

1980/81:87

Onsdagen den 25 februari

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

2 § Talmannen meddelade att *Sune Johansson* anhållit om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 9 mars–den 12 april 1981.

Kammaren biföll denna ansökan.

Talmannen anmälde att *Bo Finnkvist* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för Sune Johansson.

3 § Förlängning av riksmötet

Anf. 1 TALMANNEN:

Riksmöte skall om inte annat beslutas avslutas senast den 31 maj.

I 1 kap. 4 § RO stadgas att riksdagen om synnerliga skäl föreligger kan förlänga riksmötet, dock längst t. o. m. den 15 juni.

Vid sammanträde den 3 februari har talmanskonferensen med hänsyn till lämnade upplysningar om den väntade arbetsbelastningen i riksmötets slutskede ansett att synnerliga skäl föreligger att förlänga riksmötet 1980/81 och tillstyrkt att det får pågå längst t. o. m. onsdagen den 10 juni.

Kammaren beslöt att riksmötet skulle pågå längst t. o. m. onsdagen den 10 juni 1981.

4 § Tids- och ärendeplaner

Anf. 2 TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter kommer att utdelas dels en ärendeplan för behandling i kammaren av utskottsbetänkanden under tiden fram till påsk, dels en sammanträdesplan för samma tid.

Beträffande tiden efter påsk kan nämnas följande:

I vecka 18 (27 april–3 maj) avslutas ett eventuellt arbetsplenium torsdagen den 30 april senast kl. 15.00.

I vecka 22 (25–31 maj) kommer arbetsplenium att utsättas tisdagen den 26 och onsdagen den 27 maj. Onsdagssammanträdet avslutas senast kl. 15.00. Fredagen den 29 maj hålls fri från arbetsplenium. Eventuellt blir det nödvändigt med ett plenum för fråge- och interpellationssvar denna dag.

Slutligen kommer i vecka 24 arbetsplenium att utsättas tisdagen den 9 juni för behandling av finansutskottets betänkande med anledning av kompletteringspropositionen. Debatten fortsätter vid behov påföljande dag.

En fullständig sammanträdesplan för återstoden av riksmötet 1980/81 beräknas föreligga i vecka 15. Till samma vecka beräknas också föreligga en ny ärendeplan för tiden efter påsk.

5 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1980/81:95 bil. 1 till socialutskottet

bil. 2 till utbildningsutskottet

6 § Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1980/81:102

7 § Finansdebatt

Föredrogs finansutskottets betänkande 1980/81:20 om riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetregleringen m. m.

Anf. 3 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för punkterna A och B. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande båda punkterna i betänkandet.

Anf. 4 KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Ett växande antal människor i det här landet undrar antagligen vad regering och riksdag egentligen sysslar med. Regeringen påstår sig vara ivrigt sysselsatt med att spara. Men underskotten växer, och landets skulder ökar i snabbare takt än någonsin. Regeringen hävdar att kostnaderna i Sverige är alldeles för höga för att vi skall klara oss i den internationella konkurrensen. Men inflationen slår ständigt nya rekord. Regeringen kräver att svenska folket skall arbeta sig ur krisen. Men antalet människor utan arbete blir större för varje månad som går.

Det är kanske inte så konstigt att misstron mot politiker ökar och att förtroendet för den borgerliga regeringen sviktar. Den politik man för leder inte landet ut ur den ekonomiska krisen utan för oss djupare in i den. Och de riktlinjer för den ekonomiska politiken som regeringen vill att riksdagen i dag

skall anta ger inget hopp om någon ändring till det bättre.

Finansutskottets borgerliga majoritet levererar i sitt betänkande många bekymrade suckar över allt som gått på tok. Underskotten ökar i stället för minskar, räntan är för hög, rörligheten på arbetsmarknaden för låg osv. Proceduren överensstämmer med föregående års också i så måtto, att man efter all denna klagan inte har något annat att föreslå än att vi skall fortsätta ungefär som hittills. Man klamrar sig fast vid förhoppningen att en ny omgång i mars av skattehöjningar och utgiftsnedskärningar skall åstadkomma vad de tidigare inte förmått. Och man visar en rörande tilltro till de luftiga och vaga idéerna i regeringens handlingsprogram om en s. k. offensiv politik som skall komma någon gång i framtiden.

Vad är det då som borde ske med Sveriges ekonomi?

Först måste vi inse att Sveriges ekonomiska kris i grunden är en försörjningskris. Den grundläggande orsaken till våra svårigheter är att svensk industri har blivit för liten och för svag för att kunna bära upp den levnadsstandard och den välfärd vi i dag lever med. Under trycket av hårdnande konkurrens, felslagna investeringar och otillräckliga nysatsningar har viktiga delar av industrin slagits ut eller kraftigt gått tillbaka – det gäller t. ex. varven, stålindustrin, tekoindustrin, gjuterierna, järnmalmsgruvorna, t. o. m. vissa delar av en annars framgångsrik skogs- och träindustri.

På detta sätt har produktionsförmågan blivit otillräcklig för att kunna öka exporten och hålla tillbaka importen. En rad varor som vi förut tillverkade själva – inte bara konsumtionsvaror utan också insatsvaror till vår industri – måste vi nu köpa utomlands.

Samtidigt med att produktionsförmågan försvagats har Sverige också drabbats hårt av de ökade kostnaderna för oljeimporten, som tiofaldigats under 1970-talet. Det ökade naturligtvis ytterligare underskottet i vår utrikeshandel.

Resultatet av allt detta har blivit att vi inte förmår försörja oss själva längre utan har blivit beroende av en fortlöpande upplåning utomlands. Enda vägen ur denna försörjningskris är att den svenska industrin rustas upp och byggs ut, så att vi på nytt genom eget arbete kan försörja oss.

Det måste understrykas att det bara är genom en industriell expansion som de stora underskotten i utrikeshandeln kan minskas. Det är bara med varor som vi kan betala vår import. Det är också bara med varor som vi kan betala igen våra skulder och räntorna.

Det här får viktiga konsekvenser för inriktningen av den ekonomiska politiken. Det räcker alltså inte att skapa nya jobb, att satsa på allmän expansion för att få fart på ekonomin. De nya jobben måste i första hand skapas i den utlandskonkurrerande industrin, och expansionen måste ske i företag som ger landet inkomster genom att producera konkurrenskraftiga varor.

Det borde inte vara omöjligt att skapa förutsättningar för en ny industriell tillväxt i Sverige. Men det ställer en rad krav på den ekonomiska politiken och på landets medborgare.

Det krävs att vi visar återhållsamhet med konsumtionen, både den privata

och den offentliga, för att resurser skall finnas för industrins utveckling.

Det krävs att inflationen och kostnadsutvecklingen kraftigt hålls tillbaka.

Det krävs nya instrument för kapitalbildningen i näringslivet, så att högre vinster kan accepteras och sparandet förvandlas till produktivt arbete.

Det krävs att vi till fullo utnyttjar alla tillgängliga resurser inom landet – råvaror, kapital, arbetskraft – så att vi kan höja försörjningsförmågan.

Och det krävs att den ekonomiska politiken klart och entydigt hävdar rättvisans och solidaritetens principer. Den enda politik mot krisen som har utsikt att lyckas är den som bärs upp och stöds av de stora befolkningsgrupperna i landet.

Det vore, herr talman, grovt vilseledande att påstå att den borgerliga regeringens politik uppfyller de här kraven. I och för sig har man lika hårt som vi hävdat att det är på industrin vi måste satsa. För ett år sedan lanserade man också en politisk strategi i det syftet. Den beskrevs som en strategi för ökat sparande. Genom att hålla tillbaka den offentliga sektorns expansion skulle två mål uppnås: resurser skulle frigöras för industrin, och det statliga budgetunderskottet skulle minskas. Man utlovade också stora resultat i kampen mot inflationen genom insatser bl. a. för en lugn och fredlig avtalsuppgörelse. Och man lovade bättre investeringsförutsättningar för industrin.

Men den faktiska utvecklingen blev en helt annan. I stället för att bygga upp en långsiktig politik, inriktad på den svenska ekonomins återhämtning, har regeringen under det år som gått tvingats till en serie mer eller mindre panikartade ingripanden, i allmänhet framkallade av regeringens egna försummelser.

Det började med att man helt misslyckades med att skapa förutsättningar för en lugn och fredlig avtalsuppgörelse. I stället drabbades landet under fjolåret av den största arbetsmarknadskonflikten någonsin. Det fortsatte med att kampen mot inflationen förvandlades till den kraftigaste prisstegringen på 30 år. Och med den utlovade sparpolitiken blev det ingenting av under hela våren.

Det är mot den bakgrunden föga förvånande att oro utbröt på valutamarknaderna under våren och sommaren 1980. När två räntehöjningar misslyckades att stoppa valutautflödet, kom den första panikåtgärden: de stora skattehöjningarna i september. Den långsiktiga strategin fick man överge i två avseenden. I stället för att begränsa den offentliga sektorns expansion skar man ner den privata. I stället för att minska inflationen drev man på den ytterligare. Dessutom skapade man allmän förvirring om sina avsikter genom att påstå att skattehöjningarna var ett inslag i konjunkturpolitiken. Sverige skulle nämligen enligt regeringen befinna sig i en överhettad högkonjunktur – när varje vettig människa kunde se att näringslivet snabbt var på väg in i en lågkonjunktur med sjunkande produktion och ökad arbetslöshet.

Den s. k. sparplanen från oktober var sedan ett försök att återvända till den ursprungliga strategin, dvs. bantningen av den offentliga sektorn. Men

huvuddelen av sparplanen visade sig ånyo handla om nedskärningar av den privata efterfrågan. Det blev alltmer uppenbart att regeringen skulle åstadkomma ett rejält bakslag för den svenska industrins avsättning på hemmamarknaden. I samma riktning verkade den tilltagande krisen för bostadsbyggandet.

Av den interna brevväxlingen i regeringens kansli – det förekommer nämligen en sådan – framgår att regeringen redan i november insåg att dess strategi höll på att misslyckas. Det mest fatala var, enligt brevskrivaren utrikesminister Ullsten, att den kommande budgetpropositionen obarmhärtigt skulle avslöja att sparpolitiken gav helt motsatt effekt än den man utlovat. Budgetunderskottet ökade, utrikesbalansen försämrades och industrins tillbakagång fortsatte. Därför krävde samme Ullsten att regeringen satsade på en mera offensiv politik. I annat fall skulle budgetpropositionen leda till en förtroendekris – för regeringen och för den svenska kronan.

Otroligt nog förklingade denna uppmaning ohörd. Regeringen lät månaderna gå. När budgetpropositionen kom den 12 januari visade det sig att herr Ullsten bara haft alltför rätt. Valutakrisen utlöstes direkt. Mellan den 12 och den 31 januari strömmade 5 miljarder kronor ut ur landet. Riksbanken försökte uppträda som en räddare i nöden genom att höja räntan med hela 2 %. Men räntehöjningen fick rakt motsatt effekt – valutautflödet ökade från 300 till 500 milj. kr. per dag. Det som räddade kronan – och antagligen också regeringen – var beskedet den 2 februari att ett tvåårsavtal uppnåtts om lönerna mellan Landsorganisationen och Svenska arbetsgivarförbundet.

Herr talman! Det måste naturligtvis betraktas som ytterst allvarligt att Sveriges regering framkallar en valutakris genom att i en proposition visa att den inte kan regera, inte kan sköta landets ekonomi. Men vad skall man då säga om en regering som gör detta fullt medvetet, som inser att en offentlig demonstration av regeringens handlingsoförmåga kommer att framkalla en kris, men ändå genomför demonstrationen?

Jag anser att Gösta Bohman bär ett särskilt ansvar i denna märkliga affär. Han har inte bara en gång tidigare framkallat en spekulationsvåg mot den svenska kronan, som ledde till en devalvering. Han försvarade den här gången regeringens beteende på ett så uppenbart inkompetent sätt att alla insåg att ekonomiministern dolde sanningen. Han påstod att regeringen inte hunnit åstadkomma någon ekonomisk politik, därför att vissa statistiska uppgifter kommit regeringen till handa först i december. Men herr Ullstens brev i november dementerar det påståendet. Tyvärr är endast en tolkning möjlig, nämligen den att utrikesministern insåg lägets allvar, medan ekonomiministern inte gjorde det. I så fall borde ekonomiminister Gösta Bohman inse att han inte klarar sitt jobb och dra sig tillbaka.

Herr Bohman bar sig lika dumt åt när han påstod att valutakrisen orsakades av illvillig ryktesspridning och ingenting annat. Han försökte låta påskina att den svenska kronans ställning i själva verket är stark, att omvärldens förtroende för Sveriges ekonomi inte påverkas av ett stadigt växande underskott i utrikesaffärerna och ett lika stadigt växande upplå-

ningsbehov i utlandet. Det råder inget tvivel om att detta försök att vilseleda den allmänna opinionen ytterligare har undergrävt regeringen Fälldins auktoritet – man ville helt enkelt inte tala om hur det förhöll sig.

Speciellt illavarslande är de negativa reaktionerna utomlands på de här bravaderna. Internationella bankmän förutspår nu nya valutakriser i Sverige. Den amerikanska tidskriften *News and World Report* dömer i en mycket kritisk artikel ut den borgerliga regeringens politik helt – den förlorar förtroendet hos både väljarna och näringslivet, säger tidningen. Denna rad av kritiska och nedsättande omdömen om svensk ekonomi, och om den svenska regeringen, måste tas på allvar av det uppenbara skälet att Sverige genom riksgäldskontoret i år måste låna mer utomlands än någonsin, antagligen ungefär 25 miljarder kronor. Denna uppgift har sannerligen inte blivit lättare efter Gösta Bohmans oskickliga hantering av landets valuta-politik.

Resultatet av allt detta har blivit att regeringens långsiktiga strategi nu ligger i spillror. Räntan har näst höjas från 8 till 12 % under det senaste året. Åtstramningen har inte lett till den omtalade resursöverföringen till industrin. I stället är landet nu på väg in i en kraftig ekonomisk tillbakagång med fallande produktion och minskad sysselsättning just i den industri som man ville stimulera.

Det finns därför ingen anledning att tro att den väg regeringen nu stretrar sig fram efter kommer att leda till de mål man har ställt upp. Det finns i dag inget sug från exportmarknaderna som gör att de resurser som friställs av åtstramningspolitiken söker sig dit. Det beror inte bara på att det råder internationell lågkonjunktur. Det beror också på att de svenska företagen fortsätter att prissätta sig ur marknaderna, trots flera år av fallande reallöner som rimligen borde ha gett dem bättre konkurrenskraft. OECD:s statistik visar att Sverige under 1980 tillhörde de länder som hade den absolut sämsta utvecklingen på exportmarknaderna och som gjorde de största andelsförlusterna.

Prognoserna för 1981, som de nu föreligger, talar ett mycket tydligt språk. Industrin kommer att minska både sin produktion och sin sysselsättning. Dess investeringar kommer antagligen att sjunka och exporten att stagnera. Utslagningen av företag och därmed av industriell kapacitet fortsätter. I januari registrerades över 100 000 arbetslösa, och av dem var 40 000 under 24 år. Mot detta stod bara drygt 30 000 lediga platser i landet.

En lång rad företag inom stålindustrin, skogsindustrin och den träbearbetande industrin kör med 3- eller 4-dagarsvecka. Bara i januari varslades över 10 000 löntagare om avskedanden, permitteringar och korttidsvecka, ett större antal än på många många år.

Herr talman! Detta läge förvärras av att det andra mål som regeringen satt upp, att minska budgetunderskottet, inte heller kommer att uppnås.

Historien om regeringen Fälldins kamp mot budgetunderskottet är nästan av det tragikomiska slaget. Efter många om och men lade man det första s. k. sparpaketet i oktober 1980. Tillsammans med de i september beslutade skattechöjningarna skulle nu budgetutvecklingen vändas. Man angav att

mellan budgetåren 1980/81 och 1981/82 skulle budgetunderskottet hållas oförändrat, dvs. vid 55 miljarder, därefter sänkas med 7 miljarder budgetåret 1982/83 och sedan med 5 miljarder per år. 1984/85 skulle underskottet ha sjunkit från 11 % av BNP till 6 %. Denna plan spikades av riksdagen så sent som den 18 december i fjol.

Utvecklingen blev som bekant den rakt motsatta. Underskottet under det första av sparplanens budgetår, dvs. 1981/82, blir inte 55 utan 64 miljarder, trots att sparplan nr 2 också räknats in, den sparplan som ännu inte har kommit till riksdagen. Och enligt uppgifter från budgetdepartementet blir underskottet under det andra året, dvs. 1982/83, över 70 miljarder, då det enligt sparplan nr 1 skulle ha varit mindre än 50 miljarder. Och mycket riktigt, nu aviseras sparplan nr 3, som skall ta itu med underskottet 1982/83.

Jag erinrar inte om detta för att göra mig lustig över regeringen Fälldins misslyckanden, utan jag gör det för att visa hur ohyggligt svårt det är att räta upp en budget när den väl hamnat i utförsbacken. Att återställa budgetbalansen i en ekonomi där de reala inkomsterna minskar men inflationen fortsätter är redan det en svår uppgift. Att göra det när statens skulder börjar överstiga 300 miljarder kronor är hart när omöjligt, eftersom utgifterna för räntor ökar i accelererad takt. Budgetförsämringen mellan åren 1981/82 och 1982/83 beror således helt på att ränteutgifterna för staten fortsätter att skena i väg.

Det måste tilläggas att budgetunderskottets storlek för nästa budgetår med all sannolikhet underskattas av regeringen. Räkningen för den arbetslöshet som åtstramningspolitiken har skapat återstår att betala. En första antydan härom kom från arbetsmarknadsstyrelsen, som häromdagen begärde 3,5 miljarder till ökat statligt byggande för att förhindra att arbetslösheten i byggfacket nästa vinter når en närmast katastrofal omfattning.

De slutsatser som måste dras i det här läget är sannerligen inte av det angenäma slaget. Den hotande uppgången av arbetslösheten och den svaga utvecklingen inom industrin talar för en omläggning av politiken i mer expansiv riktning. Det rekordstora underskottet i utrikesaffärerna och den fortsatta inflationen pekar däremot åt rakt motsatt håll, dvs. mot ytterligare åtstramning.

Det är alltså ingen överdrift att påstå att den ekonomiska politiken har kört fast, att den snart bara har pest och kolera att välja emellan. Det är därför inte att undra över att ropen höjs om en annan och en mera offensiv, ekonomisk politik.

Svensk ekonomi lever enligt min mening f. n. med farligt små marginaler. Det understryks av att vår utlandsupplåning i år uppenbarligen kommer att pressas till gränsen av sin förmåga och, när det gäller mera långfristiga lån, troligen över denna gräns.

Det ter sig helt uteslutet att en svensk utlandsupplåning i den här takten kan fortsätta i ett år till. 1981 blir det enda år då vi kan låna i denna omfattning. Därför är det mer än hög tid att åstadkomma de förändringar i svensk ekonomi som krävs för att utvecklingen skall vända mot minskande

underskott och lägre upplåningsbehov.

När man som representant för ett oppositionsparti skall ange riktlinjerna för den ekonomiska politik som egentligen borde föras ställs man inför vissa vanskligheter. I ett akut krisläge som det vi nu har blir frågan om hur valuta-, penning- och handelspolitiken sköts ofrånkomlig. Men här är det bara regeringen som kan agera. När vi i höstas föreslog ett tillfälligt importskydd för att minska påfrestningarna på bytesbalansen och minska trycket på den svenska valutan, mötte vi kritik för att vi ens vågade aktualisera en sådan fråga i riksdagen. I dag kan det vara intressant att begrunda hur vårt läge skulle ha varit om regeringen hade följt vårt råd och skaffat sig ett visst andrum för att få i gång den offensiva politik som nu allmänt efterlyses. I varje fall är det svårt att tro, att läget hade kunnat bli värre än vad det nu faktiskt är.

Men även om man bortser från dessa områden för den ekonomiska politiken finns det utomordentligt angelägna uppgifter för en handlingskraftig regering – om vi hade någon.

Jag skall ge ett antal exempel på sådana arbetsuppgifter.

I flera års tid har svensk skogsindustri – massa- och pappersindustrin och sågverken – inte kunnat utnyttja vare sig sin produktionskapacitet eller sitt marknadsutrymme. Det beror på att skogsavverkningarna inte har räckt till för att förse industrin med råvara. Avverkningarna har legat lägre än både industrins behov och tillväxten av avverkningsmogen skog. Den nästan otroliga situationen har alltså uppstått att medan träden står kvar i skogen, åldras och förstörs, måste industrin köra med nedsatt produktion och företag t. o. m. läggas ned därför att de saknar råvara.

De valutaförluster som vi på detta sätt gör är mycket stora. Enligt skogsindustrins samarbetsutskott skulle den svenska bytesbalansen kunna förbättras med 8 miljarder kronor, om skogsindustrin fick råvara som räckte till för vad den förmår producera och sälja. Därför kräver industrin nu snabba åtgärder.

Vi har i snart två års tid försökt förmå regeringen att ingripa för att öka avverkningarna. Nu gör man äntligen ett försök. Fr. o. m. nästa år skall skogsägarna få ett extra bidrag som stimulans till avverkning. Men det är tvivelaktigt om det ger någon effekt. Skogsägarna fick redan i fjol en rejäl skattesubvention – halva inkomsten av timmerförsäljningen är skattefri. Men resultatet blev att avverkningarna minskade och att priserna kraftigt steg.

Vi tror för vår del att skogsbeskattningen måste göras om ganska radikalt. Men det tar tid, och tid har vi brist på i det här läget. Därför måste ökade avverkningar kunna framtvingas. Det kan vara en besk medicin både för skogsägarna och för den borgerliga regeringen. Men vi har helt enkelt inte råd med ett nationalekonomiskt slöseri, som om det upphörde skulle kunna minska underskottet i bytesbalansen med en tredjedel och radikalt ändra situationen när det gäller vårt behov av utlandslån.

Regeringen har nyligen framlagt en energiproposition. Dess målsättning att minska oljeberoendet är aktningsvärd. Men jag saknar en insikt,

nämligen att energipolitiken måste göras till en integrerad del av vår ekonomiska politik och att därmed all möjlig ansträngning måste göras för att minska *allt* slags energiimport. Därför är det exempelvis obegripligt att regeringen inte vill satsa mer på den enda rent inhemska energikälla vi har, dvs. vattenkraften.

Men det finns ytterligare arbetsuppgifter. Den stora offentliga upphandlingen på 60 miljarder kronor om året från det privata näringslivet måste ges en näringspolitisk uppgift, så att svensk industri gynnas. Men industrins egen upphandling borde också inriktas på sådant sätt att svenska leverantörer får större chanser och att importen av insatsvaror, komponenter etc. kan minskas. Vi måste inse att vi inte bara skall stimulera industrin till export utan också stimulera den att hårdare satsa på vår egen marknad. Där kan stat och kommun göra en väsentlig insats.

Bostadsbyggandet är i kris. Enligt nyligen framlagda beräkningar kan igångsättningen av nya bostäder i år falla till 40 000. Kraftfulla åtgärder måste därför vidtas för att hålla uppe bostadsbyggandet. Det ger visserligen inga exportinkomster. Men det behövs bostäder och det krävs en bevarad industriell kapacitet också i den branschen, om vi skall klara framtidens byggande själva – skall vi ha en industri som växer måste vi också ha en industri som bygger – och om svensk byggindustri skall kunna bidra med exportinkomster genom byggande utomlands.

Herr talman! En central uppgift för varje ekonomisk politik i det här landet är att stoppa inflationen, sanera statsfinanserna och minska budgetunderskottet.

Det råder inget tvivel om att den preliminära uppgörelsen om ett tvåårigt löneavtal mellan LO och SAF givit det här landet en rejäl chans att börja bromsa upp inflationen. Men det förutsätter i så fall att landets regering tar vara på den chansen. Det är tveksamt om den sittande regeringen är i stånd till detta. Bara timmarna efter det att avtalet var klart aviserade man en rad åtgärder som pressar upp inflationstakten. Och i det s. k. handlingsprogrammet finns inte ett ord om hur inflationen skall bekämpas.

Ändå är det just i det här läget som en beslutsam insats mot inflationen skulle kunna ge resultat, och jag skall ge några exempel:

1. För några veckor sedan höjdes räntan med hela 2 %. När nu löneavtalet är klart och när nu regeringen presenterar sitt handlingsprogram – det handlingsprogram som Gösta Bohman i ett brev till finansutskottet har beskrivit som det som på nytt väckt förväntningar om en bättre ekonomisk framtid – då vore det enda logiska att sänka räntan igen. Vågar man inte göra det visar det en sak: regeringen tror inte på sitt eget program och regeringen anser att vi vandrar på randen av en ständig valutakris.

2. Just nu pågår förhandlingar mellan staten och jordbrukarna om ett nytt jordbruksavtal. Det råder inget tvivel om att den konstruktion som jordbruksavtalet hittills haft har medverkat till att hålla i gång inflationen. Genom att jordbrukarna får full kompensation för den inflation vi har haft, så rullar denna vidare i form av kraftigt höjda matpriser. Det upplevde vi alla nu i januari, då matpriserna på en gång steg med 9 %. Om nu löntagarna är

beredda att acceptera ett magert avtal över två år för att medverka till en sanering av ekonomin, så borde vi enligt min uppfattning kunna kräva samma sak av landets jordbrukare.

3. Regeringen håller f. n. på att avrusta samhällets kontroll över prisutvecklingen genom att i liberalismens – eller kanske snarare Burenstam Linders – namn avskaffa prisregleringar och minska SPK:s resurser. Men just nu borde man göra raka motsatsen. Om landets löntagare är beredda att visa återhållsamhet, måste samma återhållsamhet krävas av företagen när det gäller prishöjningar.

4. Spekulationsaffärer, den grå kreditmarknaden och den svällande konsumtionen på kredit är andra inslag i inflationsekonomin, som förvärrar sjukan. Här måste en rad hårdhänta ingripanden göras: skärpt realisationsvinstbeskattning, mindre generösa skatteavdrag, begränsning av kontokort och konsumtionskrediter. Här bör man gå hårt och bestämt fram.

Herr talman! När det gäller statsfinanserna är naturligtvis den viktigaste förutsättningen att vi får fart på Sveriges ekonomi och kan stoppa inflationen. Kombinationen av stagnation och inflation har visat sig vara helt förödande för statsbudgetens utveckling.

Vi måste också genomföra en grundläggande reformering av beskattningen. En skiss till en sådan skattereform är nu ute för diskussion bland det socialdemokratiska partiets medlemmar. Den innebär en rejäl sänkning av marginalskatterna men också en rejäl sanering av avdragssystemet – i toppen, inte i botten, där regeringen har satt in sin stöt. Dessutom talar vi om hur sänkningen av inkomstskatten skall finansieras – genom införandet av produktionsskatten, den s. k. promsen.

Vi kan emellertid göra mera när det gäller att sanera statsbudgeten. Vi i det här huset borde på allvar se till att samhället får resurser för att sätta åt skattesmitare, svartjobbare och andra som skor sig på det allmännas bekostnad. Det är inte bara fråga om rättvisa och moral. Ur den här svarta sektorn i vår ekonomi kan stora belopp hämtas, som väsentligt skulle förbättra statens och kommunernas finanser. Enligt vissa forskningsresultat skulle det 1980 ha funnits oredovisade skattepliktiga inkomster i vårt land på minst 17 miljarder kronor – kanske ända upp till det dubbla beloppet, dvs. 34 miljarder kronor. Skattebortfallet för stat och kommun kan därmed uppskattas till någonting mellan 13 och 27 miljarder kronor. Det kan jämföras med att inkomstskatten f. n. tillför statskassan ungefär 33 miljarder kronor.

Därtill kommer de skattebetalare, framför allt företag, som struntar i att betala in skatter, arbetsgivaravgifter och moms. F. n. står 8 miljarder kronor ute i obetalda skatter. Kunde staten bara driva in sina egna fordringar – det kanske budgetministern kan lämna några upplysningar om – skulle vi få in pengar som räckte till både ett och två borgerliga sparpaket.

Herr talman! Det finns ytterligare en viktig uppgift för den ekonomiska politiken, nämligen att skapa förutsättningar för en uppgång av industrins investeringar ur den djupa våg dal som de har befunnit sig i under de senaste åren. Den dåliga investeringsutvecklingen har säkert flera orsaker – svag

marknadsutveckling, osäkerhet om framtiden, brist på kommersiellt utvecklingsbara projekt. Men en viktig, och ibland kanske avgörande, faktor torde vara att andra placeringar – utlåning, fastighetsaffärer, utlandsinvesteringar – tett sig avsevärt mera lönsamma än produktiva investeringar i Sverige.

Det står helt klart att detta måste ändras, om Sverige vill förbli ett avancerat industriland genom att utveckla sin industri. Då krävs att industriell produktion blir lönsammare än all annan ekonomisk verksamhet – lönsammare än exempelvis utlåning, import och fastighetsförvaltning. Annars söker sig varken kapital eller företagartalanger till industrin.

Nödvändiga åtgärder är att minska inflationen, sänka räntan, sanera den grå kreditmarknaden och skärpa beskattningen av olika spekulationsaffärer. Men det räcker inte. Vinstnivån i svensk industri måste under 1980-talet tillåtas bli högre än vad den var under 1970-talet. Dessutom måste industrin ha tillgång till en ökad mängd riskvilligt kapital för att kunna finansiera sina investeringar och förbättra sin soliditet.

Det finns två vägar att nå det målet. Den ena har den borgerliga regeringen börjat staka ut. Och härvidlag visar den en energi och en målmedvetenhet man gärna skulle vilja se på andra områden av den ekonomiska politiken.

Under den gångna hösten har man nämligen startat en miljardrullning i skattesubventioner för att driva upp kurserna på aktiemarknaden. Aktieutdelning beskattas numera lindrigare än andra inkomster. Ett system som kallas skattepremierat lönsparande har man raskt gjort om till kreditfinansierade fonder för aktieköp. Dessutom har man, som riksbankschefen uttryckt sig, oskadliggjort marknaden för premieobligationer, allt i syfte att föra över pengar till efterfrågan på aktier och skapa hausse på aktiebörsen. Och därmed har man lyckats. Börsaktiernas marknadsvärde har på ett par månader stigit med 11 miljarder kronor.

Många industriföretags aktier har med säkerhet varit undervärderade av börsens placereare. Det ligger därför viss reson i att aktiekurserna stiger, även om det skär sig mot den jämmer och veklagen över den otillräckliga avkastningen på aktier som man regelbundet utstöter.

Men det är två inslag i den här utvecklingen som inger betänkligheter.

Det ena är att regeringen strör ut sina subventionsmiljarder utan att bry sig om huruvida det verkligen är något nysparande som placeras i aktier. Man går snarast den motsatta vägen genom att uppmuntra lånefinansiering. Ekonomiministern har gett sin välsignelse åt att skattepremier utgår för aktieköp som sker med lånade medel, t. o. m. i de fall där företagen lånar ut sina egna pengar för att köpa sina egna aktier. Finansutskottets borgerliga majoritet vågade inte ens låta utreda lagligheten i de här transaktionerna.

Herr talman! Sannerligen har Sverige blivit ett märkligt land, där regeringen skall lära folk att spara genom att uppmuntra dem att låna.

Det andra betänkliga inslaget är de fördelningspolitiska effekterna av den här subventionsaffären. Överallt i vårt samhälle skall det nu snålas: skolbarnen måste äta billigare mat, de handikappade fråntas sina bidrag, sjukvården försämras osv. Men när det gäller att frammana bilden av en

blomstrande aktiemarknad, att skapa våldsamma kursstegringar på aktier, då skyr man inga kostnader, då vet generositeten knappast någon gräns. Man bryr sig inte ens om huruvida gränsen för det lagliga överskrids. Ändå är detta bara början. Skall regeringen nå målet, som är att tillföra näringslivet nytt kapital på åtminstone 3–4 miljarder kronor per år, måste ännu mer skattepengar pumpas in i aktieplaceringar, ännu liberalare skatteregler konstrueras till aktieägarnas och företagens fromma.

Men det kan visa sig vara en draksådd som regeringen håller på med. För det är något osunt som är på väg att hända i det här landet. Sverige befinner sig i en svår kris. Tiotusentals människor kommer i år att förlora sina jobb, många företag kommer att slås ut, tusentals jordbrukare kan tvingas bort från sina gårdar av de skyhöga räntorna. Men mitt i allt detta elände frodas penninghandeln och spekulatiönerna som aldrig förr, understödda av en skattesubventionerad kreditgivning.

Jag vill rikta en allvarlig maning till de borgerliga partierna: Underskatta inte människors känsla för rättvisa och anständighet i politiken! Det som nu sker kan allvarligt skada möjligheterna att få förståelse för nödvändigheten av effektivitet och lönsamhet i industrin. Och ni måste fråga er: Vad händer den dag då staten, med sina enorma underskott, inte längre orkar hålla den här subventionskarusellen i gång och kreditströmmen till aktiemarknaden minskar?

Både de borgerliga partierna och näringslivet borde inse att en ökad kapitalbildning i näringslivet, som skall ge stabilitet och uthållighet, inte kan byggas på skattesubventioner, lånefinansiering och ökade orättvisor.

Enligt vår mening måste nya former skapas för kapitalbildningen i det här landet när det gäller näringslivets försörjning med riskvilligt kapital. Vi måste dessutom finna former som gör det motiverat för de stora löntagargrupperna att avstå från lönehöjningar och acceptera att pengarna i stället satsas i företagen.

Här förenas två huvudströmmar i arbetarrörelsens diskussion om löntagarnas roll i näringslivet. Kravet på spridning av den ekonomiska makten måste ställas samtidigt med kravet på löntagarna att medverka till en ökad kapitalbildning. Enklare uttryckt: Skall löntagarna ställa upp med sina pengar, måste de få ett ägande och inflytande som svarar mot deras insatser. Det kan bara ske om löntagarna behåller äganderätten till sina pengar, blir delägare i de företag där deras pengar satsas. Det kan ske om vi inför löntagarfonder.

Löntagarfonder kan också medverka till att högre vinster blir fördelningspolitiskt acceptabla – om löntagarna får del i vinsterna och mer att säga till om när det gäller hur de används.

Men löntagarfonderna är inte bara en fråga om pengar och kapital. Det handlar också om en demokratisering av inflytandet i näringslivet. Genom att köpa aktier, satsa riskvilligt kapital i företag, blir fonderna och löntagarna delägare i företagen. Och de får ägarinflytande.

Jag tror att det kan ha väsentliga konsekvenser för våra möjligheter att ta oss ur den ekonomiska krisen. Jag tror att inträdet av en ny ägargrupp i

näringslivet kommer att få tre viktiga konsekvenser:

1. Synen på hur man skall tjäna pengar kommer att förändras. För den private kapitalägaren är det skäligen likgiltigt om företagets vinster uppstår i produktionen eller genom olika slag av spekulation och finansiella placeringar. För löntagarna som ägare borde det vara vinst ur produktivt arbete som framför allt skall eftersträvas – och det är produktivt arbete det här landet behöver.

2. Synen på hur vinsten skall användas kommer att förändras. Också löntagarfondernas aktier och löntagarstyrda företag måste ge utdelning och vinst. Det är självklart. Men det blir inte vinst till varje pris. Överskott över en viss nivå kommer att gå till företagets utveckling och till bättre arbetsmiljö, som gör industrin mer konkurrenskraftig på arbetsmarknaden – och det behöver vi också.

3. Löntagarnas ägaransvar vilar på en avsevärt säkrare grund än bara önskan att tjäna pengar. De måste ta ansvaret för företagets överlevnad och utveckling, eftersom det är på detta som deras egen framtid och trygghet beror. Och jag tror att det är på den grunden som det här landets framtid skall byggas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 5 ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Två huvudproblem dominerar årets finansplan och budgetförslag. Det är underskotten i vår utrikeshandel och i statens budget.

Utsiktorna för 1981 är inte särskilt ljusa. Inte för Sverige och inte heller för övriga industriländer. Den internationella konjunktursvackan nådde botten i slutet på 1980. För 1981 förutses en mycket svag tillväxt i världsekonomin. Först 1982 räknar man med en mer positiv utveckling. Regeringen är i sin bedömning t. o. m. något mer pessimistisk vad gäller 1981 än vad man har varit från OECD-sekretariatets sida. Osäkerheten i bedömningen är också stor.

Det viktigaste av allt är att få en sådan utgångssituation för det kommande året att vi kan undvika en kraftig långsiktig ökning av arbetslösheten. Sådana allvarliga följder för sysselsättningen är nämligen vad som hotar, om vi inte i rimlig tid kan få balans i vår samhällsekonomi.

Vårt underskott i utrikesaffärerna gör att vi inte kan ta oss förbi 1981 genom en kraftig stimulans av vår privata och offentliga konsumtion. I stället tvingas vi hålla tillbaka konsumtionen, även om det inte kan ske med riktigt den kraft som skulle ha varit fallet om konjunkturen varit påtagligt gynnsammare.

För sysselsättningen under 1981 innebär det här att vi står inför ökade problem. Men situationen kunde ha varit värre. Den totala omfattningen av beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning minskade med 35 000 personer under det gångna året, med en betydligt mindre ökning av arbetslöshetssiffrorna. Räknar man samman arbetslösheten med de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna finner man att tredje kvartalet 1980 var

summan den lägsta som vi haft sedan kostnadskrisen drabbade det svenska näringslivet 1975. Men vi skall självfallet komma ihåg att den utbildning och det arbete som utträttas inom ramen för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna ju innebär tillskott av resurser till vår samhällsekonomi, något som inte gäller för arbetslösheten.

Vi har alltså åtskilligt med resurser till hands inom arbetsmarknadspolitiken för att kunna möta effekterna av den internationella konjunktursvackan. Regeringen har understrukt hur viktigt det är att arbetsmarknadspolitiken inriktas på att underlätta för människor att få sysselsättning inom den konkurrensutsatta delen av vårt näringsliv.

Då vi behandlade sparpropositionen i höstas underströk vi många gånger att denna proposition bara var ett steg på vägen mot bättre balans i samhällsekonomi och statsfinanser. Missuppfattningen att sparpropositionen var det Alexanderhugg som skulle räcka till för att få ordning på åtminstone statens finanser kan möjligen ha berott på att man trodde att oppositionens höga röstläge var något slags mätare på hur långtgående regeringsförslagen egentligen var.

Som påpekas i finansplanen ökar statens utgifter i övervägande utsträckning "automatiskt", medan statens inkomster däremot på ett avgörande sätt är beroende av tillväxten i den övriga ekonomin. Av detta följer två viktiga slutsatser. Det är nödvändigt att minska automatiken på den offentliga utgiftssidan. Det är också nödvändigt med en bättre ekonomisk tillväxt i hela samhället. Utan en positiv utveckling av nationalinkomsten riskerar vi permanent ohållbart stora underskott. Vägen bort från underskotten måste därför, vid sidan av de sparåtgärder som framtvingas, gå över åtgärder syftande till att häva stagnationen, och då inte minst genom att pressa ned kostnaderna i förhållande till utlandet och minska vårt oljeberoende.

Det är naturligtvis mot den här bakgrunden som man skall se ekonomiministerns uttalande i finansplanen att "en begränsning av budgetunderskottet — — — inte utgör ett överordnat mål för regeringens ekonomiska politik utan är att se som ett av flera medel som behövs — — —."

Att regeringens politik skulle vara helt inriktad på budgetunderskott och statsutgifter är en missuppfattning som odlas i den socialdemokratiska propagandan mot regeringen. Det är en uppläggning som också gick igen i Kjell-Olof Feldts anförande nyss.

Jämför vi med det debattklimat som har varit rådande efter 1979 års val kan vi nu, om vi lyssnar noga, ibland märka ett ändrat tonfall från socialdemokratiska talesmän. Ibland talar man mer på allvar om grundläggande ekonomiska problem och mindre om att regeringen skulle vara upphov till allt ont. Man har också ibland på allvar börjat uppmärksamma vår internationella konkurrenskraft som en av de viktigaste omständigheterna när det gäller att återvinna ekonomisk balans.

Ett bra uttryck för denna ändrade inställning finns i den rapport om löntagarfonder som en arbetsgrupp inom LO och socialdemokraterna med Kjell-Olof Feldt som ordförande har avlämnat. Där kan man läsa följande:

”De två stora störningar, som utgör de grundläggande orsakerna till Sveriges nuvarande ekonomiska obalansproblem inträffade i mitten av 70-talet. Dessa störningar var av långsiktig karaktär vilket innebär att vi förr eller senare måste anpassa hela vår ekonomi efter de nya förutsättningar som de åstadkommit.

Först kom den kraftiga oljeprishöjningen 1973. Den innebar att vi för att betala oljeimporten skulle behövt exportera kanske 6–7 procent mer industriprodukter. — — —

Den andra störningen hör samman med den ekonomiska politik som de stora västekonomierna satte in för att bekämpa inflationen och effekterna av oljeprishöjningarna. — — — Efterfrågebortfallet drabbade främst våra basindustrier. Därigenom kom en del av den svenska exportnäringen att slås ut. I ett läge när vi egentligen, p g a de höjda oljepriserna, borde ha ökat industrin med 5–10 procent drabbades vi av en utslagning av ungefär samma storleksordning. I dagsläget kan alltså industrin bedömas vara 10–20 procent för liten.

Utöver dessa två störningar av mer djupgående och långsiktig karaktär förstärktes sedan problemen av den svenska kostnadsutvecklingen. Av olika skäl steg det svenska kostnadsläget (lönekostnader, råvarukostnader o d) under åren 1974–1976 mycket kraftigt, inte minst i jämförelse med våra konkurrentländer.”

Det vore av stort värde om svensk socialdemokrati verkligen ställde sig bakom denna utmärkta beskrivning av de varaktigt förändrade villkoren för vår ekonomiska politik. Därmed skulle möjligheterna till samförstånd öka avsevärt.

Socialdemokratiska debattörer skulle då knappast kunna fortsätta att skylla de ekonomiska svårigheter som uppträtt under 1970-talets senare hälft på regeringarna Fälldin och Ullsten.

Ingen bestrider numera att den snabba ekonomiska tillväxten under 1950- och 1960-talen hade sin huvudsakliga grund i de gynnsamma ekonomiska villkor som var gemensamma för samtliga västeuropeiska industriländer, oberoende av regeringarnas politiska färg. De gynnsamma villkoren bestod bl. a. i en snabb teknologisk utveckling, överföring av resurser – för vårt lands del främst arbetskraft – från jord- och skogsbruk till industri, billiga och t. o. m. sjunkande energipriser, fasta valutakurser och en snabb utveckling av en fri världshandel.

Dessa villkor gav både Sverige och övriga industriländer en snabb ekonomisk tillväxt och goda möjligheter att bygga upp ett välfärdssamhälle med ett välutvecklat socialt trygghetssystem. Denna reformverksamhet genomfördes i långa stycken i enighet, i vart fall mellan mittenpartierna och socialdemokratin. I stort sett kunde konjunktursvängningarna i ekonomin överbryggas enligt de nationalekonomiska teorier som i Sverige hade sin främsta företrädare i Bertil Ohlin.

Lika uppenbart är det att de ekonomiska problem som drabbat Sverige under 1970-talets senare hälft inte kunde ha undvikits om socialdemokraterna fått fullfölja sin politik med höga skatter, nya tunga bördor på

företagen och fondsocialism. Detta var ju huvudinnehållet i de socialdemokratiska förslagen på våren 1976 och i valrörelsen på hösten samma år.

Regeringarna Fälldin och Ullsten har haft att kämpa dels med de kraftiga kostnadsökningar som drabbade svenskt näringsliv från mitten på 1970-talet, dels med de radikalt och varaktigt ändrade villkor för Sveriges och övriga industriländers ekonomiska politik som inträtt under 1970-talets senare hälft, dvs. just de svårigheter som Kjell-Olof Feldt beskriver i rapporten om löntagarfonder och som jag nyss citerade.

Nya industriländer med billig arbetskraft tillägnar sig nu modern teknologi och bjuder allt hårdare industrikonkurrens. Detta måste vi möta med snabba rationaliseringar i våra traditionella exportindustrier, strukturuomvandling, teknisk forskning och kraftiga insatser för att pressa ner våra kostnader.

Industrins tillskott av arbetskraft och övriga resurser måste nu i huvudsak vägas av mot den offentliga sektorn. Vi måste inse att en utveckling som bl. a. inneburit att den kommunala sektorn på tio år ökat antalet anställda med i runt tal 400 000 personer, samtidigt som totala nettotillskottet av arbetskraft utgjort bara 350 000 personer, ovillkorligen måste brytas.

Jag noterade också att Kjell-Olof Feldt i sitt anförande sade att de nya jobben måste skapas inom exportindustrin. Men hur kommer det sig då att ni i stort sett har motsatt er alla regeringens förslag som syftar till att begränsa den kommunala expansionen, förslag som Kjell-Olof Feldt också kritiserade i sitt anförande nu?

Men i dessa dagar får socialdemokraterna undervisning av sina egna ekonomer om att den offentliga sektorns expansion måste hejdas. Jag tycker det finns tecken på att ni sakta men säkert drivs bort från er gamla doktrin att den offentliga sektorns tillväxt i alla lägen skulle vara en fördel.

Regeringen ger för sin del ett klart besked. I budgetförslaget slås det fast att staten inte längre har råd att som hittills år från år öka överföringarna till kommunerna.

De höjda oljekostnaderna är likaledes en varaktig förändring av våra ekonomiska villkor. De är ingen konjunkturföreteelse som man kan överbrygga.

I stället krävs här väldiga satsningar för att minska vårt oljeberoende, energisparande, forskning, utveckling och stora investeringar i energiproduktion från förnybara och inhemska energikällor. Att dessa radikalt förändrade energivillkor kraftigt påverkar vårt konsumtionsutrymme har regeringen både tidigare och i den finansplan som vi nu behandlar kraftigt understrukit.

Jag kan instämma i vad Kjell-Olof Feldt sade nyss i sitt anförande, nämligen att vår energipolitik måste vara en integrerad del av den ekonomiska politiken i övrigt. Men jag noterade också att han här nämnde vattenkraftsutbyggnaden, och då måste jag ställa en fråga. Här finns två huvudlinjer. Den ena är att man bygger ut de älvar som redan är ianspråktagna för vattenkraftsproduktion. Den andra är att man tar en av de stora Norrlandsälvarna, Kalixälven. Jag kan inte tolka det som har hänt – alla kommer ihåg Sölvbackadebatten – eller Kjell-Olof Feldts uttalande nyss på

något annat sätt än att han tänker sig att raskt aktualisera en utbyggnad av Kalixälven. Det vore bra att få ett besked på den punkten. Där delar sig våra uppfattningar om vilken modell man skall ha för att utnyttja vattenkraften ytterligare i den utsträckning som vi alla är överens om, nämligen en höjning med 3–4 TWh.

Ni socialdemokrater har visserligen sagt att vi måste räkna med uppostringar för att komma i balans. Men ni har likväl envist vägrat att i nuvarande konjunkturläge – som ni uttrycker er – medverka till en begränsning av konsumtionsökningen.

Ni diskuterar alltså konjunkturpolitik men bortser ändå när det gäller den praktiska politiken från de varaktigt förändrade villkoren för Sveriges och övriga industriländers ekonomiska politik.

Den fria handeln – ett av de viktigaste villkoren för svensk ekonomisk tillväxt – hotas nu av en tilltagande protektionism, ett hot som inte heller kan sägas vara någon kortvarig och tillfällig konjunkturföreteelse.

Här måste jag beklaga att socialdemokraterna inte sluter upp i vakthållningen om en fri handel. I stället för att förorda åtgärder som innebär att vi skulle tumma på vårt internationella ansvar borde även socialdemokratin hjälpa till att informera svenska folket om det omöjliga i att på sikt skydda vårt ekonomiska försprång genom gränshinder. Vår solidaritet med de svaga får dessutom inte begränsas till vårt eget land.

Nu finns det emellertid, herr talman, tecken på ett nytt tänkande inom socialdemokratin när det gäller den ekonomiska politiken, ett tänkande som i själva verket ligger nära regeringens uppfattning, även om det finns en del skillnader av mindre avgörande slag. Man betonar då vikten av ökad kapitalbildning, av minskat oljeberoende, av tillgången på riskvilligt kapital, av bättre fungerande arbetsmarknad och av kraftig återhållsamhet när det gäller de offentliga utgifterna. Mycket av det här återkom också i Kjell-Olof Feldts anförande. En artikel av sex socialdemokratiska ekonomer, som publicerades häromdagen och som har blivit ganska uppmärksammas, innehöll visserligen kritik även mot den sittande regeringen, men när det gällde den ekonomiska politiken var det som där förordades inte särskilt avlägset från regeringspartiernas uppfattning.

Att möjliggöra en högre grad av samsyn i fråga om den ekonomiska politiken är alltså någonting som regeringen inte på egen hand kan göra annat än att bidra till. Mycket beror helt enkelt på den fortsatta utvecklingen inom socialdemokratin. Utfallet av de skatteöverläggningar som nu skall äga rum får vi väl ta som ett första tecken på hur det här kommer att utvecklas.

Jag vill, herr talman, understryka vikten av att vi nu kommer bort från de partipolitiserade beskrivningarna av våra ekonomiska problem. Det är en gemensam uppgift för de politiska partierna att förklara för alla medborgare att dessa ekonomiska problem måste mötas med bestämda och fasta insatser, som kräver hela vårt folks medverkan.

Både 1975 års kostnadskris och de kraftiga energiprishöjningarna åren 1979 och 1980 har nära nog ställt vårt land inför ett ultimatum.

Det kraftiga underskottet i bytesbalansen *måste* mötas med kraftfulla

åtgärder. Annars blir resultatet för sysselsättning och välfärd oacceptabelt.

Konkurrensen har hårdnat genom framväxten av nya industriländer, som delvis konkurrerar med våra traditionella branscher. Vi borde tidigare ha insett att detta skulle komma.

Det teknologiska försprång som vi hade förut, och som nästan uppfattats som självklart, har delvis inhämtats. Därför måste vi nu satsa hårdare på forskning och teknisk utveckling inom både gamla och nya branscher.

Herr talman! Det ekonomiska program som regeringen lade fram i början av februari är liksom sparpropositionen i höstas ett viktigt steg på vägen mot ekonomisk balans. Men inte heller detta paket är något Alexanderhugg som i ett slag löser våra ekonomiska problem.

Inte minst exemplet med energipolitiken visar att våra problem, med utrikesbalansen och på andra områden, är mer vittgående än så. Kostnads-läget i förhållande till utlandet är bara en del av en större problemhärva. Därför måste det vara fråga om ett målmedvetet reformarbete, som med nödvändighet tar en del tid. Jag vill understryka att arbetet måste bedrivas med stor kraft och skyndsamhet.

Den i särklass viktigaste åtgärden för att förbättra ekonomins funktions-sätt är naturligtvis förslaget att sänka marginalsatserna ned till 50 % för den helt dominerande andelen heltidsarbetande inkomsttagare.

Kjell-Olof Feldt nämnde problemet med virkesförsörjningen. Där väntas förslag till åtgärder för att stimulera skogsavverkningen från den s. k. virkesförsörjningsutredningen. Nu har regeringen funnit att den inte kan avvakta utredningens resultat, utan den föreslår att det fram till avverknings-säsongen 1983 skall ges en särskild stimulans i form av ett extra avdrag i beskattningen. Stödet till skogsbruksplaner skall också förbättras. Jag vill dock betona att dessa åtgärder kommer att finansieras av skogsbruksnäring-en själv genom höjda skogsvårdsavgifter.

Jag kan vidare dela Kjell-Olof Feldts uppfattning att det är viktigt att ta itu med frågan om hur skogsbeskattningen skall utformas i framtiden.

Vi måste få arbetsmarknaden att fungera bättre än hittills. Regeringen aviserar ett särskilt nyanställningsstöd för industrin i syfte att förmå företagen att nyrekrytera redan innan industrikonjunkturen vänder uppåt. Möjligheterna för arbetslösa byggnadsarbetare att veckopendla kommer att förbättras. Därigenom kan besvärande flaskhalsar undanröjas, vilket också bidrar till att minska arbetslösheten. Arbetsmarknadsutbildningen bör mer inriktas på människors möjlighet att få arbete inom industrin, framför allt den utlandskonkurrerande industrin. Möjligheterna till provanställning av ungdomar och visstidsanställning vid arbetstoppar kommer också att förbättras.

Möjligheterna till exportkrediter kommer också att öka för att näringslivet bättre skall kunna konkurrera med andra länders industrier, som har exportkreditstöd. Regeringen skall också återkomma med förslag angående affärsverkens investeringar. Det gäller bl. a. att öka SJ:s investeringar i syfte att stimulera verkstadsindustrin och därmed bidra i kampen mot arbetslös-heten.

Jag vill också nämna den höjda energibeskattningen. Dess främsta syfte är att få fart på energisparandet i näringslivet, hos hushållen, hos byggnadsföretagen och i den offentliga sektorns förvaltningar. Genom denna höjda skatt och genom de andra energipolitiska åtgärder som vidtas så ökar man investeringstakten när det gäller att ersätta olja med andra energikällor samt över huvud taget spara på energiförbrukningen.

Investeringarna för bättre energihushållning har en flerdubbelt positiv effekt på vår ekonomi.

Påfrestningarna på vår utrikesbalans minskar. Investeringarna stimulerar tillväxt och sysselsättning. Satsningen på energihushållning medför också investeringar i teknisk utveckling och i människors kunskande. Svenska företag kan bygga upp ett kunskande som sedan kan leda till svensk export av utrustning för energihushållning och export av konsulttjänster.

Oljeberoendet har varit en kvarnsten om halsen för vår nation. När vi lyfter av den, kommer detta att ge många stimulanser för vår samhällsekonomi. Därför måste vi med kraft utnyttja de möjligheter detta ger.

Herr talman! Vid behandlingen av den socialdemokratiska partimotionen har utskottet tagit fasta på den samstämmighet mellan regeringspartierna och socialdemokraterna som föreligger på vissa ganska viktiga punkter när det gäller de problem som jag nu har nämnt. Men samtidigt har vi från utskottsmajoritetens sida tvingats peka på att socialdemokraterna i sina konkreta förslag inte vill arbeta för de övergripande mål som de själva bekänner sig till.

Jag ger några exempel på detta.

Vi finner det från utskottsmajoritetens sida mycket värdefullt att socialdemokraterna nu vill genomföra "en avsevärd och generell sänkning av marginalskatteerna". Ett så rakt besked om marginalskatteerna har socialdemokraterna aldrig tidigare lämnat. Det är bra att det nu har kommit.

Men varför fortsätter då socialdemokraterna sin kamp för att riva upp indexskyddet av skatteskalen? Detta skydd fungerar ju som en spärr mot automatisk höjning av marginalskatteerna. Att den ena minuten kräva marginalsattesänkning och nästa minut kräva att en spärr mot automatiska marginalskattehöjningar skall bort, det går väl ändå inte ihop, Kjell-Olof Feldt.

Vad gäller den s. k. automatiken i statens budget, finns en viss samstämmighet inom utskottet. Automatiken på utgiftssidan bidrar starkt till stadigt ökande underskott. "Bryt upp indexregleringar och liknande inflationsmekanismer" – så lyder första punkten i socialdemokraternas program mot inflationen. Men sedan tar de socialdemokratiska reservanterna i utskottet den indexreglerade skatteskalen som ett exempel på inflationsdrivande system. Och det är obegripligt. Om man den ena minuten säger att marginalskatteerna är inflationsdrivande därför att de höjer lönekraven och dämpar utbudet av arbetskraft – så står det i den socialdemokratiska motionen – kan man ju inte nästa minut påstå att indexskyddet, som hindrar automatiska marginalskattehöjningar, skulle vara inflationsdrivande.

Lika konstigt är det att socialdemokraterna den ena minuten i princip vill bryta indexbindningarna för att i nästa minut kräva att den direkta kopplingen mellan pensionerna och konsumentprisindex skall återinföras.

Det här gäller två viktiga områden i dagens ekonomiska debatt, marginalskatternas och indexautomatikens roll i vår ekonomi. På båda områdena råder det enligt min mening en viss oreda i socialdemokratiskt tänkande.

Jag vill ändå hoppas att det pågår ett nytänkande inom socialdemokratien – vilket det finns vissa tecken på – som ökar förutsättningarna för samförståndslösningar.

En tredje punkt där en samstämmig grunduppfattning har kunnat noteras inom utskottet gäller nödvändigheten att hålla tillbaka de offentliga inkomstöverföringarna till hushållen, bl. a. pensioner, barnbidrag, bostadsbidrag, räntebidrag och matsubventioner.

Så här står det i den socialdemokratiska partimotionen: "Om vi skall komma till rätta med budgetunderskottet kommer därför de totala transfereringarna till hushållen inte att kunna öka i samma snabba takt som under tidigare år." Detta tyder på en åsiktsförändring hos socialdemokraterna, som alla vi andra i utskottet tycker är bra.

Vi är alltså överens i principfrågan att transfereringarna måste hållas tillbaka. Men av den tanken ser man ingenting i den socialdemokratiska motionen i form av konkreta förslag.

I stället ökar man i förhållande till regeringens förslag transfereringarna budgetåret 1981/82 med 55 miljoner i studiestöd, 75 miljoner i bostadsbidrag, 241 miljoner i pensioner och 25 miljoner i bidragsförskott. Det gör sammanlagt 396 miljoner.

Ett socialdemokratiskt önskemål att man skall dra ner statens kostnader för transfereringarna betyder alltså enligt deras egen motion egentligen inte annat än att man i stället nästa budgetår ökar statens kostnader för överföringar till hushållen med närmare 400 milj. kr. i förhållande till vad regeringen föreslagit. Frågan om budgetunderskottet var ju en viktig punkt i Kjell-Olof Feldts anförande, och därför är det motiverat att fråga: Vad vill socialdemokraterna göra på den här fronten för att komma till rätta med och minska budgetunderskottet?

Hade socialdemokraterna regeringsansvaret kunde de självfallet inte agera tvärtemot de målsättningar som de bekänner sig till. Men vilka förslag ni då skulle lägga fram, Kjell-Olof Feldt, har vi hittills inte fått veta. Det är en rimlig begäran att vi i den här debatten får besked om åtminstone något enda område där ni socialdemokrater är villiga att vidta åtgärder för att dämpa statens transfereringar till hushållen, som jag nyss berörde.

Den samlade effekten av alla de ändringsförslag som socialdemokraterna lagt fram innebär sammanlagt en försvagning av budgeten med 1 735 milj. kr. Dessa tillkommande utgifter finansieras med inkomstförstärkningar och besparingar på andra områden. Det betyder alltså att budgetsaldot inte skulle förändras i anledning av de socialdemokratiska förslag som nu är framlagda. Men när det nu riktas en våldsam kritik mot regeringen för det

stigande budgetunderskottet kan man fråga: Varför ger man i den socialdemokratiska motionen eller i reservationerna vid finansutskottets betänkande inte ens en antydning om hur man tänker sig att detta underskott skulle kunna minskas?

Jag har, herr talman, i denna debatt pekat på den samstämmighet som finns på vissa viktiga punkter mellan regeringspartierna och socialdemokraterna i övergripande principfrågor. Men jag har också pekat på att socialdemokraterna inte genom konkreta förslag vill bidra till den utveckling som vi alla egentligen är överens om och som även socialdemokraterna ansluter sig till.

Här framträder bilden av en socialdemokratisk opposition som på viktiga punkter är på väg bort från sina tidigare teorier, t. ex. om välsignelsen med höga skatter och en ständig tillväxt i den offentliga sektorn. Om bara det politiska modet finnes att tillämpa detta i praktisk politik och praktiska politiska förslag, så skulle möjligheterna till samförstånd, som jag ser det, öka väsentligt.

Herr talman! Utskottet tillstyrker regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetreglering och avstyrker motionerna som vi har behandlat i nu föreliggande betänkande.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter i finansutskottets betänkande nr 20.

Anf. 6 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Eric Enlund vädjar till socialdemokraterna att befria den borgerliga regeringen från skuldbördan när det gäller Sveriges ekonomiska kris. Jag skall tala om för Eric Enlund att jag har upphört att grubbla över det problemet. Det som bekymrar mig, bekymrar svenska folket och borde bekymra den borgerliga regeringen är hur vi skall lösa den ekonomiska kris som vi befinner oss i, oberoende av vem som bär skulden. Då är det tomheten, vagheten och inkompetensen i den borgerliga politiken som är värda att diskutera. Jag skall ta ett par exempel.

När det gäller energipolitiken – och det är ganska typiskt för hela den politiska situationen – ägnar Eric Enlund huvuddelen av det han säger på det området till att avkräva socialdemokratin besked om hur vi skall bygga ut vattenkraften. Nu är det så, herr Enlund, att regeringen har lagt fram en proposition där man säger att vattenkraften i det här landet skall byggas ut så att den skall ge 66 TWh, dvs. avsevärt mer än f. n. Men det sägs icke ett enda ord om hur detta skall gå till och var det skall byggas ut. Det är väl ändå i rimlighetens namn så, Eric Enlund, att det är regeringen som skall lämna riksdagen besked och inte så att regeringens företrädare och ombud skall begära att oppositionen skall göra jobbet åt regeringen. Vad har vi annars en regering till? Jag börjar snart tro att regerandet är ett självändamål – några bidrag till den ekonomiska och politiska utvecklingen ger det i varje fall inte.

På samma sätt är det när Eric Enlund begär besked om vilka förslag socialdemokratin har för att minska budgetunderskottet. Det gör finansut-

skottets ordförande, samtidigt som han utlovar skattesänkningar för 7 miljarder kronor utan att ha ett ord att säga om hur det skall finansieras. Han står här med en budget som är i ruiner och lovar ut skattesänkningar för dessa belopp: Jag måste be om ett klart besked från Eric Enlund: Eftersom Eric Enlund har en så enastående förtröstan när det gäller vår förmåga att ge besked om hur budgetunderskottet skall minskas, hur tänker ni i folketpartiet – låt oss hålla oss till denna spillra i svensk politik – finansiera den skattesänkning som ni ser som den väsentligaste av alla reformer?

Till sist, med anledning av talet om våra åsiktsändringar: Vår uppfattning om den offentliga sektorn och dess väsentliga betydelse för människors välfärd har inte ändrats ett dugg. Men ni har raserat de svenska statsfinanserna, och landet är i en svår ekonomisk kris. Vi måste ta på oss ansvaret att reda upp den. Det är därför vi har utformat våra förslag så som vi har gjort.

Anf. 7 ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Jag noterade att Kjell-Olof Feldt inte inledde sitt inlägg med att säga att ett huvudkrav för att vi skall klara vår ekonomi och våra ekonomiska balansproblem var att vi bytte regering. Han sade att det nu är fråga om att föra en kraftfull ekonomisk politik som innebär att vi kan lösa våra ekonomiska problem.

Kjell-Olof Feldt tog också upp frågan om hur en sänkning av marginalskatterna skall finansieras. Det är meningen, Kjell-Olof Feldt, att överläggningar skall tas upp med arbetsmarknadens parter och också med oppositionen för att man skall komma fram till en lösning av de problemen. Frågan är om Kjell-Olof Feldt är villig att medverka i sådana diskussioner. Det är väl ändå en rimlig begäran, att man från socialdemokratin deklarerar en sådan villighet.

Jag fattade Kjell-Olof Feldts inlägg så, att det skulle råda brist på offensiva satsningar i regeringens politik. Låt mig till detta säga: Regeringens sparplan från i höstas, den finansplan och det budgetförslag som vi nu behandlar samt det ekonomiska program regeringen aviserat syftar sammantaget till att öka resurserna för framför allt den utlandskontrollerande sektorn, att öka kapitalbildningen för investeringar, att få arbetsmarknaden att fungera bättre, att öka möjligheterna för företagen att anställa folk och att ge bättre exportkreditstöd. I huvudsak instämmer ju ni socialdemokrater i att åtgärder i syfte att stimulera ekonomin är nödvändiga. Men när det sedan gäller att få resurser till detta och när det blir fråga om att skapa de nödvändiga förutsättningarna genom att begränsa konsumtionen – både den offentliga och den privata – då ställer ni inte upp. Ni har i stort sett bara sagt nej till regeringens förslag, och ni har inte kommit med några alternativa förslag. Och så länge ni inte lägger fram alternativa förslag, Kjell-Olof Feldt, kan ni inte vara riktigt trovärdiga. De båda huvudnumren i den socialdemokratiska ekonomiska politiken är förslagen om promsen och löntagarfonderna. Men ingenting har sagts om hur de förslagen skulle kunna stärka vår konkurrenskraft gentemot utlandet, hur de skulle kunna stimulera företagen att

investera, att satsa på nya branscher och att anställa folk. Hur de två förslagen skulle kunna bidra till en sådan stimulans har fortfarande inte förklarats av Kjell-Olof Feldt och socialdemokratin.

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

Anf. 8 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Eric Enlund nästan beklagade att jag inte sade att vi måste byta regering för att få en bättre ekonomisk politik. Det är bara så, herr talman, att jag inte brukar ta upp tiden med självklarheter: det är klart att vi bör byta regering.

Trovärdigheten, Eric Enlund, skulle alltså vara beroende av om oppositionen har alternativa förslag. Detta är någonting som upprepas i alla debatter. Men se nu på våra förslag till blygsamma förbättringar av villkoren för människor som har det ganska svårt! I våra motioner finansierar vi varenda krona som detta skulle kosta. Om våra motionsförslag genomförs, uppnår vi inte ett lägre budgetunderskott än regeringens, det är alldeles riktigt, men jag tycker att det är ganska orimligt att kräva av oppositionen som saknar regeringens resurser – de 2 000 tjänstemän som ni har försett er med i kanslihuset – att den skall kunna göra det budgetarbete som regeringen långt ifrån har fullbordat och som tydligen fortfarande pågår. Vi har ännu inte fått ta ställning till denna budget. Det skall komma ett förslag i mars och ett i april. Först då får vi veta hur den här budgeten ser ut.

Eric Enlund diskuterade indexregleringen. Jag tycker att detta är av principiellt intresse. De indexregleringar som vi vill försöka avskaffa är de som ökar inflationen. De indexregleringar som Eric Enlund talar för är de som ökar orättvisorna, framför allt indexregleringen av skatteskalorna. Indexregleringen av skatteskalorna är, enligt vår åsikt, både inflationsdrivande och orättvis. Om vi skall göra en marginalskattereform, är det alldeles uppenbart att denna indexreglering bör avskaffas.

Jag tycker inte att det stora problemet är hur många gånger orden samförstånd och vilja att nå gemensamma lösningar nämns i talarstolarna. Det avgörande är om vi i det praktiska arbetet skall kunna hitta någon gemensam linje. Då har vi, Eric Enlund, mött ett kompakt borgerligt block i finansutskottet. Vi kunde, som sagt, inte ens ta reda på hurvida den lag som vi själva har stiftat tillämpas enligt lagens mening.

Men nu har Eric Enlund en chans till: Tala om vem som skall betala den sänkning av inkomstskatterna på 7 miljarder kronor som regeringen lovar ut! Tala om hur och var ni skall bygga ut vattenkraften, så att vi får ut 66 terawattimmar! Det är bara regeringen som kan ge besked om hur dess egna löften och program kan genomföras. Det är orimligt, t. o. m. oförsämligt, att kräva att oppositionen skall komma med dessa besked.

Anf. 9 ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Nej, Kjell-Olof Feldt, det är inte orimligt att begära att oppositionen redovisar sina alternativa förslag, om de förslag som regeringen lägger fram för att komma till rätta med landets ekonomiska balansproblem utsätts för våldsam kritik.

Finansdebatt

När det gäller marginalskatterna och rättvisefrågan vill jag nämna en sak som är litet märklig. Era egna ekonomer säger ju att det är nödvändigt att få ned marginalskatterna till i närheten av den nivå som regeringen föreslår.

Beträffande marginalskattetaket, som Kjell-Olof Feldt otaliga gånger har sagt är höjden av orättvis fördelningspolitik, kan jag nämna att detta tak nu är uppe i 80–85 %. Kjell-Olof Feldt har i Veckans Affärer själv sagt att marginalskattetaket bör ligga vid 70–75 %.

Sedan återkom Kjell-Olof Feldt till rättvisefrågan och talade om avdragen. Vad som hänt när det gäller avdragsfrågan, Kjell-Olof Feldt, har hänt efter regeringsskiftet 1976. Dessförinnan hände ingenting. Först kom folkpartiets förslag att begränsa avdragen vid reparationer av flerfamiljshus.

Jag har i den här debatten försökt att peka på de övergripande frågor, där socialdemokratin numera redovisar samma uppfattning som regeringspartierna. Det gäller att marginalskatterna måste sänkas. Det gäller att indexregleringarna måste brytas upp. Det gäller också att statens överföringar till hushållen inte får fortsätta att öka som hittills. Beträffande det sista har jag ställt frågan: Om ni verkligen menar detta, hur kommer det sig då att ni ändå vill backa på ytterligare 400 miljoner i nästa års budget när det gäller de här överföringarna?

Slutligen: Hur skall vi inom rimlig tid få balans i våra utrikesaffärer? Där har regeringspartierna sedan 1976 genomfört en rad åtgärder för att stärka den svenska industrins konkurrenskraft. Jag hinner, herr talman, inte här räkna upp de åtgärderna.

Socialdemokraterna har i regel gått emot de förslagen. De förslag som ni lägger fram gäller, som jag nämnde nyss, promsen och löntagarfonderna. De kan rimligtvis inte öka den svenska industrins konkurrenskraft och hjälpa oss att komma till rätta med underskottet i vår bytesbalans.

Det här, Kjell-Olof Feldt, ger ändå ett intryck av en socialdemokratisk opposition som på viktiga punkter är på väg bort från sina teorier, t. ex. om välsignelsen med höga marginalskatter och en ständig tillväxt av den offentliga sektorn.

Jag upprepar: Om bara det politiska modet nu funnes att tillämpa detta i praktisk politik från socialdemokratins sida, då skulle våra möjligheter till samförståndslösningar öka högst avsevärt.

Talmannen anmälde att Kjell-Olof Feldt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 10 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det var intressant och tankeväckande att höra det föregående meningsutbytet mellan företrädare för socialdemokratin och för de borgerliga regeringspartierna. Herr Enlund friade energiskt på folkpartiets, eller var det kanske på alla de tre borgerliga partiernas, vägnar till socialdemokratin som nu ter sig vackrare än på mycket länge i borgerliga ögon.

Det föreföll också vara mycket som var gemensamt i synen på de

ekonomiska problemen och den ekonomiska politiken.

Största oenigheten föreföll råda om vilken regering som skall hålla i yxan. Problemen är emellertid kanske något mer komplicerade än så.

Att både rikets ekonomi och statens finanser är dåliga har vid det här laget blivit rätt allmän kunskap. Jag vill påminna om att vi från vpk:s sida tidigt pekade på de negativa och skadliga förändringar som skett inom den svenska ekonomin från 1970-talets början. Dessa förändringar framträdde framför allt på tre områden. Medan konjunkturedgångarna under några årtionden varit relativt svaga började de ekonomiska kriserna nu att slå hårdare. Massarbetslösheten kom tillbaka och blev bestående även under de s. k. högkonjunkturerna. En så stark prisstegring att den måste betecknas som inflation uppkom och blev också permanent. Och det tredje var att takten i produktionsstegringen blev väsentligt lägre än den hade varit under 1950- och 1960-talen.

Orsakerna till dessa negativa förändringar inom den svenska kapitalismen är naturligtvis flera. Några ligger på det internationella området och är svåra att påverka. Dit hör stegringen av priserna på energiråvaror, framför allt olja. Dit hör också förändringar i de internationella konkurrenshetingselserna som alltid inträder, men som är särskilt märkbara under den nuvarande utvecklingen i världen där nya industrier och industriländer uppstår och där olikmässigheten i utvecklingen blivit allt starkare.

I detta sammanhang bör det understrykas inte blott att denna utveckling kommer att fortsätta, utan också att Sveriges politik måste bidra till en utjämning mellan de ekonomiska och sociala förhållanden som råder i de rika, utvecklade länderna och de som råder i de fattiga, hittills lågt utvecklade länderna. Men denna utjämning bör naturligtvis helst ske planmässigt och inom ramen för en internationell planhushållning. Det räcker alltså inte med att Sverige slutar att ta upp lån i utlandet. Det behövs en aktiv solidaritet.

Andra orsaker till de negativa förändringarna inom ekonomin ligger inom landet. Några har att göra med den fortgående och allt starkare centraliseringen och monopoliseringen inom det privata näringslivet. Det svenska näringslivet är ju genomorganiserat och har utvecklat en byråkrati som inte står den statliga efter. Inom många produktionsområden finns kartellavtal eller ensamtillverkare. Många stora företag är medlemmar också i internationella karteller, som bl. a. diskussionen om den internationella elektriska kartellen nyligen visat. Sammanslagningstendenserna inom näringslivet blir allt starkare, och de understöds ju också av regeringen, som befrielsen från realisationsvinstskatt i samband med fusionen Volvo-Beijerinvest visade. En allt mindre grupp av stora finanskapitalister skaffar sig allt större makt inom näringslivet.

Tror någon att denna monopolmakt är någon bra grogrund för ny företagsamhet, för lansering av nya uppfinningar och för en snabb och djärv utveckling? Vi tror det inte. I stället leder centraliseringen och monopolmakten till stillastående eller tillbakagång i näringslivet. Den förstärker också tendenserna till prisstegring och inflation. Monopolmakten leder

också till att spekulationen blir alltmer omfattande. I stället för att sätta in sitt kapital i nya produktionsanläggningar kastar monopolherrarna ut det i spekulativa i mark och fastigheter, i dyrbara konstverk och ädla stenar. De lånar ut det genom kreditkortsföretag och finansbolag av olika slag till räntor som är så höga i dag att de bara för några år sedan skulle ha fallit under åtal för ocker. Den svenska kapitalismen har i betydande utsträckning blivit en rentier- och spekulationskapitalism.

Jag tycker det är märkligt att finansutskottet – och för den delen också regeringen – aldrig tar upp sådana här frågor i sina betänkanden och propositioner. Den ekonomiska utvecklingen kan ju aldrig frikopplas från förändringar i institutioner och maktförhållanden. Samhället förändras och olika samhällen präglas av olika ekonomiska lagbundenheter.

Det är ju heller inte så att de ekonomiska problemen kommer att bli mindre för den stora majoriteten av människorna under 1981. Tvärtom. Arbetslösheten kommer att öka med 70 000 säger finansutskottet. Priserna på baslivsmedel har redan på en månad i år ökat med nära 9 %. De genomsnittliga priserna på konsumtionsvaror beräknas under 1981 ligga 12 % högre än under 1980. Det centrala avtal som slutits mellan LO och Arbetsgivareföreningen innebär en garanterad reallönesänkning under 1981. Reallöne försämringen uppskattas av socialdemokraterna till 3–4 %.

När det talas om att svenska folket måste dra åt svängremmen några hål – och det är fortfarande den borgerliga regeringens evangelium – är det därför viktigt att påpeka, att folkets stora majoritet redan tvingats göra det. Löntagarna med vanliga arbetsinkomster har påtvingats sänkta reallöner under en följd av år. Ovanpå detta kommer alltså nu ett år till med reallönesänkning.

Däremot finns det andra grupper i samhället som kunnat profitera t. o. m. på krisen. Stora affischer ute på stan säger att man kan läsa om vinstens betydelse bl. a. i Aftonbladet. Och det kan man i den artikelserie som denna tidning publicerar om hur stora inkomsttagare utnyttjar vårt skattesystem så att de betalar 0 %, 3 % osv. i skatt av sina inkomster. Men det kanske inte var den artikelserien som affischerna från arbetsköparnas nyaste propagandaorgan syftar på?

Det kanske i stället är utvecklingen på fondbörsen man tänker på? Det är säkerligen inte bara utländska spekulanter som genom sina aktieköp fått de genomsnittliga börskurserna att stiga med 30 % på några månader. Även ökade inhemska köp har bidragit till kursstegringen, stimulerade bl. a. av regeringens olika lättnader till aktieägare. Utdelningarna kommer också att ökas för många bolag – en tendens som ju bl. a. LO skarpt protesterat mot.

Nu förbättrar det i och för sig inte ett dugg läget för företagen och inte heller för samhällsekonomin om börskurserna stiger genom ökad spekulation. Det kan tvärtom vara negativt ur företagets synpunkt, eftersom det medför ökade krav på höjda utdelningar. De som vinner är aktiespekulanterna.

Den borgerliga regeringens politik under de år som gått sedan 1976 har

över huvud taget inneburit ökade klyftor i samhället. De som redan har höga inkomster och stora förmögenheter har fått det ännu bättre. De som redan förut hade litet har fått det ännu sämre.

Man kan därför inte diskutera den ekonomiska politik som nu måste föras utan att ge fördelningsfrågorna en viktig plats. Det är nödvändigt att öka tillgången på varor och tjänster i samhället, att öka produktionen. Det är nödvändigt att stoppa ökningen av arbetslösheten och bereda alla människor ett meningsfullt arbete. Det är nödvändigt att stoppa prisstegringen och inflationen. Men det är också nödvändigt att åstadkomma en mera jämn, en rättvisare fördelning av vad som finns i samhället.

Det är ett av skälen till att skatteflykt, skattefusk och andra former av ekonomisk brottslighet måste attackeras på ett mycket hårdare sätt än hittills. Ett annat skäl härför är att ett samhälle försumpas och så småningom går under om det tillåter allsköns omoral och brist på solidaritet att breda ut sig. Ytterligare ett skäl till att skatteflykt och skattefusk måste angripas är att det handlar om så stora belopp i inkomstbortfall för stat och kommun att det kan jämföras med underskottet i statens finanser.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att kampen mot arbetslösheten, mot inflationen och mot den ekonomiska brottsligheten är de största problemen i dag på det ekonomiska området. Om den kampen blir framgångsrik bidrar den också till att lösa andra problem som finns i dag och som inte får underskattas. Jag tänker dels på underskottet i Sveriges affärer med utlandet, i den s. k. bytesbalansen, som 1980 uppgick till 20 miljarder kronor och som 1981 väntas bli ytterligare något större, dels på underskottet i statens finanser.

Särskilt i ett besvärligt läge är det viktigt att ha en exakt uppfattning om hur stora svårigheterna är. Man får varken över- eller underskatta dem – då riskerar ju politiken att bli felaktig. Vad gäller underskottet i statens finanser har man anfört siffror på mellan 60 och 68 miljarder kronor för det kommande budgetåret, alltså 1981/82. Räknat på kalenderår brukar man anföra 54 miljarder kronor i underskott för 1980 och 64 miljarder kronor för 1981. Detta gäller alltså statens inkomster och utgifter beräknade på ett något egendomligt sätt, som betraktar utlåning som en utgift och inte tar med hela överskottet i socialförsäkringssektorn. Räknar man i stället den totala offentliga sektorns inkomster och utgifter – vilket måste vara riktigare – redovisas ett underskott på 23 miljarder kronor 1980 och 27 miljarder kronor 1981. Det är mycket pengar det också, men väsentligt mindre än vad som vanligen brukar figurera i debatten.

Det kan vara intressant att jämföra vad som på olika sätt försvinner i skattesystemet genom de nuvarande avdragsreglerna och genom skattefusk med detta underskott för den offentliga sektorn. De samlade avdragen i skattesystemet uppgick 1978 till inte mindre än 63 miljarder kronor enligt riksrevisionsverkets statistik. En del avdrag måste vara kvar, men om man inför ett rimligare avdragssystem på det sätt som vpk föreslagit och som också Landsorganisationen föreslagit i sitt skatteprogram, kan statskassan tillföras försiktigt räknat ett belopp på 5 å 10 miljarder kronor.

Hur mycket som försvinnas genom rent skattefusk vet man inte med säkerhet, men i uppskattningar har angivits summor om 30–40 miljarder kronor. Här finns alltså 15–20 miljarder kronor att ta in till statskassan, om man räknar så försiktigt som med 50 % i genomsnittlig skatt. Det är ju, som vi har hört, idealet för den borgerliga regeringen. Läger man här till de miljarder i arbetsgivaravgifter, som företagen nu smiter ifrån, så har man ett sammanlagt belopp på 20–30 miljarder kronor.

För vår del anser vi att man inte längre kan acceptera skatteflykt och skattefusk. Regeringen har tvingats till vissa åtgärder, men vad som hittills gjorts är helt otillräckligt. Jag skall inte här läsa upp valda utdrag ur exempelvis Aftonbladets serie om deklarationsproffsen, men alla borde inse hur förödande det är för den allmänna ekonomiska moralen att personer som har höga inkomster och stora förmögenheter utnyttjar den nuvarande skattelagstiftningen på sätt som sker.

Jag skall i det sammanhanget bara anföra *en* konkret uppgift, som är belysande. Den är hämtad ur riksrevisionsverkets senaste undersökning av taxeringsstatistiken, och den visar att i inkomstgruppen med bruttoinkomster mellan 200 000 och 500 000 kr. de s. k. förlustavdragen uppgick till ett medelvärde av 402 456 kr. Var och en som jämför dessa siffror – bruttoinkomsterna för de här personerna låg alltså mellan 200 000 och 500 000 kr., men enbart förlustavdragen var i genomsnitt över 400 000 kr. – inser att ett skattesystem som tillåter något sådant inte kan vara rimligt eller effektivt.

Angrip alltså skatteflykt, skattefusk och andra typer av ekonomisk brottslighet! Här finns stora reserver att ösa ur för att täcka underskottet i statens finanser.

Stat och kommun åsamkas också stora utgifter genom att ingen effektiv politik förs av den nuvarande regeringen vare sig mot inflationen eller mot spekulanten. Varje procentenhet som man kan nedbringa prisstegringen med innebär att statskassan varje år kan spara 1.7 miljarder kronor. Omvänt innebär inflationen stora kostnadsökningar för såväl stat som landsting och kommuner.

Den 20 januari beslutade riksbanken att höja diskontot med 2 procentenheter till 12 %. Bakgrunden var den spekulanten som bedrevs i en devalvering av den svenska kronan. Bakgrunden till detta i sin tur har delvis belysts i Kjell-Olof Feldts inlägg här tidigare. Denna spekulanten tog sig bl. a. de formerna att svenska exportföretag lät betalning för exporterade varor stå kvar i utlandet. Andra företag som hade skulder i utlandet betalade av dessa i förtid. Regeringen gjorde ingenting för att komma till rätta med denna spekulanten i en nedskrivning av kronans värde, en spekulanten som innebar att riksbanken förlorade valutor. Riksbanken ansåg det då nödvändigt med en chockhöjning av räntan.

Exakt vilka de spekulanter var som drev fram räntehöjningen har inte klarlagts, även om riksbanken och regeringen säkert vet en del om den saken. Men helt klart är att det framför allt handlade om svenska stora kapitalistiska företag som bedrev denna skändliga hantering. Vilka blev verkningarna?

Enligt finansutskottet kan de sammanlagda effekterna av räntehöjningen på statens finanser beräknas till ca 3 miljarder kronor i ökade utgifter och minskade inkomster för budgetåret 1981/82. Men härtill måste läggas ytterligare ett antal miljarder i ökade kostnader för kommuner och landsting. En spekulering av den här typen kan när som helst upprepas. Det är därför nödvändigt att valutaregleringen skärps så att spekulanterna inte får fritt spelrum.

Räntehöjningen driver ytterligare upp priser och hyror. För deklarationsproffsen spelar den däremot ingen negativ roll, det blir bara ännu större avdrag. Höjda räntor har en alldeles tydlig negativ fördelningseffekt – de lägger ännu större bördor på låginkomsttagare, pensionärer, barnfamiljer, lönarbetande och studerande ungdomar men ökar ytterligare inkomsterna för de rika i samhället. Hederlig produktiv företagsamhet försvåras genom räntehöjningen, medan finansiella placeringar och spekulering gynnas. Jag har med hänsyn till detta svårt att förstå att inte riksdagen kan samla sig till ett ordentligt uttalande om att räntan måste sänkas.

En effekt av räntehöjningen är som sagt att den försvårar produktiv företagsamhet, samtidigt som den ytterligare gynnar spekulering och placering som räntebärande penningkapital. Detta är ju ett allmänt fenomen som präglat den svenska ekonomin under senare år. Det råder ingen brist på kapital i landet. Tvärtom. Det finns ett överskott av kapital. Men detta satsas framför allt i spekulering i olika typer av förmögenhetsobjekt som väntas stiga ytterligare i pris och i utlåning på olika marknader – vita, grå och svarta – till höga räntor. Detta leder till ytterligare snedvridning av ekonomin, eftersom de genom spekuleringen och inflationen uppblåsta förmögenhetsvärdena ställer krav på avkastning. Ju längre detta får fortgå, desto mera osunt blir hela det ekonomiska klimatet.

Ett uttryck för att det finns gott om penningkapital, om likvida medel, är de uppgifter som finns om företagens likviditet. Det rör sig olika månader om summor på mellan 40 och 50 miljarder kronor som företagen alltså disponerar men inte sätter in i investeringar i maskiner, råvaror och arbetskraft. En stor del av medlen används i stället för finansiella placeringar. Det anses ge högre vinster än om kapitalet sätts in i produktionen.

Det är en viktig fråga att i stället mobilisera dessa medel, så att de investeras och leder till en ökning av produktionen. En metod är det förslag vpk ställt att det bör ske en avsättning till vinstfonder även av 1981 års vinster, att detta kompletteras med en indragning av överlikviditet från storföretagen och att medlen i vinstfonderna används för att skapa nya samhällsnyttiga arbeten. Eftersom de privata kapitalistiska företagen är ovilliga att satsa i utvidgningar eller i ny företagsamhet måste enligt vår mening stat, landsting och kommuner gå in.

Varken borgarna eller socialdemokraterna i finansutskottet gillar emellertid detta förslag. Hur de själva konkret vill bära sig åt för att öka produktionen får vi emellertid veta väldigt litet om. Allmänt talar de om höjd lönsamhet, dvs. att de kapitalistiska företagen skall säkras högre profiler.

Men för att en sådan metod skall ge effekt måste tydligen de industriella profiterna höjas till en nivå som ligger över de nuvarande ockerräntorna på lånbart penningkapital. Men är detta ett godtagbart och uppnåeligt mål? Vi anser inte det. Det skulle innebära en mycket kraftig omfördelning till kapitalets fördel, ännu kraftigare än vad som hittills ägt rum under åren av borgerlig regering.

En mera realistisk linje och en linje som är bättre ur fördelningssynpunkt är följande: Ingrip mot spekulationen, mot skatteflykten, mot skattefusket. Genomför en effektiv politik som stoppar prisstegring och inflation. Sänk räntan. Sanera hela det träsk som tillåtits uppstå med finansbolag, kreditkorsföretag, ockerräntor. Mobilisera det stora likviditetsöverskottet hos företag och vissa enskilda för samhällsnyttig produktion.

Om det nu är ett stort avstånd mellan avkastningen på industriinvesteringar och de räntor kapitalet kan få vid utlåning på mer eller mindre ljusskygga marknader, så menar vi alltså att den riktiga politiken måste vara att pressa ned förtjänsterna på spekulaton och finansiella placeringar. Kapitalisterna skall helt enkelt tvingas att pruta på de högt uppskruvade profitkrav som de har i dag.

Det bästa sättet att minska det stora underskottet i bytesförhållandet med utlandet måste vara att dels öka produktionen inom landet, dels ingripa med olika åtgärder mot den stora importen. Eftersom detta underskott utan tvivel är ett stort problem anser vi det berättigat och nödvändigt med en importreglering. Import av lyxvaror bör dessutom beläggas med en särskild skatt. Det handlar emellertid när det gäller importen inte bara om varor för konsumtion. Införseln av insatsvaror till industrin har också ökat kraftigt. De stora företagen har minskat sina inköp inom landet – vilket skapat problem för småföretagsamheten – och importerar nu i stället en rad produkter. Detta är kanske förmånligt ur företagets egen begränsade synpunkt, men det skapar problem för samhällsekonomin. Här måste en förändring ske.

Denna stora import av råvaror och insatsvaror till industrin är också ett av skälen till att regeringens linje att lyfta Sverige ur krisen genom en s. k. exportledd expansion inte kan lyckas. Det är ju framför allt verkstadsindustrins export man vill öka. För verkstadsindustrin är emellertid läget det att om exporten ökas med 10 miljarder kronor så ökar importen av råvaror och insatsvaror med 7 miljarder kronor. Handelsbalansen förbättras alltså inte särskilt mycket.

Därtill kommer att en rad andra länder försöker genomföra samma konststycke, alltså att öka sin andel av världshandeln i en tid då 25 miljoner människor går arbetslösa i de kapitalistiska staterna i Europa och Nordamerika. Vad säger att just Sverige skall lyckas?

Även i vårt land väntar ju den borgerliga regeringen att arbetslösheten skall öka kraftigt. Eller rättare sagt: Även i vårt land driver den borgerliga regeringen en sådan politik att arbetslösheten kommer att öka kraftigt under 1981. Det har talats om en ökning av den öppna arbetslösheten med 60–70 %. Redan nu är siffran för de öppet arbetslösa 108 000. Härtill kommer de 118 000 som är sysselsatta i olika slag av AMS-verksamhet.

Vidare finns det ytterligare över 300 000 kvinnor, som nu är hemarbetande men som vill ha ett arbete ute i förvärvslivet. Läger man härtill dem som tvingats ta förtidspension av arbetsmarknadsskäl och som alltså annars skulle ha varit arbetslösa, de många handikappade som inte bereds en meningsfull sysselsättning osv., så kommer man upp till en summa av 800 000–900 000 människor, som ställts utanför det ordinarie produktionslivet.

Och denna siffra räknar regeringen cyniskt med skall ökas ytterligare! Svenska folket måste säga ifrån så att det hörs att man inte accepterar ytterligare arbetslöshet! Läget är redan mycket svårt, särskilt för ungdomen och alldeles särskilt kanske för de unga kvinnorna som tvingas gå utan fast anställning. Och svårast är läget i några av skogslänen, i Värmland med 6 231 öppet arbetslösa och i Norrbotten med 9 632 öppet arbetslösa. Vad är det för framtid vi bjuder våra ungdomar! Det är ansvarslost av regering och riksdag att godkänna en politik som innebär kraftigt ökad arbetslöshet. Det går att skapa flera jobb. Det är en fråga om vilken politik man vill föra.

Den borgerliga regeringen styr emellertid medvetet mot ökad arbetslöshet. Man har redan skurit ned den statliga budgeten. Om statsskuldräntorna borträknas har staten en minskning av sina utgifter för år 1980 med 2,8 %. Och minskningen beräknas fortsätta under 1981. Den offentliga sektorn attackeras alltså med framgång. Regeringen följer den huvudriktning i politiken som Svenska arbetsgivareföreningen kräver. Och verkningarna blir de avsedda, nämligen en ökning av arbetslösheten.

Det är nödvändigt att säga några ord till debatten om den s. k. offentliga sektorn. Dennas tillväxt ges nu skulden för landets ekonomiska problem. Det är en grund och felaktig uppfattning. Det finns naturligtvis flera orsaker till tillväxten av den offentliga sektorn. Några av de viktigaste är följande:

1. Den kapitalistiska våldsapparaten har byggts ut. Det gäller militär, polis och domstolar.

2. Staten har tvingats gå in med olika åtgärder för att söka lösa de växande motsättningarna inom kapitalismen och se till att reproduktionsprocessen om möjligt kan fortgå på en utvidgad nivå. Staten tillhandahåller därför kapital gratis eller till låg ränta. Den ger stora skattelättnader till de kapitalistiska företagen och t. o. m. direkta bidrag för att hålla profitkvoten uppe. Staten svarar för de allt större kostnaderna för kommunikationer, bostäder m. m. som behövs för att en produktion skall kunna fortgå. Staten svarar också för en allt större del av kostnaderna för forskning och tekniskt utvecklingsarbete liksom i växande grad också för arbetskraftens allt större utbildningskostnader.

3. Den offentliga sektorn har av olika skäl övertagit stora delar av vad som kallas reproduktionen. Det är sammanfattningen av alla aktiviteter och sysslor i och utanför hemmet genom vilka arbetaren inte bara kan inställa sig frisk och kry till kapitalistisk utsugning varje morgon utan också i sinom tid sända nya arbetare i nästa generation till samma verksamhet. En del av denna reproduktion har nu övertagits av privat företagsamhet – färdiglagad mat, bakverk, konfektionskläder osv. Andra delar har kommit att ingå i den

offentliga sektorn – stora delar av sjukvården, en växande del av äldreomsorgen osv.

4. Olika typer av transfereringar eller inkomstöverföringar har tillväxt starkt. Det handlar dels om de väldiga summor av statsmedel som under 1970-talet getts eller lånats till näringslivet – sammanlagt under 1970-talet mellan 90 och 100 miljarder kronor –, dels om inkomstöverföringar till hushållen i form av barnbidrag, bostadsbidrag osv.

När man ställer den offentliga sektorn i motsättning till industrin är detta helt falskt. Den moderna industrin hade över huvud taget aldrig kunnat växa fram utan en stark tillväxt av den offentliga sektorn. Arbetare och tjänstemän måste ha bostäder, skolor, sjukvård, äldreomsorg osv. Och detta svarar den offentliga sektorn för – i varje fall hittills. Nu verkar det ju som om det privata kapitalet anar profitmöjligheter också i dessa verksamheter och därför driver en kampanj om deras privatisering, som det heter.

Vpk ställer krav om en fortsatt och planmässig utbyggnad av de socialt viktiga delarna av den offentliga sektorn. Vi kräver samtidigt en ny industrialiseringspolitik som stoppar den pågående avindustrialiseringen av Sverige och i stället skapar 100 000 nya arbetstillfällen inom industrin under 1980-talet. De här bägge kraven måste förenas och bli led i en långsiktig utveckling av Sveriges ekonomi. De betingar varandra ömsesidigt. Utan utbyggnad av den offentliga sektorn blir det svårt att utveckla industrin. Utan en fortsatt industrialisering blir det ingen fast grund för att bygga ut den offentliga sektorn. Detta gäller både ur ekonomisk synpunkt och socialt.

Det gäller att komma bort från den enbart konjunkturbetingade politiken och i stället få till stånd en långsiktig planering med samhällsorganen som sammanbindande kraft. Det gäller att ha ett perspektiv, åtminstone omfattande hela 1980-talet. I detta perspektiv för vpk också fram kravet på en minskning av arbetstiden till sex timmar per dag. Detta är motiverat av flera skäl. Det ger flera arbetstillfällen i samhället, och det ger en lättnad för de arbetande, som nu i många yrken är mycket hårt pressade. Om en klok politik genomförs under 1980-talet har vi råd med denna stora reform.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga vpk-motioner som nu är i fråga i finansutskottets betänkande.

Anf. 11 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Jag hade en sak att säga till C.-H. Hermansson. Han noterade alldeles riktigt att finansutskottets ordförande gång på gång inte bara utfärdade inviter till socialdemokratin utan rent av inbjöd till omfamningar.

För att inget missförstånd skall råda om hur jag uppfattar de här utsträckta armarna, skall jag tala om för C.-H. Hermansson att jag upplever dem som det slags omfamning som en drucknande gör när han tycker sig skymta en räddare i nöden. Om det verkligen behövs, kan jag tillfoga att socialdemokratin inte tänker låta sig dras in i den dödens närhet dit den borgerliga regeringen är på väg i det djupa vattnet.

Så Eric Enlund får stå kvar med sina utsträckta armar, eftersom den enda och uteslutande avsikten är att försöka hindra regeringen från en kollaps.

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

Anf. 12 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Detta är ingen replik till Kjell-Olof Feldt utan bara ett uttalande av omdömet att det var en klok och bra deklaration som han gjorde. Och jag tror att det var bra att den kom i den här debatten, efter alla de kärvliga omfamningarna från Eric Enlund. Situationen kunde ju annars lätt missförstås.

Finansdebatt

Anf. 13 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag tror inte att Kjell-Olof Feldt kommer att uppfatta mitt anförande som ett försök till omfamning. Orsaken till det är att jag har precis motsatt uppfattning om vem det är som sträcker upp sina armar ur vaken.

I den allmänpolitiska debatten för några veckor sedan pekade jag ju på den stora motsättning som råder mellan de krav som det aktuella ekonomiska läget ställer och den ideologi på vilken socialdemokraterna grundar sin politik. Den politiska verkligheten kräver lägre statsutgifter och sänkta marginalskatter, de politiska lärosatserna föreskriver fortsatt socialisering av medborgarnas inkomster via skattehöjningar och fortsatt utbyggnad av den offentliga sektorn.

I hela Västeuropa påågas i dag socialistiska partier av de spänningar som uppkommer till följd av konflikten mellan föråldrade teorier och den aktuella verklighetens krav. Världen över kan vi iakttä en återgång till marknadsekonomin principer. Allt fler blir på det klara med att det bästa sättet att råda bot på industriländernas nuvarande ekonomiska svårigheter är att skära ned på de offentliga utgifterna, att sänka skattetrycket och att minska den statliga centralstyrningen av det ekonomiska livet.

För oss moderater är detta inga nya tankar. Det är idéer och politiska förslag som vi länge har drivit. Men för svenska socialdemokrater innebär de en fullständig omvälvning. Den har inletts bland socialdemokratiska ekonomer, som vi kunde se i en artikel i *Arbetet* i förra veckan, även om det som en belysning till min tes om motsättningarna inom partiet i går kom ett ekonominlägg med motsatt inriktning i samma tidning. Men sex är ju ändå fler än fem.

Omtänkandet går då trögare bland socialdemokrater här i riksdagen. Och jag är rädd att det inte alls påbörjats hos den socialdemokratiska partiledaren, som ju numera inte ofta är på plats och kan följa den inhemska debatten i ekonomisk-politiska frågor.

Socialdemokraternas partimotion om den ekonomiska politiken liksom deras reservation i finansutskottet inrymmer vissa trevande steg i en riktning som kan tyda på en nyorientering. Nu är det inte längre i första hand fråga om att stimulera sysselsättningen med anledning av konjunkturedgången – tvärtom skjuts kampen mot inflationen i förgrunden. Äntligen erkänner man att de höga marginalskatterna verkar uppdrivande på löne- och prisutveck-

lingen. Det heter också att budgetunderskottet måste minskas och att nedskärningar på utgiftssidan inte kan uteslutas i det sammanhanget.

Men nytänkandet sträcker sig tyvärr inte ända fram till åtgärdsidan. Fortfarande tror socialdemokraterna att inflationen kan bekämpas med prisregleringar. Hade det varit så lätt att stoppa inflationen som att förbjuda den genom lagstiftning, hade det ju gjorts för länge sedan. På skatteområdet talas det försiktigt om värdet av sänkta marginalskatter, men samtidigt föreslås införandet av nya skatter, som promsen; och höjning av andra skatter, bl. a. genom att avskaffa skatteskalans inflationsskydd. Fortfarande tror man att ett ökat bostadsbyggande erbjuder en väg ur krisen, trots att vid det här laget alla obundna, sansade bedömare har klart för sig att efterfrågan på bostäder kommer att utvecklas svagt de närmaste åren som en följd av långsam befolkningstillväxt, minskande boendesubventioner och växande uppvärmningskostnader. Vad programmet mot inflationen beträffar har socialdemokraterna i sin reservation t. o. m. behållit det uttalande från partimotionen som Kjell-Olof Feldt vid en presskonferens lär ha betecknat som ett olycksfall i arbetet, nämligen att "det enda effektiva inflationsskyddet är att eliminera inflationen".

Denna snusförnuftiga rekommendation är på något sätt betecknande för socialdemokraternas ekonomiska politik av i dag. Den kan bäst beskrivas som att vilja men inte kunna. Eller mera exakt: att nästan vilja men absolut inte kunna.

Den borgerliga majoriteten i finansutskottet noterar och välkomnar tecknen på ett nytänkande från socialdemokratiskt håll. Vi försöker också ge litet hjälp på vägen genom att peka på de motsättningar som dröjer sig kvar. Som när man säger sig vilja bryta upp olika indexbindningar på budgetens inkomstsida men ändå förordar en återgång till ett fullständigt genomslag för konsumentprisindex på pensionsbeloppens utveckling. Eller som när man säger sig vilja minska budgetunderskottet och ändå inte lägger något konkret förslag i den riktningen.

Det har sagts att regeringens budgetförslag inte innehöll något nytt, något som kunde råda bot på våra ekonomiska svårigheter. Detta ser jag närmast som ett tecken på hur snabbt värderingarna har ändrats. Det är ändå en kraftig kursomläggning när statsutgifterna från en real ökningstakt under 1970-talet på över 6 % nu växer med endast 3 % och – om man räknar bort räntorna på statsskulden – faktiskt sjunker.

Till Kjell-Olof Feldt, som i sitt anförande – vilken svartmålning, för resten – ondgjorde sig över att budgetunderskottet fortsätter att växa, vill jag säga att långt mer intressant är att följa statsutgifternas utveckling. Det bör också komma till uttryck när regeringen formulerar målet för sina fortsatta besparingsansträngningar i kompletteringspropositionen.

Ytterligare exempel på åtstramningar i budgetförslaget kan ges. I princip inrättas inga nya statliga tjänster. Några nya, kostnadskrävande reformer är det inte heller fråga om. Det ges dessutom klart besked att näringslivet inte kan räkna med räddningsaktioner av samma slag som tidigare. Anslagen till näringspolitiken minskar med över 35 %. Detta, Kjell-Olof Feldt, är rätt

politik för att stärka den svenska kronan. Det är däremot inte rätt av finansutskottets vice ordförande att tala om att vi balanserar på devalveringens rand.

Det här är också en politik som ligger helt i linje med finansutskottets önskemål. Vi har länge krävt en neddragning av stegringstakten i de offentliga utgifterna. Det är faktiskt så – och det bör vi riksdagsmän ständigt ha för ögonen – att varje extra krona i statliga utgifter måste vi låna utomlands till bortåt 20 % ränta.

I det föreliggande betänkandet uppmanar vi mera konkret statsmakterna att befria primärkommuner och landsting från en rad av de åtaganden de gjort eller som lagts på dem. Vi förordar en ekonomisk politik som leder till förbättrad lönsamhet i näringslivet. Det gäller, som det sägs i betänkandet, att vrida om resursanvändningen i ekonomin och styra över mera av de produktiva resurserna av arbetskraft och kapital till de konkurrensutsatta näringarna.

Vad det handlar om, herr talman, är alltså att stimulera ekonomin från utbudssidan. Traditionell konjunkturpolitik enligt Keynes föreskriver att en avmattning skall mötas med stimulans av efterfrågan via underbalansering av budgeten och påspädning av de offentliga utgifterna. Men i ett läge, där underskottet i statsbudgeten redan från början överstiger 60 miljarder kronor och där bristen i bytesbalansen överträffar 20 miljarder kronor, finns det inte utrymme för ytterligare underbalansering. I stället gäller det att frigöra de produktiva krafterna i samhället. Det främsta medlet är då att sänka skatterna. Därmed ökar viljan hos individer och företag att arbeta, spara och investera. Nya arbetstillfällen tillkommer och tillväxttakten i ekonomin ökar. Om denna incitamentskapande politik inom den enskilda sektorn kombineras med nedskärningar på den offentliga utgiftssidan och en begränsning av penningmängdens tillväxt, behöver stimulansåtgärderna inte verka inflationsdrivande. Tvärtom kan de genom att skärpa konkurrensen och öka utbudet av nyttigheter verka återhållande på prisstegringstakten.

Någon tycker kanske att detta låter som en politik à la Friedman, Thatcher eller Reagan. Men det går att finna stöd för den också i den socialdemokratiska partimotionen. Det står där: "Budgetunderskottet verkar direkt inflationsdrivande. Det ökar penningmängden i ekonomin, vilket i sin tur leder till prisstegringar. Härtill kommer att nödvändigheten att finansiera budgetunderskottet med lån pressar upp räntesatserna, vilket i sin tur medför prishöjningar."

Detta är så sant som det är sagt. Det är inte brist på likvida medel som håller tillbaka näringslivets investeringar. I stället är det den höga räntan och den snabba inflationen som gör att tilltänkta investeringsprojekt inte blir lönsamma. Från företagens synpunkt är det både enklare och säkrare att placera medlen på den oregrulerade kreditmarknaden, där ränteavkastningen nu ligger uppemot 20 %.

Vi kan alltså konstatera, att statens stora upplåningsbehov hämmar företagens reala investeringar. Även hushållen pressas av storlånaren staten ut från den reguljära kreditmarknaden. Men tack vare deras lägre

räntekänslighet har de lättare att tåla de höga räntesatser som förekommer vid sidan därav. Detta problem kan man inte klara genom att reglera ränte- och prisutvecklingen. Enda utvägen är att skära ned statens utgifter, därigenom minska dess upplåningsbehov och därmed badda för en sänkt räntenivå och en dämpad inflationstakt.

Ett stort steg i rätt riktning är den av regeringen aviserade sänkningen i tre steg av marginalsatserna i vanliga inkomstslägen med början nästa år. Även det stora oppositionspartiet har ju verbalt och principiellt uttryckt sitt gillande, även om man från det hållet gärna staplar förbehåll på varandra, vilket tyder på att det kan bli svårt att uppnå samstämmighet i praktiken. Det är nu viktigt att regeringen snabbt presenterar både det etappmål som skall fastställas här i riksdagen i år för 1982 och det slutmål som skall gälla för 1984, förutsatt att den borgerliga regeringen får fortsatt förtroende i 1982 års val. Det är också viktigt att en klok åtgärd – marginalsattesänkningen – inte kombineras med oöverlagda förändringar i andra avseenden som fördärvar de goda verkningar som annars skulle uppkomma. Det finns alltså ingen anledning att begränsa ränteavdragen – just genom marginalsattesänkningen blir ju den skattebesparing de medför mindre, vilket på ett fördelaktigt sätt skulle öka hushållens räntekänslighet. Det går heller inte att ta marginalskatteformen till intäkt för att inflationsskyddet i skatteskalen kan slopas. Så länge det finns någon progressivitet i skatteskalen och någon prisstegringstakt i ekonomin, så länge behövs det också en mekanism för att förhindra automatiska skattehöjningar på reallt oförändrade inkomster till följd av inflationen.

Enligt regeringens handlingsprogram måste den planerade marginalskatteformen i nuvarande statsfinansiella läge totalfinansieras. Men en sådan finansiering behöver inte nödvändigtvis vara lika med en skattehöjning. En sådan skulle återigen betyda att man tar tillbaka de positiva effekter som själva marginalsattesänkningen skulle medföra. För med vårt nuvarande skattetryck är det inte så mycket marginalsatserna i sig utan det totala skatteuttaget som skapar problem. Människor måste få förfoga över en större del av sina förvärvsinkomster – oavsett om de intjänas på marginalen eller ej – för att vi skall kunna återställa viljan att arbeta, att spara och att investera. Den tillväxtskapande effekt som en marginalsattesänkning skulle föra med sig innebär i sig själv ett stort steg mot en finansiering av åtgärden. En komplettering kan nås via ytterligare besparingar på statsutgifterna. Och om det bedöms föreligga risk för en alltför stor ökning av den privata konsumtionen, kan man avstå från att låta momsens återgå till den nivå som gällde före den stabiliseringspolitiskt motiverade höjningen i höstas.

Herr talman! För ökade investeringar i näringslivet krävs inte bara en förbättrad lönsamhet. Soliditeten, dvs. det egna kapitalets andel av totalkapitalet, har varit sjunkande under en följd av år, och det behövs alltså tillskott av riskvilligt kapital. Socialdemokraterna har under senare tid velat skjuta fram detta som ett motiv för sina kollektiva tvångsfonder. Vi moderater förespråkar i stället en frivilliglinje, där ägandet och inflytandet i näringslivet sprids bland de enskilda medborgarna och inte koncentreras till

facket eller staten. De skattelindringar och stimulansåtgärder som under senare tid har satts in med sikte på de små aktiespararna har haft just detta syfte. Jag tänker på lindringen av dubbelbeskattningen, på höjningen av det skattefria beloppet i aktievinstbeskattningen och på förbättringen i villkoren för det värdesäkra skattefondssparandet.

Inte minst den sistnämnda åtgärden har fått snabb effekt. Antalet skattefondskonton tycks ha mer än fördubblats mellan december och januari, och därtill kommer den nyöppnade möjligheten för företag att inrätta aktiesparfonder för sina anställda. Aktuella bedömningar tyder på att enbart skattefondssparandet kan tillföra näringslivet ett nytillskott av över en miljard kronor i riskvilligt kapital under innevarande år.

Det är tydligt – och från politisk synpunkt fullt begripligt – att succén för skattefondssparandet irriterar socialdemokraterna. Inrättandet av tvångsfonder kan ju inte längre motiveras med behovet av att tillhandahålla riskkapital åt näringslivet. Därmed kvarstår endast kravet på att få ta över makten i näringslivet i all sin socialistiska nakenhet.

Kjell-Olof Feldt hade en frågedebatt angående skattefondssparandet med ekonomiminister Gösta Bohman i förra veckan här i kammaren. Jag vill passa på tillfället att varmt tacka honom för den insatsen. Genom nyhetsprogram i både radio och TV och genom referat i dagspressen har han hjälpt till att ytterligare klargöra denna sparforms fördelar för de enskilda medborgarna. Han har sedan fortsatt sina säljansträngningar genom att i går i finansutskottet föreslå initiativ mot skattefondssparandet, vilket naturligtvis majoriteten i utskottet avvisade, och genom att hålla sitt inlägg här i dag. I förra veckans frågedebatt lovade Kjell-Olof Feldt visserligen att systemet skulle avskaffas om socialdemokraterna återkom till makten, tydligen – och paradoxalt nog – därför att han bedömde det som alltför gynnsamt för de enskilda löntagarna. Samma negativa inställning omfattas uppenbarligen inte av Kjell-Olof Feldts föregångare här i riksdagen, Sven Ekström – ja, han var faktiskt ännu finare, för han var ordförande i finansutskottet. Sven Ekström har hemma i Iggesund tagit initiativet till just en sådan företagsanknuten aktiesparfond som Kjell-Olof Feldt fördömer, och han tycker att ett sådant sparande är helt i sin ordning.

Nu kanske någon ändå tvekar att gå med i skattefondssparandet inför risken att Kjell-Olof Feldt möjligen kan få något att säga till om i framtiden. Men det hotet är väl egentligen inte så stort, när vallöftena går ut på att alldeles i onödan göra det sämre för vanliga människor. Jag vill ändå sluta med att ställa en fråga till Kjell-Olof Feldt: Kommer verkligen socialdemokraterna efter en eventuell valseger att – som det står i riksdagsprotokollet – avskaffa Gösta Bohmans lagstiftning om skattefondssparande för att i stället införa kollektiva löntagarfonder?

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till finansutskottets hemställan i betänkande nr 20 på alla punkter.

Anf. 14 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Jag har tidigare karakteriserat Lars Tobisson som ett slags fribytare i svensk politik – som den inre oppositionen i regeringen. Och han gjorde skäl för den karakteristiken i dag också.

Han säger att det inte finns något som helst utrymme för ytterligare underbalansering av budgeten – enda vägen för att få ordning på ekonomin är då att sänka skatterna. Finansieringen av denna skattesänkning skall ske genom att utgifterna sänks, genom ytterligare besparingar.

Nu är det så att finansutskottets ordförande inte vågade svara på frågan hur förverkligandet av skattesänkingslöftena skall betalas och av vem. Men nu fick vi alltså veta det av Gösta Bohmans ombud – det skall sparas på utgifterna. Jag måste fråga Lars Tobisson: Hur är det då med regeringens handlingsprogram, som presenterades den 2 februari? Där sägs det ju att skattesänkningen skall finansieras genom höjd moms eller höjda arbetsgivaravgifter eller t. o. m. genom ett tvångssparande.

Hur kan moderata samlingspartiets partisekreterare då stå här och säga att skattechöjningar över huvud taget inte får förekomma? Kan herr Tobisson på egen hand avskaffa det handlingsprogram som regeringen lade fram för tre veckor sedan? Levde det inte längre tid? Har moderaterna så totalt tagit över? Det behövs tydligen inte något statsråd för att avskaffa regeringspolitiken – det räcker med moderaternas partisekreterare, han har tagit befälet. Det behövs inte ens kaptener för att klara befälsföringen i den borgerliga regeringen – det klarar moderaternas partisekreterare.

Sedan finns det ingen anledning att begränsa ränteavdragen, säger herr Tobisson. Men här har både statsministern och utrikesministern sagt: Visst skall ränteavdragen ses över.

Lars Tobisson säger: Indexregleringen får inte röras. Men statsministern sade vid centerns partistämma: Det är klart att vi kan se över indexregleringen om vi sänker marginalskatterna.

Vad är detta för regering? Och vad har herr Tobisson tagit sig för mandat över den borgerliga politiken? Jag tycker att det är helt fantastiskt. Sedan några ord om skattefondssparandet, herr Tobisson.

Lars Tobisson hävdar att jag har sagt att skattefondssparandet skall avskaffas därför att det är alltför gynnsamt. Det är lögn. Lars Tobisson. Jag har sagt att skattefondssparandet skall avskaffas därför att det grovt missbrukas, därför att det strider mot ett par av Sveriges lagar, när det används på det sätt som företagen i dag gör. Jag kan lova, Lars Tobisson, att jag kommer att få ett växande stöd för den uppfattningen, eftersom rättsmedvetandet i det här landet som helhet är avsevärt större än vad det är i herr Tobissons parti.

Anf. 15 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Först vill jag upplysa Kjell-Olof Feldt om en sak. Jag kan inte gärna utgöra någon inre opposition i regeringen. Jag ingår nämligen inte i regeringen. Precis som Kjell-Olof Feldt är jag riksdagsman och ledamot av finansutskottet, och jag diskuterar här den ekonomiska politiken.

Kjell-Olof Feldt säger att jag lanserat någonting som skulle strida mot regeringens uppfattning. Jag vill beträffande marginalskatteformen återge vad som står i regeringens handlingsprogram.

”En marginalskatteform av sådan omfattning” – ned till 50 % för den helt dominerande andelen heltidsarbetande inkomstagare – ”kommer att ställa krav på en anpassning av bruttolönerna under de kommande åren. Reformen kan beräknas kosta 5–7 miljarder kr. I nuvarande statsfinansiella läge är en totalfinansiering nödvändig.”

Jag har alltså här diskuterat hur en sådan totalfinansiering skulle kunna genomföras. Jag säger då att själva sänkningen i sig kommer att innebära en finansiering. Vi har därtill möjligheten att finansiera via ytterligare besparingar, och det ligger helt i linje med de strävanden som också regeringen hittills har följt.

Sedan anförde Kjell-Olof Feldt ytterligare några exempel på hur jag skulle ha dragit i väg i egen riktning. Jag sade att det inte finns någon anledning att just därför att man genomför en marginalskatteform inskränka avdragsrätten. Jag vill återvända till regeringens handlingsprogram. Det sägs där:

”Till sist finns anledning understryka att de stötande effekter som ränteavdragen i vissa fall kan få sammanhänger med höga marginalsatser och hög inflationstakt. Den marginalskatteform som ovan aviserats skall alltså ses som ett led också i ansträngningarna att minska ränteavdragens omfattning och tillväxt.”

Detta belyser återigen i vilken riktning jag tycker att man skall röra sig. Så till skattefondssparandet.

Jag vet inte om Kjell-Olof Feldts minne sviker, men det var faktiskt så att Kjell-Olof Feldt i den debatt som fördes här i kammaren för några dagar sedan direkt uttalade, att om socialdemokraterna kommer tillbaka till makten, skall det system som Kjell-Olof Feldt kallar för Gösta Bohmans skattefondssparande avskaffas. Nu bestrider Kjell-Olof Feldt detta. Jag skulle gärna vilja veta hur det faktiskt ligger till. Jag tror det är många som med stor glädje har anammat den här nya ordningen och anslutit sig till systemet – även sådana som tillhör Kjell-Olof Feldts eget parti – och som skulle vara intresserade av att få ett svar.

Anf. 16 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Jag vet att Lars Tobisson inte ingår i regeringen. Det var i själva verket poängen i det jag sade. Hur kan någon som inte ingår i regeringen stå här i talarstolen och beskriva regeringens politik på ett helt annat sätt än vad regeringen själv gör?

Om det är så att regeringen i själva verket tänker skära ner statsutgifterna för att klara sänkta marginalsatser, varför sägs det då uttryckligen i det s. k. handlingsprogrammet att den totalfinansiering man diskuterar kan ske genom höjd moms eller höjda arbetsgivaravgifter eller ett tvångssparande? Lars Tobisson förfalskar ju verkligheten för att komma ur den knipa som hans moderata partiambitioner försatt honom i, när han försökte beskriva vad det är regeringen vill göra. Mot den bakgrunden bör herr Tobisson för

varje anförande sätta upp en skylt som anger när han talar för moderaterna och när han möjligen talar för regeringen, så att vi här i kammaren vet vad för slags megafon som är i gång.

Vi måste också fråga oss: Hur mycket skall då sparas? Budgetdepartementet anger att bara för att hålla budgetunderskottet oförändrat måste man skära ned 10 miljarder. Skall man också finansiera en skattesänkning om 7 miljarder, måste man kapa utgifter på 17 miljarder. Och det är en väl så väsentlig upplysning för människorna i det här landet, om några av dem i framtiden vill kunna göra avsättningar till skattefondskonton. Jag tror att de sjuka, de unga, barnfamiljerna och de arbetslösa verkligen vill veta vad det är för 17 miljarder som skall finansiera skattesänkningar för framför allt de höglönade.

En sak till, eftersom Lars Tobisson virrar till det. Jag har sagt att skälet till att skattefondssparandet enligt min mening bör avskaffas är att det missbrukas, inte att det är för gynnsamt för dem som får pengarna. Dessutom finns, menar jag, vissa moraliska och rättsliga skäl.

Lars Tobisson sade en annan sak. Han sade att detta fina sparande sprider inflytandet till en massa människor, medan våra förslag skulle koncentrera inflytandet. Får jag då be Lars Tobisson svara mig: Vilka är det som får inflytande i de fonder som nu uppstår genom det skatte- och subventions-system vi har? Vem bestämmer i sådana fonder som Högkoncentra, Reinvest, Fondinvest, Kapitalinvest, Sparinvest, PKinvest, Placeringsfonden, Banco Fond, Delta, Sesam och Skandifond? Vad har herr Svensson och fru Pettersson för inflytande i dessa fonder? Här sitter ett litet gäng bankdirektörer – för det är vad det är fråga om – och hanterar de pengar som människor sätter in. Vad är detta annat än en våldsam maktkoncentration – dessutom betalad med andra skattebetalares pengar? Jag upprepar: Detta är en skandal.

Anf. 17 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Om Kjell-Olof Feldt hade varit uppmärksam på vad jag sade i mitt anförande, skulle han ha funnit att jag där också var inne på möjligheten av en finansiering via momsen.

Jag fäste mig vid att Kjell-Olof Feldt presenterar problemet så, att det rör sig om att kapa ett budgetunderskott på 70 miljarder. Jag tror varken Kjell-Olof Feldt eller någon annan socialdemokrat numera vill hävda att det är nödvändigt att föra ned underskottet så att det går ut plus minus noll. Vi moderater har i alla fall sedan många år – i opposition mot bl. a. herr Sträng – drivit tesen att man skall se till den totala offentliga sektorns utgifter. Vi har ju en socialförsäkringssektor som går på plus. Men, som jag sade i mitt anförande, det viktiga är att följa de offentliga utgifternas utveckling. Och det är alltså så i dag att dessa statens utgifter minskar i reala termer.

Så till skattefonderna. Kjell-Olof Feldt kan inte hålla sig, utan motviljan tränger fram – den motvilja som fick honom att i debatten med Gösta Bohman hävda att detta system skall avskaffas. Jag skall nu, om Kjell-Olof Feldt har tid att höra på, be att få läsa upp exakt vad Kjell-Olof Feldt sade

enligt protokollet i torsdags i förra veckan. "Och jag lovar Gösta Bohman en sak: de" – dvs. löntagarfonderna – "kommer att överleva Gösta Bohmans lagstiftning om skattefondssparande, för jag lovar att kommer vi tillbaka så försvinner denna lagstiftning som så allvarligt missbrukas."

Kjell-Olof Feldt ställde en fråga till mig om inflytandet i de här fonderna. Då vill jag tala om hur de är uppbyggda. Det är ett bolag som äger aktierna, i vilket de anslutna har andelsbevis. Minst hälften av styrelseledamöterna i fondbolaget skall utses av de anställda eller av en intressesammanslutning som företräder dem. Ett beslut om hur rösträtten för aktierna skall utövas måste godkännas av majoriteten av de anställdas styrelserepresentanter: annars blir beslutet inte giltigt.

Så ligger det till med de här fonderna. Jag vill dessutom konstatera att man efter det att spårrtiden på fem år har gått ut har möjlighet att växla över andelsbevisen till aktier och därmed få ett direkt ägande i företaget. Men, Kjell-Olof Feldt, vilket inflytande har den enskilde medborgaren via de kollektiva tvångsfonder som Kjell-Olof Feldt vill se förverkligade i fondsocialismens Sverige?

Anf. 18 ANITA GRADIN (s):

Herr talman! Alla är vi oroade över Sveriges ekonomi, oroade över det stora budgetunderskottet, de dåliga utlandsaffärerna, den bristande viljan till investeringar i industrin och de höga prisstegringarna. Alla kurvor är negativa. Läget på arbetsmarknaden är långt ifrån ljust – många människor undrar om de får behålla sitt jobb eller om de över huvud taget skall få ett arbete.

Trots de kompletteringar som gjorts till budgeten och den s. k. finansplanen i form av ett nytt sparpaket – eller var det handlingsprogram det hette? – och en drastisk räntehöjning, har regeringen inte redovisat för riksdagen hur vi skall komma till rätta med våra stora ekonomiska problem. Åtstramningar och svält är ingen utväg. Vi socialdemokrater har i vår motion försökt anvisa vägen ut ur krisen. Vi förordar en offensiv politik, där landet kan arbeta sig ut ur svårigheterna. Den strategi vi anvisat gäller tre centrala uppgifter för 1980-talets ekonomiska politik:

- att bekämpa inflationen,
- att upprätthålla produktion och sysselsättning och
- att åstadkomma en rättvis fördelning av produktionsresultatet.

Den inflation vi upplever är unik i modern tid i fråga om storlek och varaktighet. Bara två gånger tidigare under 1900-talet har inflationen varit högre än 1980. Därför är det helt avgörande att stora ansträngningar görs för att komma till rätta med priserna. Inflationen drabbar oss alla och hårdast den vanliga människan med måttliga inkomster och begränsade ekonomiska tillgångar. Att försöka klara en familjs hushållsbudget i dessa inflationstider är nästan omöjligt. Den allmänna prisnivån höjdes 3,8 % under januari enligt pris- och kartellnämnden, och baslivsmedlen blev så mycket som 8,8 % dyrare. Anledningen är självfallet hyreshöjningarna, det nya jordbruksavtalet och minskade matsubventioner. I det här läget är det viktigt att statens

pris- och kartellnämnd får tillräckliga resurser för sin priskontroll och att framför allt konsumentinflytandet förstärks. Det är vidare oroande att handelsministern tänker glufsa i sig konsumentverkets anslag för forskning och utveckling. Konsumenten förlorar då sin möjlighet att påverka producenterna.

Inflationen ökar vidare klyftorna i samhället. Den omfördelar miljarder kronor varje år mellan sparare och löntagare. Den gynnar med andra ord dem som har värdesäkra tillgångar och missgynnar människor som saknar sådana tillgångar. Vi får ett samhällsklimat och ett ekonomiskt beteende som är främmande för flertalet av oss. Inflationen gynnar nämligen smarta och fördomsfria människor, som med tillgång till rätt sorts information och möjlighet att låna pengar kan tillskansa sig stora ekonomiska vinster, ofta genom en spekulationverksamhet som saknar varje positivt värde för samhällsekonomin. Den missgynnar människor som iakttar gamla hederliga dygder som arbete, produktiva insatser och sparande. Detta leder självfallet, herr talman, till splittring och motsättningar mellan olika grupper i samhället.

Både regeringen och näringslivet utmålar den offentliga – eller rättare sagt den gemensamma – sektorn som en av de största bovarna när det gäller obalansen i vår ekonomi. Den beskrivs inte som en gemensam, utan som en ofantlig sektor, som inom några få år kan komma att lägga beslag på alla våra tillgängliga medel. Det låter ju hotfullt och farligt. Ändå är den egentligen ingenting annat än den service som vi genom politiska beslut bestämt att samhället skall utföra. Bakgrunden till att vi beslutat att det är samhället och inte privata intressen som skall ta hand om denna service är ju framför allt rättvisekrav.

Vi vill helt enkelt ha en rättvis skola, lika för alla så långt det är möjligt. Vi vill ha en sjukvård som inte varierar med förmågan att betala. Och vi vill ha järnvägstrafik, postdistribution, busstrafik och telekommunikationer, inte bara där det lönar sig, utan över hela landet. Jag tror att vi alla är överens om att ett avancerat industrisamhälle som det svenska behöver all denna nödvändiga service. Att privatisera den offentliga sektorn är ingen lösning, eftersom tillgängliga studier inte visar på någon ekonomisk vinst – privat sjukvård kostar lika mycket som den offentliga.

Att den offentliga sektorn är väl utbyggd är synnerligen viktigt också för industrin, som det ju är nödvändigt att vi får fart på, vilket också tidigare påpekats i den här debatten. Men om industrin skall kunna fungera är det nödvändigt att det finns en infrastruktur i form av t. ex. yrkesutbildning, transportsystem, sjukvård och liknande. Dessutom har den gemensamma sektorn och de offentliga investeringarna stor betydelse för näringslivet genom att den efterfrågar varor och tjänster från industrin. Vi vet att stat, kommun och landsting årligen lägger ut beställningar till det privata näringslivet på mellan 60 och 70 miljarder kronor.

Det är alltså, herr talman, inte den gemensamma sektorn som är det stora problemet, utan det är svårigheterna i näringslivet som är bekymret. Därför måste huvuduppgiften bli att öka produktionen i industrin, bl. a. genom

större investeringar. Men här kan den offentliga sektorn också vara pådrivande genom att efterfråga produkter som kräver en avancerad teknisk utveckling. Och i själva verket förhåller det sig så att stora svenska företag har kunnat nå världsledande tekniska positioner tack vare en omfattande svensk samhällelig efterfrågan. Självfallet är det angeläget att Sverige också i framtiden kan ges en ledande ställning när det gäller att utveckla tekniska lösningar på samhällsproblem.

Herr talman! Regeringens ekonomiska politik och jakt på den offentliga sektorn hotar inte minst jämlikheten och kvinnornas situation på arbetsmarknaden. Antalet arbetslösa stiger t. ex. oroväckande bland Kommunal-arbetareförbundets medlemmar. Över 26 000 medlemmar fick ersättning från arbetslöshetskassan under 1980 – det är 7 000 fler än 1979, alltså en ökning med 36 %. Och av dem som fick ersättning är 86,7 % kvinnor. Allra värst är det för kvinnor mellan 16 och 24 år.

Studerar man siffrorna från statistiska centralbyrån, finner man att den sysselsättningsökning som tidigare fanns inom den gemensamma sektorn så gott som helt är försvunnen. Med de begränsningar som sker för kommuner och landsting kommer självfallet långvård, färdtjänst och barntillsyn att drabbas.

Regeringen hänvisar i budgetpropositionen också här till 1980 års långtidsutrednings bedömningar av utrymmet för kommunernas konsumtion. Enligt det alternativt regeringen hänvisar till anges utrymmet till 1 % per år under första hälften av 1980-talet. Budgetministern säger:

”Det kan i sammanhanget noteras att man brukar räkna med att enbart befolkningsförändringarna medför en volymökning med omkring 1 %. Detta innebär sammantaget att även utbyggnaden av de prioriterade områdena måste omprövas i den mån inte utrymme kan skapas genom neddragning av annan befintlig verksamhet.”

Inom Kommunalarbetsförbundet har detta budskap från den borgerliga regeringen redan börjat ge verkan. Kommunerna har börjat att dra in vikarier och att inte återbesätta lediga tjänster. En av de mest utsatta grupperna är städarna, där antalet med arbetslöshetsersättning ökade med 34 % från 1979.

Men mest har arbetslösheten ökat bland dagbarnvårdare, hemsamariter och barnskötare. Vad skall vi, herr talman, sysselsätta alla dessa människor med? Och hur skall våra gamla få vård och service för att kunna bo kvar i sin invanda miljö? Dessutom är det nyttigt att vi erinrar oss att arbetslöshet inte är gratis. AMS har t. ex. räknat ut att om man hade kunnat nedbringa arbetslösheten med en enda dag för dem som fick arbetslöshetsersättning under 1979, skulle samhället ha tjänat 30 milj. kr. bara på den dagen.

Regeringen drar dessutom ned på utbildningen, samtidigt som vi vet att antalet 16-åringar ökar de kommande åren. Följden blir att våra ungdomar, främst flickorna, varken får utbildning eller jobb. Har regeringen gjort någon ekonomisk eller social bedömning av detta, eller är regeringen bara intresserad av att sänka marginalskatterna för de redan gynnade? Herr

Enlund bekymrades ju inte av att han inte kunde finansiera sin skattereform.

Att ge alla rätt till arbete är en av de viktigaste jämlikhetsskapande åtgärderna. Arbetet har stor betydelse för den enskilde individens självkänsla och sociala trygghet. Allt talar nu för att arbetslösheten kommer att öka dramatiskt under 1981 – regeringen har av allt att döma gett avkall på kravet om full sysselsättning.

Slutligen, herr talman, skulle jag vilja beröra det behov som i dag finns av information om samhällsekonomin. Jag har tillsammans med Sture Palm aktualiserat denna problematik i en motion till detta riksmöte. Med tanke på det svåra ekonomiska läget finns det enligt vår mening ett stort behov av att det ges en objektiv, övergripande och lättillgänglig faktaredovisning i dessa frågor, på precis samma sätt som gjordes i det statliga informationsorganet Ekonomisk information, vilket var verksamt under efterkrigsåren.

I årets budgetproposition föreslår regeringen att nämnden för samhällsinformation skall avvecklas. En sådan nedskärning av informationsmöjligheterna framstår som mycket uppseendeväckande, inte minst mot bakgrunden av att konstitutionsutskottet för kort tid sedan uttalade "att det är värdefullt att allmänheten har tillgång till god information i ekonomiska frågor och rörande sysselsättningspolitik, näringsfrågor etc."

Jag hoppas därför, herr talman, att riksdagen kommer att kräva en objektiv, utåtriktad ekonomisk informationsverksamhet riktad till de stora medborgargrupperna. Framför allt behövs detta som en motvikt till den ensidiga och sneda propaganda vi utsätts för från olika delar av näringslivet.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer som fogats till finansutskottets betänkande nr 20.

I detta anförande instämde Sture Palm (s).

Anf. 19 TORSTEN GUSTAFSSON (c):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 20, som vi nu behandlar, understryker utskottet på nytt allvaret i det läge i vilket den svenska ekonomin befinner sig. En översikt ges över utvecklingen under 1970-talet, med de balansbrister som nu mognat ut i underskott i bytesbalans och statsbudget, i stigande priser och i en stagnerande industrisektor. Men utskottet ger också en ganska omfattande redovisning av anledningarna till dagens situation och de ekonomiska balansproblemen. Man påpekar särskilt oljeprishöjningarnas inverkan, efterfrågebortfallet på världsmarknaderna och den svenska kostnadsutvecklingen.

En av anledningarna berörs dock endast i förbigående. Jag tänker då på den utslagning som skett av personalintensiva mindre och medelstora företag, vilka tidigare i stor utsträckning fungerade som underleverantörer till våra större exportindustrier. Denna utslagning har medfört att importinnehållet i våra exportprodukter har blivit så stort som ca 40 % och i vissa fall – våra Volvobilar har nämnts – upp till ca 70 %. Det är givetvis en av

anledningarna till att det blir svårt för vårt land att enbart exportera sig ur bytesbalansunderskottet. Det förtjänar att påpekas att de mindre och medelstora företagen drabbades alldeles särskilt hårt av kostnadsexplosionen 1975 och 1976 – något som också förstärktes av de samtidigt kraftigt höjda arbetsgivaravgifterna och socialförsäkringsavgifterna. Kännetecknande för den dåvarande socialdemokratiska regeringen var ju också att allt skulle vara stort. Det skulle vara stora kommuner – som senare har fjärmat medborgarna från det demokratiska inflytandet på lokalplanet. Det skulle vara stora företag – världens mest omfattande varvsindustri. Stålverk 80 osv. Jordbrukets brukningsdelar skulle vara stora, självförsörjningsgraden skulle ner till 80 % osv. Inom parentes sagt: Hur skulle det ha påverkat dagens bytesbalans om vi i dag sett oss tvungna att importera ca 20 % av vår försörjning med baslivsmedel? I själva verket förefaller det ha varit ett försök till ekonomisk harakiri som vårt folk fick bevittna vid denna tidpunkt. Regeringen Fälldin, som trädde till efter valet 1976, har fått lägga ner all sin kraft på att vända utvecklingen till det bättre.

Vår nuvarande regering har drivit en annan näringspolitik än socialdemokraterna – som ju inte heller i dag ser någonting annat att uppmuntra företagen med än proms och andra höjda avgifter samt – i förlängningen – löntagarfonder. Fälldinregeringens småföretagarpaket 1977 har haft goda verkningar. Enligt en nyligen verkställd utredning inom SHIO har en tredjedel av de krav som organisationen ställde i sitt näringspolitiska program år 1978 genomförts helt eller delvis av regering och riksdag. En fjärdedel av kraven har tagits upp i utredningar och kommer att prövas av regeringen i en kommande småföretagsproposition. Vidare har regeringen nyligen utsett en speciell kontaktman inom industridepartementet – Rolf Andersson – för de mindre och medelstora företagen. Trots följderna av en tidigare socialdemokratisk politik och av oljeprishöjningarna, som inneburit en ökad belastning från 3 till ca 30 miljarder under 1970-talet, har sysselsättningen ändå kunnat bibehållas på en internationellt, men också historiskt, sett låg nivå. Anita Gradin uttalade oro för utvecklingen på arbetsmarknaden, och visst kan man känna en sådan. I finansplanen uttalas dock att regeringen trots det besvärliga år som nu förestår kommer att göra allt för att hålla sysselsättningen uppe. Det förtjänar också påpekas att sysselsättningen i Sverige, trots alla besvärligheter, ligger på en betydligt högre nivå än den som gäller för övriga OECD-länder.

Finansutskottet stryker kraftigt under att åtgärder för att komma till rätta med våra obalansproblem måste sättas in *nu*. Det finns inte längre möjligheter att skjuta upp i tiden det som måste göras – om vi inte vill sända över notan för vår överkonsumtion till våra efterkommande, till våra barn och barnbarn.

Åtskilliga förslag har lagts fram i syfte att nå de uppsatta målen. Sparpaket har antagits av riksdagen, ett omfattande åtgärdsprogram har aviserats, och energipropositionen ligger nu på riksdagens bord.

Vad vi skulle behöva i Sverige i dag vore egentligen en högre grad av enighet inom vårt folk, en ny optimism och en tro på framtiden.

Herr talman! Ett av de problem som nu gemensamt måste lösas är hur vi på nytt skall kunna få en fungerande kreditmarknad. I kampen mot valutaautflödet har det svenska diskontot pressats upp till en nivå som vi tidigare inte har bevittnat. Detta hämmar givetvis investeringsverksamheten i stort, men det innebär också att många skuldsatta företag – jag tänker särskilt på företag inom lantbruket – står inför likviditetskris och i vissa fall hotande konkurs.

I en kommittémotion från centerpartiet påpekas detta förhållande. I motionen framhålls att framför allt de nyetablerade lantbrukarnas ekonomiska situation är mycket bekymmersam. Många av dessa lantbrukare har fått sina ekonomiska kalkyler upprättade och godkända av lantbruksnämnderna. Dessa kalkyler håller givetvis inte i dag, när räntan nu har stigit med mellan 4 och 5 %. Enligt motionärernas mening borde det vara möjligt att dämpa effekterna av räntehöjningarna genom att skapa bättre möjligheter att lyfta av korta lån till hypotekslån. En vidgad emissionsram om förslagsvis 1 miljard skulle medföra en mera hanterlig situation för många lantbrukare, säger motionärerna. Utskottet redovisar att det finns en stor kö för placering av långa krediter i hypoteksbanken. Trots en avsevärd vidgning av emissionsramen under senare år uppgår lånebehovet till ca 6 miljarder. Det innebär en väntetid som uppgår till ca fem år.

Utskottet deklarerar stor förståelse för de problem som den senaste räntehöjningen innebär för lantbrukare som gjort stora investeringar med lånat kapital och som har lånen placerade med rörlig ränta. Det är angeläget, säger utskottet, att lantbrukets behov av långfristigt kapital tillgodoses. I realiteten innebär utskottets skrivningar enligt min mening ett bifall till centermotionen, men av principiella skäl anser sig inte utskottet kunna meddela preciserade anvisningar som – i exempelvis emissionsfrågor – läser riksbanken i dess ämbetsutövning. Det får, enligt utskottet, ankomma på riksbanken att göra en avvägning mellan lantbrukets och andra näringars behov av långfristigt kapital. Enligt min mening måste utskottets uttalande emellertid innebära en beställning till riksbanken som svårigen kan missförstås. Det är givetvis också i övrigt önskvärt att räntan så snart som detta är möjligt sänks igen till en nivå som kan stimulera till investeringar.

När det gäller att komma till rätta med vårt lands ekonomiska balansproblem vore det givetvis önskvärt med en bred enighet över de s. k. blockgränserna. I dag har det ju varit en liten diskussion om Eric Enlunds inviter. Kjell-Olof Feldt uttalade ju att han inte kommer att hjälpa till. Regeringen ligger, hette det, i vaken. Naturligtvis kan man fälla sådana omdömen i debatten, men situationen är nu sådan att alla behöver hjälpas åt. Det är ingalunda populära åtgärder som måste vidtas. Det var odiskutabelt lättare, som vi tidigare gjorde, att fördela överskott än att som nu fördela bördor. För centerns del har det alltid stått klart att man måste sätta skuldran till när det är motlut. Centern har alltid ställt upp när det gällt att komma till rätta med problem i en brydsam tid. Vi gör så också i dag.

Herr talman! Jag yrkar på samtliga punkter bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande nr 20.

Anf. 20 ANITA GRADIN (s) replik:

Herr talman! Torsten Gustafsson tycks hålla med mig om att situationen på arbetsmarknaden är mycket oroande. Men det enda han har att säga är att det i budgetpropositionen står att man skall göra allt. Torsten Gustafsson, inte löser man sysselsättningsproblem genom att läsa högt ur budgetpropositionen. Jag tycker att mina siffror från Kommunalarbetsareförbundet visar allvaret, framför allt när det gäller kvinnornas situation. Jag har, när jag läst budgetpropositionen, inte kunnat finna att regeringen slår vakt om allas rätt till arbete, vilket vi ju ändå borde göra i denna kammare.

Anf. 21 TORSTEN GUSTAFSSON (c) replik:

Herr talman! I mitt anförande sade jag att man hittills har lyckats klara sysselsättningen bra i en brydsam tid.

Vidare framhöll jag att det i finansplanen visas en god vilja. Vi vet också att vi har en god beredskap, om arbetslösheten skulle få sådana proportioner som vi verkligen hoppas slippa se.

Jag påpekade att Sveriges läge har varit och är bättre än åtskilliga andra länders. Jag nämnde i sammanhanget OECD. Man kan ta några exempel. Danmark har i dag 217 000 arbetslösa, vilket är 8,3 % av arbetskraften. Läget är något bättre i Finland. Där uppgår arbetslösheten till 4,7 % av arbetskraften. I England är 10 % av arbetskraften arbetslös, vilket innebär att 2,5 miljoner människor är arbetslösa. I Västtyskland är 1,3 miljoner människor arbetslösa, vilket innebär 5,6 % av arbetskraften. I hela OECD-området uppgår – jag tror att också herr Hermansson nämnde detta – antalet arbetslösa till ca 25 miljoner.

Det är klart att det kan vara en tröst för ett tigerhjärta att relatera hur besvärligt det är på andra håll. Den svenska regeringen har emellertid hittills visat en god förmåga att hävda sysselsättningen, och ingenting talar för att den inte kommer att lyckas också i fortsättningen.

Anf. 22 ANITA GRADIN (s) replik:

Herr talman! Det är nog bra att ha en god vilja, men jag skulle vilja säga att det inte är någon tröst för de arbetslösa att siffrorna är så mycket högre i vissa andra industriländer tillhörande OECD. Jag tvivlar verkligen på att vi har en så god beredskap längre som herr Gustafsson påstår. Indragningarna inom den offentliga sektorn och den jakt som där bedrivs betyder att många människor blir utan arbete och att många ungdomar inte kan få arbete. Det är här som man under tidigare år har kunnat få sysselsättning. Industrin har ju inte nyanställt särskilt många.

Därför tror jag att det är väldigt viktigt att vi verkligen rannsakar våra hjärtan och njurar när det gäller sysselsättningsfrågorna. Och jag får, när jag också tittar på de här siffrorna, en känsla av att man i synnerhet när det gäller kvinnorna försöker blunda. Man säger det inte rakt ut, men egentligen skulle man vilja säga att det är ju ändå inte så farligt, de kan ju gå hem, många av dem.

Men det accepterar vi inte.

Anf. 23 TORSTEN GUSTAFSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vet inte var Anita Gradin gjort den iakttagelse som hon refererade i slutet av sitt anförande. Jag tror inte det är från centerns sida som man har gjort sådana uttalanden.

Det som jag tog fram alldeles speciellt och försökte trycka på i mitt anförande var att vi måste stimulera näringslivet. Jag uppehöll mig särskilt vid de mindre och medelstora företagen. Det förtjänar påpekas att vi har 150 000 mindre företagare i Sverige. Gör tankeexperimentet att var och en av dem kommer på den idén att anställa en person till – då har vi ingen arbetslöshet i Sverige!

Vi måste alltså föra en politik som stimulerar människor till att investera, att arbeta och att spara.

Anf. 24 Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Av debatten här i dag har framgått att socialdemokraterna uppenbarligen har den verklighetsfrämmande uppfattningen att Sverige skulle kunna bedriva en i förhållande till andra länder i stort sett oberoende ekonomisk politik. Genom att stimulera bostadsbyggande, genom investeringar i kollektivtrafik, i broar och vägar samt – och framför allt – genom att med hjälp av en mer expansiv politik låta privat och offentlig konsumtion öka mer här hemma än vad fallet är utanför våra gränser, skulle vi få till stånd en snabbare produktionsökning och upprätthålla en högre sysselsättningsnivå än vad andra länder kan göra. Det tycks vara innebörden i den socialdemokratiska förkunnelsen.

Och visst har socialdemokraterna rätt att föra fram ett sådant budskap. De saknar inte heller anknytning till vad som tidigare var etablerad klokskap inom den ekonomiskt-politiska debatten. Sverige hörde som bekant till de länder som följde OECD:s rekommendation efter 1973 års oljeprishöjningar att föra en expansiv politik för att motverka den dyrare oljans köpkraftsindragande effekter. Resultatet blev överbrygningspolitiken åren 1974–1976.

I dag känner vi ju väl till de nära nog förödande följderna av detta slags politik. Vi vet också att under det senaste året har det skett ett allmänt omtänkande i den ekonomiskt-politiska debatten både här hemma och utomlands. De positiva effekterna av expansiv politik betraktas nu som bara kortsiktiga. Och riskerna anses vara stora för att man i själva verket genom en sådan politik kommer ur askan i elden. Efter en kort tid skulle man befinna sig i en besvärligare situation än i utgångsläget. Nästan alla länder har därför givit prioritet åt kampen mot inflationen och bytesbalansunderskotten framför en kortsiktig stimulanspolitik.

Detta omtänkande ute i världen är i dag rätt drastiskt i många olika hänseenden. Man har övergivit Keynes. Man talar för en helt annan politik, en utbudspolitik, en supply-politik, där man stimulerar utbudet inom ekonomin, inte efterfrågan.

Detta gäller också socialdemokratiskt styrda länder. I Västtyskland har länge förts och förs alltjämt en stram ekonomisk politik. Där räknar man i år

med ingen ekonomisk tillväxt alls. I Österrike – som har brukat framställas som ett socialdemokratins mönsterland – förutses en mycket anspråkslös BNP-ökning i år. I Danmark förs likaledes en långtgående åtstramningspolitik. Norge skulle utan olja befinna sig i samma situation. Denna exempelsamling skulle kunna göras ännu rikligare.

Det nya synsättet är betingat bl. a. av erfarenheterna från den förra oljekrisen.

Man har funnit att den konventionella inriktningen av konjunkturpolitiken inte fungerar i den ekonomiskt-politiska situation som i dag råder i flertalet västerländska demokratier. Och en anledning till att Sverige under andra hälften av 1970-talet har haft en ogynnsammare utveckling än flertalet andra länder anses allmänt vara att vi gick längre i överbrygningshänseende än vad andra gjorde.

Socialdemokraterna kan inte rimligen vara omedvetna om vad som nu sker i omvärlden. I sin motion konstaterar de ju, att den ekonomiska politiken därute är "hårt inriktad på att genom allmän återhållsamhet bekämpa inflationen och minska underskotten i bytesbalansen". – "Inga tecken tyder på att denna inriktning av politiken är på väg att ändras", fastslår socialdemokraterna – med en djup suck, förmodar jag.

När socialdemokraterna vildsint angriper den svenska regeringens ekonomiska politik – Kjell-Olof Feldt citerade nyss med illa dold skadeglädje några kritiska uttalanden i omvärlden – innebär detta alltså att man på socialdemokratiskt håll underkänner den politik som förs av socialdemokratiska regeringar i Västtyskland, Österrike, Danmark och Norge. De svenska socialdemokraterna anser sig uppenbarligen veta bättre än sina utländska kolleger. Jag är inte alldeles övertygad att dessa har samma uppfattning. När jag lyssnar till vad utlandet säger om svenska socialdemokraters ekonomiska förnuft blir jag i stället bergfast övertygad om motsatsen. Möter ni aldrig, Kjell-Olof Feldt, era utländska vänner och diskuterar ekonomisk politik med dem?

När Kjell-Olof Feldt nyss citerade – jag tror det var – U.S. News and World Report som bevis på att den svenska regeringen för en i grunden felaktig politik – underförstått alltså att tidskriften håller med socialdemokraterna – är förhållandet även här raka motsatsen. Tidskriften vill att den svenska regeringen skall gå ännu längre i restriktiv politik. Den avvisar därmed kategoriskt Kjell-Olof Feldts politik. Kjell-Olof Feldts citatkonst är i själva verket en citatförfälskning – i sak.

Den långsiktiga strategin – för det är faktiskt fråga om en långsiktig strategi, inte om något slags tuvhoppning som Kjell-Olof Feldt ville göra gällande – som den svenska regeringen har dragit upp syftar till att steg för steg angripa de stora balansproblemen i vår samhällsekonomi. Vi har som bekant ett underskott i vår bytesbalans på över 20 miljarder kronor. Det svarar mot en överefterfrågan på varor och tjänster i förhållande till vad vi producerar inom landet. Underskottet är definitionsmässigt lika med skillnaden mellan produktion och förbrukning. Långtidsutredningen har klart visat, vilka krav detta ställer på vår ekonomiska politik. Större delen av den produktionsök-

ning som vi kan räkna med under 1980-talet måste avsättas i form av ökad export till den internationella marknaden. Av den återstående produktions-tillväxten måste en stor del användas till investeringar främst i industrin. Annars kan vi inte upprätthålla den beräknade långsiktiga BNP-tillväxten på 2,5 %. Vad som då blir kvar för ökad konsumtion – både offentlig och privat – blir utomordentligt begränsat. Ökningsutrymmet skulle enligt långtidsutredningens huvudalternativ inte överstiga en halv procent om året. Om den privata konsumtionen skulle kunna räkna med motsvarande ökning, då skulle detta förutsätta att den statliga konsumtionsökningen blev negativ och den kommunala drogs ner till ungefär 1 % om året.

Dessa för vår ekonomiska framtid grundläggande frågor har socialdemokraterna systematiskt undvikit att diskutera. Man finner visserligen svala medgivanden i motionen, som att konsumtionsutrymmet är begränsat och att en fortsatt ökning av de offentliga utgifterna "i samma takt" som under 1970-talet inte är möjlig. Men längre än så har de inte velat gå. De har envist motsatt sig flertalet regeringsförslag om utgiftsbegränsningar. De har dessutom på kommunernas vägnar indignerat protesterat mot de åtgärder som regeringen har vidtagit eller föreslagit för att begränsa en kommunal utgiftsexpansion som varit långt, långt snabbare än vad våra tillgångar har medgivit.

De har dessutom med ännu större våldsamhet motsatt sig åtgärder inriktade på att hålla tillbaka den privata konsumtionen. Det gällde bl. a. höstens momshöjning. Visserligen kan man säga att de nu indirekt erkänner att det var en riktig åtgärd. Den tar sig också uttryck i en i förhållande till tidigare avsevärt förbättrad handelsbalansutveckling. Men socialdemokraterna har inte lagt fram några förslag om att momshöjningen skall återtassas. Deras syn gäller också de nya metoderna för att beräkna basbelopp. Det har gällt neddragningen av subventionerna av livsmedelskonsumtionen och bostadskonsumtionen. Ingen som lyssnat till det socialdemokratiska budskapet under de senaste månaderna kan ha fått något annat generellt intryck än att socialdemokraterna förordar en *snabbare* ökning av den privata konsumtionen och en mindre långt gående begränsning av de offentliga utgiftsökningarna än vad regeringen anser vara nödvändigt med hänsyn till vår ekonomi.

Därmed har socialdemokraterna i Sverige kommit att stå för en ekonomisk politik som radikalt avviker från vad så gott som alla ekonomer är överens om – en politik som också står i klar strid mot vad regeringarna i den industrialiserade världen förordar.

Beror denna helt avvikande grundsyn på att de svenska socialdemokraterna verkligen tror på den super-keynesianism som deras förslag vittnar om? Eller är den här politiken helt enkelt ett uttryck för en ohämmad opportunism? Jag kan dra mina slutsatser, och jag gör det också. Andra har rätt att dra sina. I vart fall har den påtagliga motsägelsen mellan vad Sveriges ekonomi kräver och vad socialdemokraterna föreslår uppenbarligen utlöst ett slags trovärdighetskris inom det socialdemokratiska partiet. Att det har mullrat i partidjupet – det har vi vetat länge. Nu har missnöjet blommat ut i

den artikel i tidningen Arbetet som föranlett så våldsamt ståhej inom partiet och som har berörts tidigare i debatten i dag. De sex socialdemokratiska nationalekonomer som där går till frontalangrepp mot partiets ekonomiska politik är ju inte några vilka som helst. Och deras svidande vidräkning med vad socialdemokraterna stått för under de senaste fem åren kan inte bortförklaras hur som helst. De socialdemokratiska försöken i den riktningen har varit delvis löjväckande. På vissa håll sägs de nationalekonomiska rekommendationerna vara uttryck för extrem högerpolitik. På andra sägs att de är raka motsatsen till en sådan politik – det är en vanlig socialdemokratisk politik det gäller. Förvirringen är så fullständig som den måste bli när man inte har någon egen politik att föra fram.

”Den svenska ekonomins problem är i dag så stora och väldefinierade att de flesta ekonomer – oavsett färg – är överens om huvuddragen i den ekonomiska politik som är nödvändig”, konstaterar de här ekonomerna. Men – underförstått – inte socialdemokraterna; de är inte överens med de andra.

När jag gör gällande detsamma som de här ekonomerna, nämligen att våra ”produktionskostnader måste stiga långsammare än omvärldens”, då brukar socialdemokraterna här i kammaren beskylla mig för att använda klantiga pekpinningar, för att uttrycka sig milt. Och när jag i likhet med de här ekonomerna stryker under att vi i dag måste acceptera ökade vinster i näringslivet bl. a. för den framtida sysselsättningens skull, då anklagas jag för att föra kapitalägarnas och de rikas talan.

När jag och regeringen – likt nu ekonomerna – påvisar att ”en dämpning av den kommunala konsumtionens expansion är en oundviklig del i en politik för ekonomisk balans”, då angrips vi för att vilja avskaffa den kommunala självstyrelsen. I fråga efter fråga överensstämmer faktiskt regeringens och ekonomernas kritik av den socialdemokratiska politiken eller – rättare sagt – av bristen på politik. Undra på att den socialdemokratiska pressen inte vet till sig. Den roterar i sin förvirring från den ena motsägande uppfattningen till den andra.

Det är klart – och jag kan förstå det – att de här ekonomerna känt sig besvärade i sitt behov av uppriktighet och sanningssägeri. För att mjuka upp sin kritik tillsätter de då och då till tröst några beska droppar, avsedda för regeringen. Exempelvis denna:

”Slutsatsen är att om vi verkligen skall kunna få ner den totala konsumtionen – så att vi dämpar inflationen och får möjligheter att föra över resurser till industriinvesteringar och industriproduktion – då duger det inte att som regeringen hittills gjort, gå över statsfinanserna med lupp och spara in några miljoner här och några där.”

Ack, vilket härligt understatement, fru talman – ”att gå över statsfinanserna med lupp” för att spara några miljoner här och där! Om det verkligen förhöll sig på det sättet att de utgiftsneddragningar, som regeringen hittills kunnat genomföra mot socialdemokraternas vilja och trots deras motstånd, varit av ”luppdimension”, varför har då socialdemokraterna och pressen försökt projicera upp de här utgiftsneddragningarna till något slags

kolossalformat? Det har ju inte varit någon ände på allt elände som regeringens åtgärder har påstått förorsaka det svenska folket.

Ännu ett exempel på att hålla ryggen fri som är hämtat från de här ekonomerna: Efter att ha deklarerat att man måste gå mycket längre i sin neddragning av den offentliga sektorn än vad regeringen har gjort och att man bl. a. "måste skära i utbyggnadstakten för vård, barnomsorg eller utbildning, samt att man måste kraftigt skära ned några av de större transfereringssystemen", drar ekonomerna den slutsatsen att en förutsättning för att dessa deras rekommendationer skall kunna förverkligas är att socialdemokraterna "sitter i regeringsställning".

Jag måtte medge, fru talman, att det inte är lätt att följa med i den svängen. Att en förutsättning för att kunna bedriva en politik, som i stort sett är raka motsatsen till den som socialdemokraterna har förordat, har reserverat sig för i finansutskottet och nu kommer att rösta för här i kammaren, skulle vara en socialdemokratisk regering är en häpnadsväckande slutsats – en logisk kullerbytta ovanpå ekonomernas konstaterande att socialdemokraternas "traditionella medel var riktiga i går. I dag är de uttömda."

I själva verket ligger det en rätt grovlig anklagelse i de här uttalandena, nämligen den att socialdemokraterna har två, inbördes oförenliga, slag av politik: dels en politik som man alltså förväntar att de skall kunna föra i regeringsställning, men som de helst inte talar om på gator och torg – som det hette i början av 1970-talet –, dels en rakt motsatt politik som de bedriver i oppositionsställning i riksdagen. Men så får inte politik bedrivas i en demokrati som förutsätter att väljarna skall kunna lita på sina förtroendevalda, att väljarna skall kunna räkna med att de förtroendevalda talar sanning och fullgör sina uppgifter med övertygelse och ansvarsmedvetande.

De socialdemokratiska nationalekonomernas rekommendationer överensstämmer – som de själva konstaterar – med vad flertalet ekonomer är överens om. I stort sett samma bedömningar återfinns, som jag redan har sagt, i regeringens besparingsproposition från i höstas, i regeringens finansplan och i det handlingsprogram som regeringen nyligen har lagt fram. Ekonomernas artikel utgör – skulle jag vilja säga – en vädjan om sans och förnuft i den ekonomiskt-politiska debatten. Den borde kunna tjäna som en tankeställare för folk i allmänhet och för ledningen i det socialdemokratiska partiet i synnerhet. Hur länge orkar det partiet egentligen bekämpa ekonomiska sanningar?

Det har, som jag nyss sade, länge mullrat i de djupa leden. Man skall kanske inte räkna Aftonbladet till de djupa leden, i varje fall inte till de djupaste. Men en intressant stormsvala är tidningens ledare den 27 januari, där den socialdemokratiska ekonomiska motionen betygsattes som "fel medicin". När socialdemokraterna försöker angripa inflationen väljer de en felaktig utgångspunkt, hette det. "Prisstegringar är aldrig en primär orsak i det ekonomiska förloppet – utan inflationen är ett symptom, en yttring av mera djupliggande orsaker."

Jag antar att pennan i den här ledaren har förts av tidningens chefredaktör.

förre planeringschefen i finansdepartementet Carl Johan Åberg. Hans slutsats är att såväl den privata som den offentliga konsumtionen måste hållas i mycket strama tyglar, samtidigt som näringslivets investeringar och bostadsbyggandet får en kraftig stimulans. "Det är", säger han, "genom denna typ av åtgärder – som hårdhänt vrider om resursanvändningen i den svenska ekonomin från konsumtion till investeringar – som problemen kan klaras, inte genom att angripa krisens yttringar."

Jag vill gärna säga att jag för egen del har svårt att förstå hur våra balansproblem skulle kunna lösas genom ett stimulerat bostadsbyggande. Men det är en detaljfråga i de stora sammanhangen. Aftonbladets analys var i övrigt korrekt för en gångs skull. Sveriges problem består i en överkonsumtion på såväl den privata som den offentliga sidan. Att Aftonbladet sedan dess gjort ett slags avbön av någon anledning ändrar inte min bedömning. Men denna avbön borde göra förvirringen i det socialdemokratiska lägret ännu större än vad den måste ha varit tidigare.

Och den debatt som förts här i dag tyder på att de kritiska rösterna inte har kunnat tränga igenom glashusets väggar. Den socialdemokratiska reservationen i finansutskottet bygger på den motion som både Aftonbladet och nationalekonomerna – mer eller mindre motvilligt – skar i strimlor. På sikt är socialdemokraternas ståndpunkt helt omöjlig. En omprövning kommer därför, den måste komma, var så säker. Frågan är bara när och hur mycket de dessförinnan lyckats försvåra det nödvändiga saneringsarbetet i vårt land.

Fru talman! Vi borde – jag har sagt det åtskilliga gånger här i kammaren – kunna bli överens i alla fall i fråga om den grundläggande analysen av Sveriges ekonomiska situation. Vi borde kunna bli överens om den allmänna inriktningen av och huvudbeståndsdelarna i en politik som skulle vara ägnad att återge vårt land dess förlorade hälsa. Vi borde också kunna föra en debatt om sambandet mellan de olika posterna i försörjningsbalansen i ett längre perspektiv. En sådan debatt har inte kunnat komma till stånd. Avståndet dit tycks fortfarande vara nästan oändligt långt.

Jag skulle vilja fråga: Har ni socialdemokrater aldrig funderat över vad som skulle inträffa, om ni skulle vinna tillbaka regeringsmakten vid 1982 års val? Dagens opinionssiffror tyder ju på att den möjligheten inte är helt utesluten. Hur kommer ni då att handla? Kommer ni då att föra samma politik som ni står för i dag? Och då kommer det att gå riktigt illa för vårt gamla fina land. Eller kommer ni att förverkliga den "genomgripande politiska omläggning" som de sex socialdemokratiska ekonomerna vädjat om? Om ni gör en sådan omläggning, hur kommer då de medborgare som ni vädjat till i valrörelsen att reagera inför den uppenbara motsättningen mellan ord och handling?

När SAF och LO enades om det enligt allas mening ansvarsmedvetna avtalet natten mellan den 2 och 3 februari gjorde de två organisationerna ett gemensamt uttalande, som jag tidigare har citerat här i kammaren och som vittnar om framtidstro och realism. Det vittnar om insikt om att den hittillsvarande bidrags- och subventionspolitiken inte kan fullföljas, att arbetsamhet och lönsamhet måste förstärkas, att produktiviteten i närings-

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

Finansdebatt

livet måste förbättras och att företagens internationella konkurrenskraft måste gynnas och investeringarna öka. Vilka konkreta åtgärder har socialdemokraterna att föreslå för att motsvara organisationernas maning? Såvitt jag har kunnat finna inga.

I den ekonomiska motion som socialdemokraterna lagt fram påstår de att indexregleringen av skatteskalorna med tanke på 1981 års avtalsrörelse, dvs. den som vad LO och SAF angår slutade i det här avtalet, innebär "ett oöverstigligt hinder för att bibehålla en rättvis fördelning om samtidigt de nominella lönerna skall hållas nere".

Kjell-Olof Feldt måste ha blivit sur för att det blev ett sådant här ansvarsmedvetet avtal. Man fick i varje fall det intrycket, när man lyssnade på honom för en stund sedan.

Men låt mig fråga Kjell-Olof Feldt med anledning av uttalandena i motionen: Anser ni verkligen att det träffade avtalet innebär en orättvis fördelning? Eller medger ni att uttalandena om indexregleringen i motionen var felaktiga? Det förelåg ju inga oöverstigliga hinder. Det blev ett avtal. Men om ni har rätt i era slutsatser måste avtalet vara djupt orättvist.

Innebörden av vad jag här sagt är att de svenska socialdemokraterna i dag står utan konkreta alternativ då det gäller att lösa våra stagflations- och balansproblem. Ute i världen kan man i land efter land finna tecken till ett omtänkande, en utveckling som ger den liberala idétraditionen och marknadshushållningens principer ökat spelrum. De svenska socialdemokraterna vill traska vidare i gamla nötta fotspår och göra fotspåren ännu djupare.

Det enda egentligt konkreta som man kan finna – och som de med desto större frenesi engagerat sig för – det är den besynnerliga fondmagi med vilken de vill få folk att tro att Sveriges ekonomiska verklighet i ett slag skall kunna förändras. Men att bygga ekonomisk reformpolitik på det slags mytbildning som man hänger sig åt i det här sammanhanget eller på luftiga löften, det är ingen bra metod när samhällsekonomin och de enskilda människorna möter svåra ekonomiska problem.

Vi har ett sparandeunderskott i ekonomin. Det vet vi alla. Men det är en ren myt att underskottet skulle kunna upphävas genom kollektiva löntagarfonder.

Sparandeunderskottet uppgår – som jag sade för en stund sedan – till i runt tal 20 miljarder kronor. De kollektiva fonderna skulle få ett par miljarder om året genom en särskild s. k. ATP-avgift. Och den transaktionen leder till ökade kostnader för företagen, minskad lönsamhet och rimligen också till ett minskat företagssparande. Det svenska sparandeunderskottet är väsentligen att hänföra till den offentliga sektorn. Tvångsvis genomförda löntagarfonder skulle inte öka utan snarast minska möjligheterna att täcka den offentliga sektorns sparandeunderskott.

Vi behöver öka tillgången på riskvilligt kapital. Men det är en ren myt att vi därför måste ha just kollektiva löntagarfonder. I själva verket har behovet av riskkapital använts bara som en förevändning – för att dölja det bakomliggande maktmotivet. Det framgår inte minst av de senaste dagarnas debatt.

Socialdemokraterna gråter nu som bäst krokodiltårar. När det visar sig att frivilligt sparande för riskvilligt kapital möter den framgång som det gör, då begär socialdemokraterna utskottsinitiativ för att försvåra för anställda eller förhindra dem att spara i aktier i egna företag. Och de lovar dessutom avskaffa detta slags sparande, om de återkommer till makten. Ett skäl så gott som något för att de inte skall få komma tillbaka.

Detta av Kjell-Olof Feldt i en frågedebatt framkastade vallöfte bekräftar mitt påstående att kapitalbildningsbehovet bara är en förevändning för att kunna socialisera näringslivet. Det var, fru talman, ett bedrägligt och ynkligt löfte som Kjell-Olof Feldt ställde ut. Bedrägligt och ynkligt därför att löntagarna, om han skall förverkliga sitt löfte, inte skall ges rätten att spara individuellt och frivilligt i aktier. Deras överenskommelser med arbetsgivarerna och deras planerade sparande skall upphävas genom lagstiftning. Trots att frivilliga avtal gynnar såväl företag som anställda och hela vår samhälls-ekonomi. Det var bedrägligt och ynkligt därför att våra företag genom skattefondssparande i denna form har fått en möjlighet att frivilligt och i samverkan med de anställda förbättra företagets kapitalförsörjning i ett läge då just den bristande soliditeten är företagets stora problem.

Det här handlingssättet – eller skall vi säga försöken att sabotera strävanden att öka det frivilliga aktiesparandet – är ett bevis på att det vackra talet om historiska kompromisser, talet om att acceptera högre lönsamhet och förbättrad soliditet, inte har varit allvarligt menat. Oppositionen har talat mycket om regeringsmaktens förfall. Vad vi nu bevittnar är oppositionens förfall. Jag beklagar detta.

Kjell-Olof Feldt är som bekant vice ordförande i finansutskottet. Finansutskottets ordförande för ett antal år sedan, när socialdemokraterna var starkare, hette Sven Ekström. Jag och Sven Ekström hade många intressanta, ofta hårda, debatter, men jag tror att de var sakligt tunga och de byggde på att vi hade respekt för varandra. Han lämnade tyvärr riksdagen för några år sedan. Jag fick ett brev från honom i mitten av januari, och jag skall be att få läsa upp det brevet.

”Broder,” – brevet är alltså ställt till mig – ”Det kan kanske vara av intresse för Dig att veta, att den gamle finansutskottsordföranden (s) ställt sig i spetsen för bildande av en aktiesparfond i det företag, där jag nu har mitt huvudsakliga jobb. Resultatet hittills är mycket bra. Efter en veckas teckningstid har ca 850 anställda anslutit sig.

Jag hörde igår med stort intresse i tv debatten i riksdagen.

Med hjärtliga hälsningar

Din tillgivne

Sven Ekström”

Nu kan man säga att det här brevet är ett privatbrev, men det är det inte. Det är nämligen diariefört i departementet, och därför har jag rätt att läsa upp det.

Jag får säga att det går utför i finansutskottet, Kjell-Olof Feldt. Det är synd att Sven Ekström inte kunde sitta kvar, så att vi kunde föra debatten med det tonfall och med de sakliga synpunkter som vi anförde här i kammaren för

några år sedan som grund. Han skulle aldrig ha ställt ut sådana här löften. Det tror jag att jag vågar försäkra, och det vittnar också det här brevet om.

Vi behöver faktiskt samförstånd i Sverige kring allt som i dag kan betraktas och betecknas som ekonomiskt förnuftigt, kring allt som kan vara ägnat att förbättra och stärka vår ekonomi liksom kring åtgärder som kan leda till samverkan och förståelse mellan olika sektorer i vårt samhälle och inte minst mellan företag och deras anställda.

Ingen kan ha någon anledning att spetsa till eller fördjupa motsättningar mellan grupper och mellan företag och anställda. Men Kjell-Olof Feldt och övriga socialdemokrater erbjuder konfrontation för att försvara det ekonomiskt oförnuftiga, för att skapa splittring. Jag hoppas att medborgarna i vårt land kommer att ge socialdemokraterna det svar som ett sådant handlande förtjänar.

Det är också en myt att kollektiva löntagarfonder skulle kunna tillhandahålla företagen billigare kapital. Det billigaste kapitalet för företagen är ackumulerade vinstmedel. Tillgången på sådana vinstmedel ökar inte utan minskar om man lägger ökade avgifter på företagen.

Att kollektiva löntagarfonder skulle kunna ersätta företagens strävan efter vinst med insatser inriktade på andra mål, exempelvis bättre arbetsmiljöer, hör också till den motsägelserfulla mytbildningen. Den självklara sanningen är ju den, att lägre lönsamhet ger sämre förutsättningar att betala högre löner och att skapa bättre arbetsmiljöer.

Att våra löntagare skulle vara beredda att godta en högre vinstnivå, om kollektiva löntagarfonder funnes, är likaledes en helt obevisad myt. Påståendet stämmer inte med erfarenheterna från 1970-talets lönekostnads-explosion. Att den centrala fackledningen möjligen skulle positivt se ett byte av mera begränsade löneökningar mot en snabb tillväxt av den egna maktutövningen är inte helt uteslutet. Men att medlemmarna ute på fältet skulle godta sådant byte förefaller otroligt.

Löntagarintresset är dessutom ingalunda ett entydigt och till sitt innehåll klart definierat begrepp. Att så skulle vara fallet hör också till de många myternas värld. Löntagare är individer, enskilda människor med olika värderingar och olika prioriteringar. Och i de fackliga organisationerna finns också intressemotsättningar – exempelvis mellan privatanställda och offentliganställda.

Till det mest fantastiska i mytbildningen hör påståendet att den kollektiva fondmodell som nu senast redovisats – vi har ju haft rätt många modeller av det slaget – skulle vara mera marknadsorienterad än tidigare modeller.

Helt avgörande – bortsett från de här anmärkningarna – för vår bedömning måste vara vilket slags ekonomi och vilket slags samhällssystem vi skall ha i Sverige framöver. Skall vi ha ett enskilt ägt näringsliv? Skall vi utgå ifrån att vi skall behålla och helst förstärka det fria konsumtionsvalet, den fria konkurrensen och marknadshushållningen? Eller skall marknadsekonomin stegvis urholkas och ersättas av en ännu mera blandad ekonomi med regleringar, politisk styrning och korporativism?

I det perspektivet innebär det senaste fondförslaget – hur många myter som än byggs upp kring det – ingen ändring i förhållande till Rudolf Meidners ursprungliga förslag. Fackligt styrda och fackligt ägda fonder skall successivt kunna ta över ägandet i den helt dominerande delen av svenskt näringsliv, i både stora och små företag. Och därmed kommer marknadshushållningen inte att kunna fungera på det sätt den bör fungera.

Det är inte heller förenligt med vårt samhälles struktur att fack och arbetsgivare blir ett. Då kommer producentintresset att överordnas konsumentintresset. Löntagarna blir sina egna motståndare. Vi behöver bara kasta blicken över till andra sidan Östersjön för att konstatera vilket slags valfrihet konsumenterna i där etablerade ekonomier förfogar över.

Och till sist: Det finns, fru talman, ingenting som talar för att Sveriges balansproblem skulle kunna lösas genom att vi ännu mer än vad nu är fallet kollektiviserar och politiskt styr en ekonomi som redan förut är alltför politiserad och styrd. Under de senaste 15 åren har centralisering i alltför hög grad kommit att ersätta decentralisering, koncentration i ägandet att ersätta ett spritt ägande, detaljstyrning ovanifrån den anpassning till marknadens förutsättningar som hundratusentals företag ute i landet skall svara för.

Det är en ren vanföreställning, att vår ekonomis funktionsförmåga skulle öka, om ett antal kollektiva tvångsfonder bildades med möjlighet att ta över och styra enskilda företag. Och det är en lika stor vanföreställning att en sådan omgestaltning av vår företagsamhet och dess villkor skulle utan protester och utan stora motsättningar kunna genomföras genom årliga skatteuttag i ett redan förut alltför högt beskattat samhälle. Både i vårt land och i vår närmaste omvärld talar alla erfarenheter för en motsatt kursinriktning.

Vi måste frigöra de enskilda människornas förmåga till arbetsinsatser och enskilt sparande. Vi måste ta till vara den vilja till ansvarstagande som finns hos våra medborgare. Vi måste stimulera till initiativ och till arbete. Något sådant kan aldrig åstadkommås i de kollektiva löntagarfondernas Sverige. Det går bara i ett samhällsklimat där medborgarna själva får behålla mera av resultatet av sin möda och sporras av medvetandet om att arbete och sparande lönar sig – lönar sig för honom eller henne, för hans eller hennes familj och därmed för hela samhället och kommande generationers trygghet och välbefinnande.

Trepartiregeringen har tagit många steg mot en mera liberaliserad ekonomi. Vi har klart och tydligt angivit den långsiktiga strategi som vi avser att följa för att återge Sverige dess förlorade balans. Något alternativ till den strategin har våra motståndare icke redovisat. Vi kommer att fullfölja den politik vi dragit upp riktlinjerna till. Den *måste* fullföljas, om Sverige skall återfå sin styrka och om vi skall kunna garantera nästa generation den trygghet och den sysselsättning som tidigare generationer givit oss i arv.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 25 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Det är en ganska fantastisk föreställning som moderaterna ger oss här i dag. Moderaternas partisekreterare talar som om han var regeringens ekonomiminister. Landets ekonomiminister talar som om han var moderaternas partisekreterare.

Hela det tal Gösta Bohman höll handlade bara om socialdemokratin – en enda lång hatfylld tirad mot arbetarrörelsen. Det fanns praktiskt taget ingenting i detta 40 minuters anförande som handlade om regeringens politik, vad man tänker göra åt det akuta krisläget när det gäller våra underskott, de växande svårigheterna för landets utlandsupplåning, hur vi skall bemästra inflationen, vad vi skall göra med en arbetslöshet som är på väg upp mot 200 000. Om detta fanns ingenting i hans anförande. Gösta Bohman försökte inte ens rättfärdiga sig när han än en gång har demonstrerat sin inkompetens i att sköta landets valutapolitik.

Men ändå, fru talman: Det är regeringens politik som är under debatt. Det är regeringen som begär att dess politik skall godkännas av riksdagen. Det finns många frågor att ställa till Gösta Bohman, men jag har tre minuter på mig och skall ställa en enda. Den gäller löftet om skattesänkning.

Den moderate partisekreteraren – nu menar jag den formelle partisekreteraren – sade att det inte kan bli fråga om att höja några skatter för att finansiera den sänkta marginals-katten, utan det skall bli utgiftsbesparingar. I den regeringsdeklaration som också Gösta Bohman står bakom sägs det att för att finansiera skattesänkningen kan man överväga höjd moms, höjda arbetsgivaravgifter eller tvångssparande. Nu måste jag fråga ekonomiministern: Vad är det som gäller? Vem talar för regeringen – regeringen själv eller moderaternas partisekreterare? Eller är det möjligen så, att moderaterna driver sitt vanliga spel: Först för man en stark propaganda mot alla skattehöjningar, sedan höjer man skatterna tillsammans med de övriga partierna och talar om, hur mycket man var emot det. Jag måste fråga alla centerpartister och folkpartister som finns här i riksdagen: Hur länge står ni ut med detta dubbelspel som moderaterna utsätter er för?

Skattefondssparandet skall jag återvända till i nästa replik, men bara därför att Gösta Bohman missbrukar vad jag har sagt måste jag förklara, att jag inte vill avskaffa de avtal som kan finnas om sådant sparande mellan arbetsgivare och löntagare. Sådana skall de ha full frihet att träffa. Det jag har talat om att avskaffa är skattepremieringen av lån som tas upp för att man skall köpa aktier.

Anf. 26 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! I sitt angrepp på de krav som förs fram från de bägge arbetarpartiernas sida i den ekonomiska politiken hänvisar Gösta Bohman till det ekonomiska omtänkande som har skett ute i världen. Han gläds åt att Keynes är övergiven och hänger sig själv åt den "Friedmani" som i stället breder ut sig i de borgerliga regeringarna.

Men när han här talar om att "man har funnit", så är det ju borgerliga, ofta mycket konservativa regeringar som står för detta omtänkande. Det är den

konserverativa regeringen i England, det är den mycket konservativa regering som nu har tillträtt i Förenta staterna. Vill man se "Friedmanin" helt genomförd, får man gå till ett land som Chile.

Jag tror inte att detta har så väldigt stor relevans i den ekonomiska debatt vi för i Sverige. Och jag tror heller inte att det är tillräckligt för att utdöma exempelvis den överbrygningspolitik som den socialdemokratiska regeringen försökte föra för att om möjligt undgå inflytandet från de internationella kriserna. Felet med den överbrygningspolitiken var ju inte att den genomfördes, utan dess fel var vad man inte gjorde samtidigt, nämligen att man inte gjorde strukturella ingrepp i det svenska näringslivet. Då hade överbrygningspolitiken lett till just de mål som man hade bort förvänta.

Gösta Bohman är förbittrad över diskussionen om löntagarfonder, och han är det med rätta. Vad de fackligt organiserade ser bakom denna debatt och vad de vill föra fram är nämligen hela diskussionen om makten inom näringslivet. Nu ligger makten hos enskilda kapitalägare, hos de stora finanstrusterna, hos monopolen, och det har skett en oerhörd centralisering av denna makt också under de år då de borgerliga regeringarna har suttit. Det är det som löntagarna vill bryta. När Gösta Bohman vädjar om ansvar, så svarar självklart löntagarna så här: Vi skall alltså visa ansvar, men Gösta Bohman vägrar att ge oss något som helst inflytande över politiken. Det är vad det handlar om.

Det finns några konkreta frågor som jag tror att löntagarna och andra gärna vill ha svar på. Hur vill de borgerliga partierna inför de arbetslösa motivera att man medvetet styr mot en ökning av arbetslösheten med ytterligare 70 000 människor under 1981? Hur vill de borgerliga partierna inför byggnadsarbetarna och de många bostadssökande motivera att man medvetet styr mot en ytterligare nedskärning av bostadsbyggandet under 1981? Hur vill de borgerliga partierna inför låglönearbetarna, husmödrarna och pensionärerna motivera att man medvetet styr mot en genomsnittlig prisstegring under detta år med 12 %? Det är de frågor som det svenska folket vill ha svar på.

Anf. 27 Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! I sin replik använde Kjell-Olof Feldt ett uttryck som jag, när jag lyssnade på ett annat anförande av honom via radioapparaten i mitt rum, hörde honom säga gång på gång. Han talade om en "inkompetent" ekonomiminister och om en "inkompetent" valutareglering, och självfallet står det Kjell-Olof Feldt fritt att använda sig av sådana uttryck. Men när han talar om inkompetent valutapolitik, så tycker jag ändå man har rätt att påminna om hur läget var hösten 1976. När socialdemokraterna satt kvar i en expeditiönsregering, tvingades vi vidta de första krisåtgärderna. Någon vecka därefter genomfördes den första devalveringen. Vi tvingades också devalvera ett par gånger år 1977, åtgärder som socialdemokraterna kategoriskt gick emot. Men finns det någon socialdemokrat som i dag erkänner att det var riktiga åtgärder som vidtogs, i varje fall år 1977?

Jag tycker att Kjell-Olof Feldt skall vara försiktig med att tala om

inkompetent valutapolitik. Över huvud taget bör han vara försiktig med att röra sig med begrepp som räntesänkningar och räntehöjningar samt devalveringar, när han tar till orda här i kammaren. Kjell-Olof Feldt är faktiskt inte vem som helst. Han är vice ordförande i finansutskottet. Man må beklaga det eller inte, men det är i varje fall ett faktum. Och folk lyssnar på vad Kjell-Olof Feldt säger. Det kan uppstå bekymmer och trassel för honom om han fortsätter att uppvisa sin "inkompetens" i dessa frågor, som kräver ett grannliga uppträdande. Detta om detta.

Kjell-Olof Feldt började sin replik på det gamla vanliga, "hederliga" sättet med att tala om Gösta Bohmans ganska fantastiska föreställning. Hela talet var en enda lång hatfylld tirad mot socialdemokratin, sade han. Jag börjar känna igen det där. Hur mycket jag än talar om regeringens egen politik, men råkar beröra socialdemokraternas alternativ, så får jag höra den där beskrivningen. Och det kan ju låta effektivt för den som råkar lyssna just då.

Vi fick inte veta någonting om regeringens politik, sade Kjell-Olof Feldt. Men jag förutsätter faktiskt att finansutskottets vice ordförande läser innantill. Jag förutsätter också att han, när han sitter i finansutskottet och granskar regeringens politik, presenterad i finansplan och i andra handlingar, samt när han skriver sina reservationer, vet vad han sysslar med. Jag tycker inte att jag här i kammaren skall behöva läsa upp för Kjell-Olof Feldt vad vi har skrivit i finansplanen. Jag tycker inte heller att jag skall behöva göra det för andra ledamöter här i kammaren, vilka jag förutsätter har läst finansplanen. Där finns regeringens politik redovisad. Den långsiktiga strategin är fortfarande densamma. Den innehåller inga plötsliga hopp, utan den går ut på att återge Sveriges ekonomi dess förlorade hälsa. Jag trodde att Kjell-Olof Feldt visste detta, men jag kan läsa innantill ur finansplanen om Kjell-Olof Feldt mår bättre av det.

Anledningen till att jag berör socialdemokraternas politik är naturligtvis att jag anser att det bör stå två alternativ mot varandra i Sveriges demokratiskt valda riksdag, så att medborgarna vet vad de har att välja mellan. Dels är det vårt hårda och inte särskilt populära alternativ för att lösa Sveriges ekonomi och skapa trygghet för framtiden, dels är det socialdemokraternas alternativ. Men efter att ha läst igenom ert alternativ har jag funnit att det inte finns något i det. Det är bara luft.

Och när jag bläddrar vidare i edra alternativa skrivningar, vad finner jag då? Jo, att det som finns där står i strid med vad de flesta ekonomer är överens om bör göras för Sveriges ekonomi. Dessutom står det i strid med vad socialdemokraterna ute i världen hävdar vara riktigt och sant. Det är helt enkelt min skyldighet att ställa upp dessa två alternativ till beskådande inför denna riksdag och de människor ute i landet som följer den ekonomiska debatten.

Jag förstår att Kjell-Olof Feldt är illa berörd, tycker illa om att bli kritiserad. Det är ju ett prerogativ för Kjell-Olof Feldt att själv få svara för all kritik. Men jag förbehåller mig rätten att någon gång få ge igen och visa hur ihålligt det alternativ är som ni står för.

Kjell-Olof Feldt felciterade Lars Tobisson. Lars Tobisson sade inte att det inte kunde bli fråga om några inkomstförstärkningar, utan han beskrev olika alternativ för att klara totalfinansieringen av marginalsattesänkningen. Det finns många sådana alternativ, men jag har ingen anledning att här föregripa de överläggningar som skall äga rum med arbetsmarknadens parter och så småningom med socialdemokraterna. Vad skulle Kjell-Olof Feldt säga om jag här, innan vi har haft dessa överläggningar, talade om hur jag menar att skatteomläggningen skall finansieras? Vi har tidigare från er fått höra att vi går låsta och bundna till överläggningarna med socialdemokraterna, ja oppositionen över huvud taget. Det skulle bara fattas att jag stod här och försökte förutskicka vad som komma skall.

Jag tillåter mig, med anledning av Kjell-Olof Feldts citatkonst, att återge vad som står i regeringens handlingsprogram:

”En marginalskattereform av sådan omfattning kommer att ställa krav på en anpassning av bruttolönerna under de kommande åren. Reformen kan beräknas kosta 5–7 miljarder kr. I nuvarande statsfinansiella läge är en totalfinansiering nödvändig.

Mot den bakgrunden kommer regeringen att inbjuda arbetsmarknadens parter och den socialdemokratiska oppositionen till överläggningar i frågan. Regeringen avser därefter att senare i vår återkomma med förslag till riksdagen.”

Under rubriken *sparande* står följande:

”Riksdagen har under hösten, efter förslag från regeringen, beslutat om en rad åtgärder för att stimulera aktiesparandet. Det ökade intresset avspeglas nu också i ett ökat tillflöde av riskkapital till aktiemarknaden och en ökad anslutning till det s. k. skattefondsparandet. Ett betydande antal företag har också utnyttjat möjligheten till aktiesparande i det egna företaget på samma villkor som inom skattefondsparandet.” – De är som sagt påhejade av förutvarande ordföranden i finansutskottet Sven Ekström.

Det heter vidare

”Vid finansieringen av omläggningen av marginalsatten kan övervägas att införa ett lagfäst sparande för att – om så befinns nödvändigt – begränsa den frigjorda köpkraften.”

Det fanns ingenting i mitt anförande eller – såvitt jag kunde höra – i Lars Tobissons anförande som stod i strid mot vad regeringen har uttalat i sin deklaration.

Kjell-Olof Feldt förklarade i debatten med mig i torsdags kategoriskt att han skulle avskaffa Gösta Bohmans aktiefondssparande. Nu nyanserar Kjell-Olof Feldt sig genom att säga att det aldrig skulle falla honom in att förändra avtal. Det är ju bra att han har kommit ett steg på väg i nyansering. Men avsikten med Kjell-Olof Feldts inlägg måste vara att sabotera sparandeinsatser som är värdefulla för företagen, värdefulla för och uppskattade av de anställda samt mycket angelägna ur samhällsekonomisk synvinkel. Den sabotageverksamheten är inte särskilt tilltalande.

Herr Hermansson frågade om regeringen ”medvetet” styr mot en ökning av arbetslösheten, sänkning av bostadsbyggandet och ökade priser. Herr

Hermansson gjorde gällande att vi i dessa fall medvetet vidtar åtgärder i negativt hänseende. Regeringen vidtar inte medvetet några åtgärder i negativt hänseende – däremot i positivt hänseende för att se till att den svenska ekonomin återfår sin förlorade hälsa.

Anf. 28 KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Jag visste inte att Gösta Bohman talade enbart till mig. Jag trodde att han representerade regeringen och hade ansvar inför hela folket. Men han avslöjade ändå vad det var fråga om, vad syftet var med detta starkt polemiska anförande mot socialdemokratin. Det gäller, sade han, att skapa två alternativ. Det gäller att visa att det finns två alternativ i svensk politik. Det ena alternativet är socialdemokratin och det andra är moderata samlingspartiet. Det är inte regeringen han talar för – han talar för sitt parti, i den lilla enkla avsikten att det skall vara dessa två alternativ, och i klyftan däremellan sjunker mittenpartierna ner i glömskans djup. Jag frågar än en gång: Hur länge står ni mittenpartister ut med detta?

Låt mig säga något om skattefonderna. Gösta Bohman spekulerar uppenbarligen i att de här fonderna skall bli löntagarna så kära att det skall gå att köpa röster med skattesubventioner.

Men vad innebär de här fonderna, denna skattepremierade långivning, för den enskilde? Jo, det innebär att man får en skattesänkning med 2 000 kr., och jag kan förstå att folket tycker den är bra att få i ett läge när reallöneutvecklingen är så dålig. Men observera att detta är aktieköp med lånade pengar. Vad händer om ett företag råkar på obestånd? Det har hänt åtskilliga gånger under 1970-talet. Ja, då blir aktierna värdelösa, men den enskilde står där med sin skuld till företaget. Och vad händer om den enskilde löntagaren vill byta jobb, lämna ett företag och gå till ett annat? Jo, det stipuleras i alla de här fina avtalen att löntagarens skuld till arbetsgivaren omedelbart förfaller till betalning. Men aktierna kan han inte sälja, för då kommer Gösta Bohman in och lägger på en straffavgift på 35 %.

Vad innebär detta för rörligheten på arbetsmarknaden, för möjligheten för en anställd att byta företag? Ja, det innebär ungefär samma sak som gällde vid den tiden då vi försökte undvika privata pensioner. Gösta Bohman vill med detta åstadkomma ett slags ny privat livegenskap och lura folk att låna ihop till någonting som är en ganska osäker historia.

När det gäller löntagarfonderna menar man att de skulle avskaffa marknadsekonomin och medföra att konsumenternas valfrihet var förbi. Jag skall också ta ett citat, och det är ur ett tal som Gösta Bohman höll i Göteborg 1978. Det handlar om Wigforss och efterkrigsprogrammet. Gösta Bohman sade:

”Det var den ökade respekten för marknadshushållningen som tog sig uttryck i Wigforss tillämpning av Keynes och Bertil Ohlins konjunkturteorier på 30-talet, vilka byggde på marknadshushållningens grund. Och mot den bakgrunden lanserades efterkrigsprogrammet som ett program för en effektivisering av ekonomin.”

Detta var vad som under 1940- och 1950-talen kallades planhushållning,

frihetens förlust. Arvid Lindman sade: "Systemet Wigforss – en äventyrspolitik som måste avvecklas." Gösta Bagge sade att det skulle "innebära ödesdigra påfrestningar för vårt gamla svenska självstyrelsesystem".

Det sade man då. 1978 ville man ha marknadshushållning för att effektivisera ekonomin. Så kommer det också att gå med löntagarfonderna. Om Gösta Bohman hinner bli tillräckligt gammal – och det hoppas jag att han blir – kommer han att hylla löntagarfonderna som det högsta uttrycket för ekonomisk visdom, för det är det.

Anf. 29 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Herrar Gösta Bohman och Kjell-Olof Feldt har nu ömsesidigt inkompetensförklarat varandra. Jag skall inte gå upp och instämma med bägge, även om det skulle vara det enklaste, utan jag återgår i stället till de frågor som är mera intressanta att debattera här, nämligen det ekonomiska läget och de ekonomiska problemen för svenska folket.

Jag frågade Gösta Bohman konkret dels om den ökade arbetslösheten med 70 000 som kommer i år enligt finansutskottets beräkningar, dels om prisstegringen med i genomsnitt 12 %, som också kommer i år, och dels om minskningen av bostadsbyggandet från 46 000 i fjol till 40 000 i år. Herr Bohman svarar då att regeringen inte vidtar några åtgärder som åstadkommer negativa verkningar, utan bara vidtar åtgärder i positivt hänseende. Men om det skulle vara regeringens avsikt, måste man ju konstatera att det är något fel på regeringens politik, som får sådana verkningar. Om regeringen genomför vad den själv anser vara en positiv politik och detta leder till en ökning av arbetslösheten med 60–70 % under 1981, en prisstegring med 12 % och en minskning av bostadsbyggandet, då måste det vara något grundläggande fel i den ekonomiska politik man genomför.

Då säger herr Bohman att det som är avgörande nu är att vi kan öka lönsamheten i näringslivet. Men vi har enligt min uppfattning inte någon allmän brist på kapital här i landet. Vi har överflöd på kapital inom vissa områden, men det sätts inte in i form av produktiva investeringar utan i stället i spekulation i fastigheter, mark och konstverk. Det är kapital som är ute på lånemarknaden – både den svarta och den grå och den vita – till mycket höga räntor. Då är min fråga till herr Bohman och delvis även till herr Feldt, som var inne på samma tankegång, att man skulle acceptera högre vinster: Hur mycket högre vinster skall fackföreningsrörelsen enligt er mening acceptera? Hur mycket skall lönsamheten öka?

Om man beaktar att lönsamheten i produktiva investeringar nu är mycket lägre än det som motsvaras av vad man får om man lånar ut pengarna mot ockerräntor – så är ju faktiskt fallet – skall då lönsamheten öka så att den överstiger de här ockerräntorna? Annars lär ni ju inte få någon effekt av den sortens politik. Detta leder då i sin tur till sådana inkomstomfördelningar och förmögenhetsomfördelningar som absolut inte kan accepteras.

Detta visar alltså att den här politiken icke leder till något positivt resultat. Det gör inte heller den politik som syftar till exportledd expansion, helt

enkelt därför att alla länder försöker med precis samma politik, och det är ingenting som säger att just Sverige skall lyckas.

Anf. 30 Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Jag hade häromdagen anledning att säga att jag var bekymrad över Kjell-Olof Feldts sätt att föra debatten. Jag borde inte kritisera honom personligen, men jag måste också nu säga att jag är bekymrad. Kan någon ha fått den uppfattningen av mitt 36 minuter långa inlägg att jag i det ställdes emot varandra två alternativ: det ena socialdemokratisk politik och det andra moderat politik? Vad jag talade om var regeringens långsiktiga politik, redovisad i finansplanen, i besparingsprogram och i handlingsprogrammet. Det fanns över huvud taget inte ett ord av det slags partipolitik som Kjell-Olof Feldt kastar in här i debatten för att försöka – sedan han också tidigare gjort det – att skapa klyftor mellan de tre regeringspartierna. Jag tror inte att någon representant för de apostroferade partierna, centerpartiet och folkpartiet, kan ha uppfattat något i mitt inlägg såsom riktat mot dem. Det går naturligtvis att fortsätta att föra debatten på Kjell-Olof Feldts sätt, men jag blir litet bekymrad när han har så svårt att följa med, att fatta vad som sägs.

Kjell-Olof Feldt säger: Gösta Bohman lägger fram förslaget om att spara och att öka det riskvilliga kapitalet i Sverige – vilket alla borde vara överens om behöver ökas – för att köpa röster. Det är en besynnerlig vokabulär. Är det sådant som rör sig i skallen på en vice ordförande i finansutskottet, att de förslag man lägger fram syftar till att köpa röster? Jag tycker inte att det hör hemma i en allvarlig debatt här i kammaren att föra ett sådant resonemang. Vad skall människor som lyssnar på oss tro? Många tror kanske på Kjell-Olof Feldt när han gör gällande att hans politiska motståndare är ute efter att köpa röster.

Det finns risker med att spara i aktier. Det är vi ingalunda omedvetna om. Det är därför premierna är något högre när man sparar i aktier än när man sparar på annat sätt. Men medborgarna får själva avgöra vilka risker de vill ta. Varför skall vi vara förmyndare, Kjell-Olof Feldt, och gå ut och säga: Det här skall du inte syssla med, för det är riskabelt. Du skall vackert sätta in dina pengar på sparbanksboken och lyfta de räntor du får. Du skall inte bidra till bildandet av riskvilligt kapital i Sverige.

Men har man den inställningen – att man vill hindra enskilda människor att dra sina strån till stacken, att eventuellt göra en vinst på detta och samtidigt bidra till något som är samhällsnyttigt, nämligen att skapa det kapital vi behöver för att vi skall få till stånd de investeringar som är nödvändiga för att öka produktionen och skapa trygghet och sysselsättning i framtiden – då skall man naturligtvis instämma i den uppfattning som Kjell-Olof Feldt för fram. Men jag har en motsatt inställning, och därför slåss jag för de här aktiesparfondskontona. Vi har där fått fram ett bra förslag, och det är en bra åtgärd. Vi skall se om vi kan gå vidare och ytterligare bredda sparandet i samhället. Vi behöver nämligen öka sparandet, och vi behöver inom sparandet föra över pengar till den riskvilliga sidan. Det borde alla ekonomer

kunna vara överens om.

Och så har Kjell-Olof Feldt mage att tala om privat livegenskap. När Sven Ekström som löntagarkonsult vid Iggesund rekommenderar de anställda där att spara, då skulle han alltså rekommendera de anställda att ägna sig åt "privat livegenskap". Inte heller sådant hör hemma i dagens politiska debatt i Sveriges riksdag, Kjell-Olof Feldt. Det är klart att Kjell-Olof Feldt gärna får fortsätta så där. Men jag tror att Kjell-Olof Feldt skadar sig, saken och debatten genom att diskutera i sådana termer.

Så går då Kjell-Olof Feldt tillbaka till 1978 och hittar några citat. Han slutar med att påstå, att om Gösta Bohman blir tillräckligt gammal, kommer han, tro mig, att acceptera löntagarfonder. Det räcker så väl som det är. Jag är tillräckligt gammal, och jag tror inte att jag kommer att ändra mig. Kjell-Olof Feldt kommer inte att ha någon chans i det hänseendet.

Sedan till C.-H. Hermansson. Jag tyckte uppriktigt sagt att C.-H. Hermanssons fråga var fånig. Den innebar att vi i regeringen – inte bara vi moderater utan hela regeringen – skulle målmedvetet inrikta politiken på att i största möjliga utsträckning skära ned bostadsbyggandet och att i största möjliga utsträckning öka arbetslösheten och priserna. Det var därför som jag gav det svar som jag gjorde. Ställ en ordentlig fråga, C.-H. Hermansson, så skall ni också få ordentliga svar.

Förste vice talmannen anmälde att Kjell-Olof Feldt och Carl-Henrik Hermansson anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 31 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag ber att få meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 32 GUNNAR STRÄNG (s):

Fru talman! Jag skall börja med att hälsa vår värderade ekonomiminister hjärtligt välkommen till dagens ekonomiska debatt. Jag uttalar förhoppningen att förmiddagens vila har varit avkopplande och stimulerande för honom när vi nu så småningom skall fortsätta. Det här är inte första gången som vi saknar ekonomiministern i de här ekonomiska debatterna. Vi har upplevt det ett par gånger under den senaste tiden, vilket jag beklagar. Att jag kostar på mig den här tillrättavisningen är helt enkelt därför att jag under 21 år som finansminister personligen satte en ära i att sitta i statsrådsbanken från det debatterna började på morgonen och hålla ut tills debatterna slutade på kvällen. Jag gjorde detta av respekt för mina politiska motståndare och av respekt för riksdagen. Jag när den stilla förhoppningen att herr Bohman i fortsättningen skall bättra sig på den punkten.

Innan jag kommer över till ämnet skall jag göra ytterligare en reflexion med anledning av de senaste debattinläggen. Vi minns alla vår högt respekterade ordförande i finansutskottet, Sven Ekström. När nu herr Bohman tar sig friheten att citera hans brev i kammaren för att få det infört i riksdagens protokoll och dessutom använda brevet som ett slagträ mot de

partivänner till Sven Ekström som i dag bemöter herr Bohman, undrar jag om Sven Ekström – jag känner honom rätt väl – är så särdeles tilltalad av detta. Jag utgår ifrån att han skrev personligt till Gösta Bohman och undertecknade med tillgivne vänner. Det talar ju för att det var ett rent personligt brev. Skall nu, när Gösta Bohman råkar sitta i regeringen, allt sådant där inregistreras i sedvanlig ordning och betraktas som offentlig handling, är detta naturligtvis en uppmaning till oss allesammans att vara ganska försiktiga, om vi kommer på idén att korrespondera med Gösta Bohman.

Jag har faktiskt en gång skrivit ett brev till Gösta Bohman. Det var innan han gick in i regeringen. Där tackade jag honom för en bok som han skrivit och gav honom ett erkännande för den som jag tyckte litterärt framstående naturskildring som den boken representerade. Det var tur att han inte satt i regeringen så att det brevet inregistrerades som en offentlig handling i departementet med de konsekvenser som det kan innebära.

Därefter, fru talman, skall jag komma över till själva ärendet.

Vi kan väl ändå säga att den aktuella politiska debatten präglas av enighet på en punkt – en ganska väsentlig punkt. Beträffande statens finanser, budgetpolitiken, kredit- och räntepolitiken, utrikeshandel och bytesbalans, inflation och produktionsökning – på alla de punkterna visas det nu att nationen råkat i allvarligt olag. Där är vi väl för en gångs skull eniga – vi har inte varit det tidigare under de här fyra åren.

Den här utvecklingen har ägt rum efter regeringsskiftet 1976. Den har gradvis förstärkts, och det är verifikationen på att den borgerliga regeringen har misskött sitt ansvarsfulla ämbete. Någon överraskning för oss i oppositionen är det sannerligen inte.

I praktiskt taget varje ekonomisk debatt sedan 1976 har jag ifrån den här talarstolen varnat för denna utveckling men mötts av en ganska överlägsen attityd tidigare – att den ekonomiska politiken från regeringens sida inte var någonting annat än ett uttryck för modernt ekonomiskt tänkande. När den gamle finansministern hävdade att det borde finnas förbindelser mellan utgifter och inkomster i statens budget ansåg man att han var gammalmodig i sitt tänkande och att den nya borgerliga regeringen som regel kunde nonchalera detta.

Man har med långa utläggningar berättat för mig och riksdagen att klyftan mellan inkomster och utgifter egentligen var helt försumbar – bara, som det många gånger hette, budgeten passade in i samhällsekonomin. Nu är begreppet samhällsekonomi, som alla vet, inte någon fixerad och preciserad storhet. Bedömningarna härom skiftar från tid till annan, och de skiftar också lika flitigt hos den långa rad av sakkunniga som ger sig ut just för att ha den exakta vetenskapen om det samhällsekonomiska läget vid varje särskilt tillfälle.

Sent skall syndaren vakna, brukar det heta, och det gäller onekligen för regeringens del. Nu tycks emellertid väckarklockan ha ringt. Man är angelägen att tala om för oss alla att läget definitivt är oroväckande och äventyrligt. Man vädjar om samförstånd och hjälp för att klara situationen,

men det som behöver göras menar regeringen självfallet skall ske på regeringens villkor – så har attityden varit varje gång vi har försökt komma på talefot med regeringens representanter. Vi förbehåller oss emellertid rätten att i långa stycken ha vår egen uppfattning om vilka vägar som skall beträdas för att den här olycksaliga utvecklingen skall korrigeras och vi skall få utvecklingen att gå åt rätt håll.

Jag skall dock inte strö alltför mycket salt i de öppna sårn genom att referera katalogen över alla de ekonomiska misstag som vi har kunnat avläsa under de 4 1/2 år som landet har levat med den borgerliga regeringen. Jag skall försöka se på situationen utifrån dagsläget och rikta blickarna framåt. Det må vara ekonomiminister Bohman förbehållet att ständigt söka tröst i det förgångna. Jag vill minnas att i den finansplan som vi mottog den 12 januari i år återkommer ekonomiministern på sex olika ställen med påståendet att förklaringen till den bedrövliga situationen ligger i vad han döpt till överbrygningspolitiken. Och i sitt inlägg här i dag har han lagt på ytterligare ett par omgångar i detta sitt sätt att illustrera utvecklingen.

Vad som har hänt under de här fyra åren, säger herr Bohman, är egentligen bara den logiska konsekvensen av överbrygningspolitikens felaktigheter. Jag har också lagt märke till att när herr Bohman ibland har släppt sig loss på allvar inskränker han sig inte bara till felaktigheterna under 1975 och 1976, utan han drar gärna in hela 1960-talet och, om jag inte minns fel, 1950-talet och den socialdemokratiska politik som då fördes. Och han säger att den är skulden till dagens svårigheter och nerkörda ekonomi.

Jag tror inte att Gösta Bohman innerst inne är övertygad om riktigheten i den här argumenteringen. Hans argument för att köpa sig fri från den här skuldbördan verkar på mig ganska barnsliga och löjliga. För varje tiotal år som han kommer längre tillbaka i tiden uppfattar jag det ännu mer som en diskussion för dess egen skull. Skall herr Bohman så småningom sluta i den tid då Arvid Lindman och Carl Gustaf Ekman svarade för regerandet? Dithän kan väl herr Bohman inte utsträcka kritiken. Men från 1932 fram till 1976 har socialdemokratin svarat för landets ekonomi, och vem som helst kan övertyga sig om att under den tiden var vi inte i någon så besvärlig situation som den vi nu är i efter fyra och ett halvt år av borgerlig hantering av landets ekonomi.

Finansutskottets betänkande är en nedslående läsning. Utvecklingen är ännu sämre än vad regeringen redovisade den 12 januari i år. Vi har trots detta ett näringsliv som i dag inte saknar pengar, det vågar jag hävda. Raden av utdelningshöjningar till landets aktieägare som vi ideligen kan ta del av när vi öppnar morgontidningarna är en verifikation på detta. En av våra framgångsrika företagare älskar att delta i alla tillgängliga paneldebatter – jag har haft nöjet att träffa honom i någon sådan debatt. Han representerar ett av våra större företag. Han är så ärlig att han säger att några likviditetsbekymmer finns inte, "i varje fall inte i mitt företag". Det har han rätt i eftersom hans företag redovisar en likviditet som kan räknas i miljarder. Tyvärr härleds dessa vinster – det har understrukits tidigare i dag – inte ur en aktiv och energisk investeringspolitik och en ökad produktion, utan de har i

icke oväsentlig grad sin förklaring i just den perversa kreditsituation och räntepolitik som vi i dag har och som skapar möjligheter att tjäna pengar på att placera i stället för att investera. Denna urusla budgetpolitik har lett oss in i den situationen, att den som sitter med kassa och likviditet inte har några svårigheter att på sina pengar få en avkastning på 20–25 % genom att etablera sig som långivare. En kreditmarknad som till övervägande delen konsumeras av staten för att täcka det enorma budgetunderskottet är orsaken till den utvecklingen. Det har understrukits t. o. m., vill jag minnas, av Lars Tobisson i hans inlägg här.

En prognos för innevarande år med en praktiskt taget stillastående BNP-utveckling, en negativ utveckling av våra bruttoinvesteringar, en fortsatt negativ utveckling av vårt bostadsbyggande, en privatkonsumtion som blir lägre än föregående år, en inhemsk efterfrågan som sjunker, en fortsatt inflation där diskussionen står om huruvida man förhoppningsvis skall kunna hålla inflationen nere kring 10 % eller om man får acceptera en högre inflationsutveckling – allt detta ger som saldo en kraftig reallönesänkning för löntagarna innevarande år, om den preliminära avtalsuppgörelsen blir definitiv och riktgivande för de väsentliga områden på arbetsmarknaden som ännu inte har kommit in i slutskedet av förhandlingarna.

Den här rekorddystra prognosen för 1981 kompletteras med en dagsfärs rapport från SCB, som visar en bottennivå när det gäller antalet industri-sysselsatta. Det är 11 000 färre anställda i svensk industri i år än för ett år sedan. Det är den lägsta siffran för sysselsättningen inom industrisektorn som i känd tid har noterats. Inslagen av avskedanden och permitteringar samt reducerad arbetstid visar snarare tendenser att öka i stället för att minska. Den politik som har tagelskjortans och svängremspolitikens kännetecken i förgrunden föranleder en stadigt sjunkande köpkraft med negativa genomslag på sysselsättningen, inte bara i industrin utan även i handeln och inom servicenäringarna, som ju har sitt direkta samband med efterfrågans omfattning hos de breda folklagen. Vi kan i dagens tidningar läsa om nedgången i detaljhandelns försäljningar i reala priser under fjolåret.

Bostadsbyggandets bottenkänning volymmässigt får sina negativa sekundärverkningar på ett rikt fält inom det svenska näringslivet och naturligtvis en omfattande arbetslöshet bland byggnadsarbetarna som följd.

Jag skulle tro att en avstämning av sysselsättningssiffrorna i dag visar en öppen arbetslöshet som snarare överstiger än understiger de 110 000 personerna.

I finansutskottets betänkande kan vi läsa följande, förmodligen alldeles riktiga konstaterande: "Vid samma produktivitetsantaganden som i grundkalkylen i finansplanen innebär detta att *sysselsättningen* mellan 1980 och 1981 kan väntas minska med drygt 1 % i timmar räknat. Omräknat till antal personer och med ett antagande om en ökning av arbetskraftsutbudet med 25 000 personer skulle detta innebära en ökning av den öppna arbetslösheten med ca 70 000 personer." Finansutskottet har ingenting annat att rekommendera än en hög beredskap från arbetsmarknadsmyndigheternas sida. Den borgerliga majoriteten i utskottet väljer detta före att den offentliga

sektorn tillåts att i försiktig takt ta hand om de arbetslösa. Det senare, säger utskottet, låser in arbetskraften, så att näringslivet inte kan rekrytera när konjunkturen vänder uppåt. Detta är ett uttalande som saknar relevans i verkligheten, och jag skall utveckla det litet närmare.

Genom stoppsignalen till den offentliga sektorns rekrytering av arbetskraft blir vi ett folk som i allt större utsträckning har att lita till arbetsmarknadsverket. Utskottet berättar självt i sitt betänkande att antalet sysselsatta i kommunal sektor under 1970-talet ökat med 400 000. Var skulle de ha befunnit sig i dag om de inte tagits om hand av den offentliga sektorn? Den siffran kan kompletteras med en annan känd siffra. Under de senaste fyra åren har industrin reducerat sina anställda med 75 000 personer, och den offentliga sektorn har ökat med 130 000. Det betyder att den offentliga sektorn – stat, kommun och landsting – har tagit hand om den tillgängliga arbetskraften, givit den en välmotiverad och för nationen gagnande sysselsättning. Den sektorn har svarat för att det årliga tillskottet på arbetsmarknaden i rimlig utsträckning har kunnat placeras med arbete och inkomster. Den har vidare svarat för att den kvinnliga arbetskraften, som i allt större utsträckning går ut i förvärvslivet, har haft möjlighet att erhålla ett arbete. Hela vårdsektorn, undervisningssektorn och barnomsorgssektorn – för att ta tre stora och tunga områden – har utgjort en arbetsmöjlighet som i stor utsträckning varit kvinnornas chans när de anmält sig på arbetsmarknaden.

Om den borgerliga regeringen skall vara trogen sina löften och på ett eller annat sätt ta hand om de arbetslösa – jag skall i rättvisans intresse inte klaga på dess ambitioner hittills när det gäller sysselsättningspolitiken – så ser jag ingen annan lösning med den förda politiken än att arbetsmarknadsverket i allt större utsträckning får rycka in och klara det hela. Det betyder emellertid å andra sidan att AMS med jämna mellanrum får rekquirera nya miljarder från statskassan för att kunna hålla verksamheten i gång. Det blir med andra ord inte billigare än att låta den offentliga sektorn ta hand om de arbetssökande när behov föreligger. Att behov föreligger behöver ingen seriös bedömare betvivla. Både vårdsektorn och undervisningssektorn dras med brister i förhållande till behovet.

Regeringen gör i tal och skrift propaganda av följande innehåll: Vi har ett underskott i vår bytesbalans, vi måste öka vår export, industrin måste expandera. – Ja, det är inga delade meningar om dessa allmänna satsar. Jag vill alltså inte bestrida dem. – Men vi skall enligt regeringen vidare genom att helt stoppa expansionen på offentlig sektor tvinga över arbetskraft och kapital till industrisektorn. Resurserna skall fördelas på ett annorlunda sätt än hitintills, och våra ekonomiska problem skall då reda upp sig.

Låt mig granska det här argumentet litet närmare. Jag tvekar inte ett ögonblick att säga att det här är en missledande propaganda. Söker man sig fram på de här vägarna, blir man djupt besviken över resultatet. Man tvingar bara fram en ökad arbetslöshet. Alla är på det klara med att det behövs pengar för en industriutbyggnad, helt enkelt därför att det i den tekniska utveckling som den industriella produktionsapparaten är underkastad och

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

Finansdebatt

som den måste acceptera som en nödvändighet behövs mer och mer kapital bakom varje anställd i produktionen. Den nya maskinen som ersätter den gamla är dyrare och tekniskt mera utvecklad, och den svarar för en både större och snabbare produktionsavkastning. Om den gamla maskinen gjorde fem mans arbete, så gör den nya maskinen tio mans arbete, för att nu ta ett enkelt exempel. I den processen, framtingad av konkurrensläget på världsmarknaden, behövs det inte så särdeles mycket av mänsklig arbetskraft. Däremot behövs det kapital, teknik, forskning och industriell utveckling. Vi upplever dagligen exempel härpå. Jag skulle kunna beskriva detta med många exempel.

I dagens tämligen dystra industriklimat, där orderingången sjunker och konkurrensen skärps, ser det dess bättre ut som om svensk skogsindustri skulle gå emot en viss konjunkturuppgång – så länge det nu varar –. Och det är mycket välkommet och spelar en stor roll för vår handelsbalans. Vi har många exempel på att ett uppsving inom industrin inte innebär något krav på fler anställda, snarare tvärtom.

Ett av våra största företag på området håller på med en investering som närmar sig 3 miljarder och som kommer att förmera företagets produktion på massasidan med cirka hundra tusen ton samt även på papperssidan. När det är färdigt blir det 400 av dem som i dag är anställda som får en lapp med sig, på vilken det står: Nu tackar vi dig för vad du har gjort. Nu har vi inte längre någon användning för dig här.

Den fortsatta utbyggnaden och den därav följande produktionsökningen tar man fram med färre anställda än man tidigare behövde. Det behövs pengar till industrin – det är jag beredd att skriva under på. Det är erforderligt, om än inte precis i dag då industri och näringsliv är likvida för 35–40 miljarder och en årgång industriinvesteringar kostar 18 miljarder. Men i framtidsperspektivet kommer det att behövas pengar för att bygga ut, rationalisera och investera i den svenska industrin. Personalbehovet är däremot mycket överdrivet.

Jag har gjort mig besväret att försöka analysera bransch efter bransch inom den traditionellt tunga svenska industrin – jag avser då malmbrytningen, handelsståls- och specialstålsproduktionen, massaindustrin, pappersindustrin, sågverken, bilindustrin, tekoindustrin, livsmedelsindustrin, den kemiska industrin, skogs- och jordbruket, sjöfarten och transportnäringarna – men jag har inte någonstans funnit att företagen ropar efter mera folk. Man kan säga att den svenska verkstadsindustrin måhända är vår framtids industri. Förhoppningsvis kan vi hitta ett och annat företag som behöver folk, men även här öppnar teknik och utveckling nya perspektiv för framtiden i fråga om arbetskraftsbehovet. Datorisering och robotisering spelar här in. Tekniken ersätter arbetskraften.

Vi har bevittnat att en av våra stora framgångsrika verkstadsindustrier – L M Ericsson, som vi vågar säga hävdar sig väl i den internationella konkurrensen – för sin framtida utveckling räknar med en reduktion av antalet anställda. Man har talat om att något tusental blir överflödiga. Detta beror på tekniken i produktionen, där man går över till mer arbetskraftsbe-

sparande processer, och jag kan inte se att det finns någon väg omkring en sådan utveckling. Vi får acceptera den, om vi över huvud taget skall kunna konkurrera. Men då gäller det också att ta konsekvenserna härav vid en bedömning av arbetskraftstillfällena och sysselsättningspolitiken här i vårt land.

Det brukar heta i den offentliga debatten att vi skall exportera oss i balans och att resurserna därför skall föras över till industrin. Det fattas innevarande år ca 25 miljarder kronor för att åstadkomma denna balans. Då vi är medvetna om att det i den svenska exporten ligger grovt räknat 50 % importvaror, behöver vi en exportökning på mellan 35 och 40 miljarder kronor för att åstadkomma den erforderliga balansen. Är det någon vettig människa som tror på möjligheten att åstadkomma detta inom rimlig tid och från ett utgångsläge där den totala varuexporten från vårt land under fjolåret stannade vid 130 miljarder kronor? En ökning av den exporten med 35 à 40 miljarder kronor är ju konsekvensen av ert tal om att vi skall exportera oss i balans. Sluta i varje fall upp med den falska propaganda som ni för genom att slå till mot den offentliga sektorn och låta påskina att svensk industri skulle vara parat att ta emot ytterligare 100 000 personer och ge dem arbete.

Jag återkommer till vad jag sagt tidigare. Självfallet skall vi intressera oss för exporten, men vi får också börja intressera oss för hur importen ser ut. För något år sedan fattade riksdagen beslut om att vår tekoindustri skall svara för en självförsörjningsgrad av 30 % av svenska folkets konsumtionsbehov. Sedan beslutet togs torde den siffran ha sjunkit under 20 %, och jag har inte i det sammanhanget märkt någonting av aktivitet från regeringens sida.

Vad vi avläser i dag utanför våra gränser är att de gamla traditionella industriländerna för sin egen överlevnads skull tvingas till omprövning av de i och för sig gamla fina idéerna om en världshandel utan hindrande restriktioner. En talare i dagens debatt har gett till känna sin fulla anslutning till de tankegångarna. Man kan tala om en fri världshandel, om man har ett rimligt likartat utgångsläge, där en fair konkurrens kan göra sig gällande. Men det nya i situationen i dag är ju att de stora multinationella företagen etablerar sig i en underutvecklad värld och med modern teknik och industriell utveckling producerar varor i konkurrens med västvärlden. Man slipper, när man gör den etableringen, sociala förpliktelser. Man slipper skattebelastning. Man får anställd arbetskraft till en femtedel eller en fjärdedel av lönekostnaderna här i Europa. Man driver verksamheten under förhållanden och på premisser som praktiskt taget är omöjliga att konkurrera med. Europa står inför detta. Amerika står inför detta. Sverige står inför detta. Och vi upplever hur stora nationer i Europa f. n. på ett eller annat sätt försöker värja sig i självförsvar. EG gör det på stålsidan. Amerikanerna håller på att diskutera kvotering av bilimporten på samma sätt som de tidigare har kvoterat andra kapitalvaror. Det här är en genomgående företeelse i rent självförsvar.

Från dessa utgångspunkter tror jag det blir nödvändigt att vi analyserar vår egen varuimport, framför allt från den utgångspunkten att den produktion som vi tidigare själva svarat för i form av halvfabrikat och insatsvaror nu

börjar tas över av importörerna. Det är oroande. Jag upptäcker nu hur företag från att ha varit producerande företag i snabb takt går över till att bli importerande företag. Det kan vara erforderligt med ett handtag från samhällets sida för att få i gång den produktion som vi tappat, bl. a. som underleverantör till stora delar av den svenska exportindustrin. Vi har i motionen redovisat hur vi ser på läget, och vi har krävt erforderliga åtgärder. Jag skall inte upprepa detta utan inskränker mig till att säga att det är på tiden att regeringen vaknar och observerar vad som är på gång. Framför allt bör detta vara en tankeställare för regeringen när man nu slår igen dörrarna för all personalrekrytering till offentlig sektor.

Har man över huvud taget tänkt på den offentliga sektorns betydelse för den svenska privata industrins avsattningsmöjligheter? Det har tidigare i dag erinrats från talarstolen om vad det innebär. Jag tror att det var Anita Gradin som anförde siffran: Stat, landsting och kommuner gör beställningar till svensk industri för en summa av icke mindre än 70 miljarder. Alltså är den där sektorn som köpare så dominerande att regeringen borde förstå vad attackerna mot den kan få för konsekvenser – konsekvenser för den privata industrin som leverantör.

Vi har alla hört den illa underbyggda propaganda som torgförs i det dagliga talet, och den förs fram av människor i högt uppsatta ställningar, som borde veta bättre. Nu säger man: Offentlig sektor tar i dag 65 % av bruttonationalprodukten. Och drar jag trenden vidare skall vi någon gång på 1990-talet komma att konsumera i runt tal hela bruttonationalprodukten i offentlig sektor. Jag har ett svagt minne i bakhuvudet av att även Gösta Bohman har gjort sig till tolk för denna uppfattning och fört fram denna propaganda.

Med papper och penna i hand och med anlitande av regeringens under detta år till riksdagen överlämnade propositioner kan var och en övertyga sig om att offentlig sektors konsumtion och investeringar – och här räknar jag in stat, kommuner och landsting – representerar ca 35 % av vår BNP. Det är inte 65, det är 35 %. De två tredjedelarna sjunker till en tredjedel, och skillnaden däremellan är vad offentlig sektor förmedlar i pengar och köpkraft till oss som privata individer, köpkraft som vi sedan använder för att hålla den privata verksamheten i gång. Det borde rimligtvis vara otillåtet att kalla dessa överföringar eller transfereringar i form av folkpensioner, som kommer till folkpensionärerna, sjuksättning, som kommer till de sjuka människorna, barnbidrag, som kommer till barnfamiljerna, och slika ting för offentlig sektors förbrukningsområde. Motsatsen är sanningen, och det vore önskvärt om man även på regeringsbanken drog dessa enkla och, menar jag, riktiga slutsatser.

Jag vill också säga någonting om dagens brutala räntestegringar, en följd – vilket understrukits tidigare – av det olyckliga budgetunderskottets ständigt fortskridande ökning. Denna utveckling förvärras varje gång vi tar emot regeringens budskap, och den störs icke nämnvärt av de många omdiskuterade besparingspaket som regeringen redovisar. Slagsmålet om kreditmarknaden har, sedan staten för att täcka sitt väldiga underskott tagit brorsdelen, resulterat i ett ränteläge som vi aldrig tidigare kunnat drömma om: Ett

diskonto på 12 %, en obligationsränta och industriränta på 14 %, en medelränta på bankernas utlåning på 16 %, en s. k. specialinlåningsränta som ligger ytterligare ett par procent högre – för att nu inte tala om de rent grå och svarta räntorna, som når till helt fabulösa nivåer.

Vi har aldrig kunnat drömma om detta tidigare och i varje fall – det bör jag nog säga, eftersom jag bland statsråden i bankarna även ser centerpartisten Boo – har inte en rättrogen bondeförbundare eller centerpartist kunnat ana detta i sin tidigare politiska levnad. Vi möter i dag i långa stycken en desperation och kanske förtvivlan, bl. a. hos de yngre bönder som har etablerat sig med lån och som nu ser hela sin kalkyl för jordbruksdriften grundligt skadad. Jordbruksministern Anders Dahlgren har som regeringsledamot år efter år – utom under en period, för vilken han är oskyldig – signerat och godtagit en ekonomisk politik som har lett fram till vad jag tillät mig att kalla en pervers kreditmarknad och ett perverst ränteläge.

Jag har lagt märke till att Anders Dahlgren nu har gripits av ruelle och måhända en del ånger. Han lovar sina betryckta yrkesbröder, de skuldsatta bönderna, att staten skall mobilisera särskilt stöd till dem, så att de kan överleva. Vem som helst kan dra slutsatsen av denna förunderliga utveckling.

Jag vill minnas att det är ekonomiministern Gösta Bohman som flitigt brukar tala om rundgång i den svenska ekonomin. Här har vi ett alldeles exklusivt exempel på detta. Först för man en politik som resulterar i det enorma ränteläge vi har i dag, som för åtskilliga jordbrukare till ruinens och konkursens brant, och sedan säger man: Nu måste vi rycka in och ge understöd så de här olyckorna inte inträffar. Där har man möjligen täckning för begreppet rundgång.

Kommer nu era besparingspaket att förändra det skrämmande budgetunderskottet och därmed skapa underlag för ett tillfrisknande på både kreditmarknadens och räntepolitikens områden? Jag tvivlar på det. En politik som präglas av att matpriserna gradvis höjs genom att man skall spara på livsmedelssubventionerna, av att man försämrar pensionernas värdesäkring därför att man skall spara på den sociala tryggheten, av att man drar in på räntebidragen i bostadsfinansieringen med åtföljande hyresstegring och av att man förvägrar folk 1 000 kr. i avdrag för resekostnader till arbetsplatsen, det är med förlov sagt – även om jag som gammal finansminister har respekt för en sparsam budgetpolitik – ingenting som i grunden förändrar det usla budgetläge vi har i dag, eller ens vänder utvecklingen. Jag är alldeles övertygad om att ni kan fortsätta med dessa besparingar i marginalen eller litet nedanför den. Allt talar för att den olyckliga utvecklingen fortsätter så länge ni inte vågar göra vad som bör göras – ni skall få ett par rekommendationer av mig i det avseendet litet längre fram.

Dessa besparingar kommer dessutom att konsumeras, om ni skall leva upp till de ståtliga löftena om marginalsattesänkningar som ni så flitigt sprider omkring er. Besparingarna konsumeras vidare i väsentlig utsträckning av den generositet ni visar mot skattespararna och skattefondsspararna. Därigenom dräneras statskassan på miljarder utan att ändamålet, dvs. ett ökat sparande,

blir resultatet. Jag behöver inte utveckla detta vidare, för det har varit föremål för en lång och intensiv debatt tidigare här i dag.

Jag skall bara erinra om en sak. År 1954, i den tidens låga ränteläge på 4–5 %, gjorde staten en subventionerad obligationsutgåva. Min företrädare i ämbetet tyckte att det kunde vara värt att försöka locka folk att spara – ungefär vad herr Bohman nu försöker. Avkastningen på obligationen var tre à fyra gånger högre än den reguljära sparbanksräntan. Det blev, på samma sätt som Gösta Bohmans skattefavoriserade sparande, en stor succé. Det var väldigt många människor som köpte dessa obligationer. Vid det tillfället gjorde man en undersökning, en statistisk analys av hur många som verkligen var nysparare och hur många som utnyttjade det naturliga arrangemanget att flytta över sitt gamla sparande till detta specifikt gynnsamma sparande. Vad den utredningen redovisade finns t. o. m. i riksdagens protokoll. Jag förde nämligen en debatt om detta 1955 och 1956 i den gamla riksdagens andra kammare.

Utredningen visade att 92 % av alla dem som hade köpt obligationer sade ärligt och uppriktigt: Det här gjorde vi därför att det var så fin vinst på det hela. Vi flyttade över ett gammalt sparande på detta nya sparande.

7 % av de tillfrågade var litet osäkra och sade: Jag tyckte att det här var så bra att jag satte i gång att spara, men det är möjligt att jag skulle ha sparat i alla fall.

En enda procent av de tillfrågade sade: Jag tyckte att det här var så bra att jag satte i gång att spara, och det har jag inte gjort tidigare. Det var ju tur att man i varje fall fick den procenten. Annars hade det varit förgäves alltihop.

Jag är alldeles övertygad om att gör man en liknande undersökning nu, kommer vi att få ett resultat som i stort sett är likartat. Jag rekommenderar regeringen, inför eventuella upprepningar i framtiden: Ta reda på i vad mån det har skett ett nytt sparande eller bara en överflyttning av det gamla sparandet!

Vi kan enkelt indela det svenska folket i två grupper. Den ena gruppen, den stora, har det så besvärligt i dagens inflationskonjunktur att det blir inga pengar att spara. Den lön man har går åt till den dagliga förbrukningen. Det kommer den att göra också framöver i perspektivet av stigande matpriser, stigande hyror och stigande resekostnader, för att bara nämna tre områden.

En annan del av svenska folket, en mindre del, har det så väl beställt att de inte behöver konsumera allt vad de tjänar. Det enda resultatet av aktiviteterna från regeringens sida i sparstimulerande syfte är att dessa välsituerade personer flyttar över det etablerade sparandet till ett skattefavoriserat sådant. Det tycker jag inte att det finns någon anledning att landets skattebetalare – även de som icke har någon chans att spara en styver – skall vara med och finansiera.

Vi prövade som sagt det systemet, och jag har redovisat resultatet. Jag rekommenderar herr Bohman att titta efter om något år hur det här slog ut.

Jag menar att regeringen får tillgripa andra åtgärder om man verkligen vill sanera budgetläget. Vi har sagt, och vi upprepar det: Slopa indexskatten och det räddar 7 à 8 miljarder till statskassan med den inflation som grundberäkning för indexregleringen som vi i dag kan räkna med.

Naturligtvis innebär detta en skatteskärpning för alla, framför allt för de högre inkomsttagarna i landet. Men skall saneringen göras, måste alla hjälpa till – så heter det ju i regeringens egen proposition.

I en produkt från regeringskansliet i form av ett pressmeddelande med rubriken "Regeringens ekonomiska handlingsprogram" säger man att den stramhet som regeringen eftersträvar måste präglas av rättfärdighet och solidaritet. Om nu inte detta är självironi – jag är litet osäker på den punkten – måste det ju innebära att saneringsarbetet skall fördelas med hänsyn till bärkraften hos individerna.

Bibehållande av indexregleringen av statsskatteskalan, långtgående favorisering av aktieinnehavares placeringar – även vad gäller avkastningen –, löften om att sänka marginalskatten från 85 till 70 %, allt detta är ensidigt riktade åtgärder som gynnar de bättre ställda i nationen. Även om regeringen har dessa att tacka för att den sitter där den sitter, skulle det onekligen se bra ut om denna medvetna politik, som har spetsen riktad mot löntagarna och de breda folkgrupperna men gynnar de bättre ställda, inte presenterades som en politik präglad av rättfärdighet och solidaritet. Det blev så att säga mera sannfärdig förbindelse mellan ord och handling, om man avstod därifrån.

Det finns skäl för regeringen att återställa läget i fråga om arbetsgivaravgifterna, som tidigare togs ut på företagen och som har gått i avräkning vid tidigare löneförhandlingar – pengarna var i sak löntagarnas. Här rör det sig om inte obetydliga belopp. Varje procent torde representera ca 2,5 miljarder kronor.

Regeringens motiv för återbetalningen var att sätta fart på investeringarna. Det blev inte så, som alla har omvittnat här i dag, oavsett var de partipolitiskt hör hemma. Investeringarna är fortfarande försedda med minustecken, samtidigt som näringslivets likviditet inte lämnar något övrigt att önska. Det var väl ändå inte så återbetalningen av löntagarnas pengar skulle verka.

Jag är medveten om att regeringen sitter i en brydsam situation. Nattsömnen torde inte vara den allra bästa då man bedömer resultatet av sina gärningar och blickar mot framtiden. I det läget kan det finnas behov av att med allmänt och till intet förpliktande tal söka bättra på det skamfilade anscendet, och det är då man går ut och säger: Nu skall vi genomföra radikala marginalskattesänkningar, så att flertalet av landets skattebetalare inte får mer än 50 % i marginalskatt.

Jag har bara en kommentar till detta: Enligt de senaste siffrorna, tillgängliga för alla, torde i dag närmare två tredjedelar eller fyra miljoner av landets sex miljoner skattebetalare ha en marginalskatt som maximalt ligger mellan 51 och 52 %. Den kvarstående tredjedelen, de högavlönade, får dras med en marginalskatt på maximalt 85 %. Nu ställer man ut löften om att det maximiuttaget skall sänkas till 70 % efter några övergångsår.

Jag tror det vore klokt, om regeringens talesmän vore litet försiktigare på den här punkten, bl. a. mot bakgrunden av den solidariska politik man talar om. En sådan betyder nämligen att prövningar skall tas med hänsyn till bärkraft och förmåga. En reduktion av marginals-katten med 15 % för de inkomsttagare som ligger i de höga inkomsterna ger oacceptabla skattesänkningar i pengar räknat, om vi jämför dem med de skattesänkningar vanligt folk förhoppningsvis kan räkna med. Och det kan inte korrigeras via något slags lönesänkning, som det här ibland talas om. Det är en from förhoppning. De verkligt stora inkomsttagarna går inte på några kollektivavtal. Hela raden av ledningspersonal i den privata industrin – verkställande direktörer, ekonomidirektörer och andra – går inte på några kollektivavtal, och deras löner ligger på en sådan nivå att skall man ner från 85 till 70 % är det fråga om skattesänkningar på 50 000, 60 000, 70 000 eller 75 000 kr. Det har vi svårt att acceptera, om det är ont om pengar i statskassan och om folk med låga inkomster far illa på grund av vad de får lov att underkasta sig med hänsyn till dagens situation.

Fru talman! Vi har uttalat vårt intresse för att fortsätta med marginals-katesänkningar i samma försiktiga takt som hitintills. Jag ber att få erinra om att 1975, 1976, 1977, 1978, 1979 och 1980 genomfördes det marginals-kattesänkningar, anpassade till inflationsutvecklingen, anpassade till den nominella lönestegring som var en följd av inflationsutvecklingen. Jag utgår ifrån att något liknande får man fortsätta med. Men ta inte alltför stora ord i munnen och ge folk den uppfattningen att här skall det ske någonting alldeles revolutionerande! Det är möjligt att människor som pinas av marginals-katten tar detta som en förhoppning och gillar er mycket intensivt för det. Den dagen ni kommer fram till att göra någonting av det kommer ni underfund med att det finns problem som ni i dag inte har tänkt på. Det kan leda till de ouppfyllda förväntningarnas hela missnöje, och det är inte så lätt att bära.

Vi kan inte i det här landet – och här tror jag det finns en klar majoritet bland befolkningen – gå ifrån en progressiv statlig beskattning, en skatt efter bärkraft, en skatt efter förmåga. Det är marginals-kattens innehåll och betydelse. Men det passar inte så bra i den offentliga debatten att tala om nödvändigheten av en progressiv statlig beskattning. Det passar bättre att ge sig ut i lamentationer över den s. k. marginals-katten.

Vi behöver, fru talman, ta stora tag om vi skall förändra ett budgetunderskott som bara tenderar att öka år efter år. Marginals-kattejusteringar räcker självfallet inte till. Jag har nämnt ett par väsentliga områden – ett slopande av indexeringen av statsskatten och ett återställande av den inkomst till statskassan som den tidigare arbetsgivaravgiften gav. Av många skäl kan det uttaget växlas om till vad vi har rubricerat som en produktionsbeskattning, naturligtvis samordnad med de aktuella lönerörelserna. Det helt väsentliga är emellertid att staten tar ansvaret för en progressiv utveckling i nationen. Det gäller både näringsliv och offentlig sektor, så att vi den vägen tar upp större delen av de 280 000 arbetslösa som perspektivet för dagen redovisar. Det är möjligt att ni spetsar öronen när jag säger 280 000

arbetslösa, men det finns 110 000 anmälda arbetslösa. Ni spår själva att den siffran kommer att öka med 70 000. Därutöver har vi 119 000 människor omhändertagna av arbetsmarknadsverket i dess olika aktiviteter. Det är alltså en enkel addering som gör att jag stannar vid en arbetslöshetssiffra på över 280 000.

Får vi in väsentliga delar av de av arbetsmarknadsverket omhändertagna i normala, civila sysselsättningar, så stärker vi dessutom köpkraft och efterfrågan samt ger stimulans till den svenska industrin. Vi kan utnyttja vår produktionsapparat på ett bättre sätt än f. n..

Det här är, fru talman, något av en återgång till en aktiv politik som vi lärde oss när arbetarrörelsen tog över regeringsansvaret i detta land år 1932. Den politiken har hjälpt oss bra ända fram till år 1976.

Den nuvarande borgerliga regeringen har gripts av och omfattar den gamla konservativa uppfattningen, att i ett läge som detta hjälper ingenting annat än att spara och snåla samt svälta sig igenom kriserna i stället för att arbeta sig igenom dem. Jag beklagar att centerpartiet, som en gång i tiden ställde sig bakom en progressiv politik och hade tron att medborgarnas gemensamma arbetsinsatser utnyttjade fullt ut var en riktig politik, nu har accepterat en samhällsekonomisk och politisk utveckling, där skruven bara dras nedåt och försämringen ständigt fortskrider.

Nu har ni, dvs. den borgerliga regeringen, provat den här politiken i 4,5 år, och ni kan avläsa resultatet av den. På vilket sätt skulle det kunna förändras med dessa försök till nya inslag i politiken, som ni nu presenterar? Det är en gammal klassisk, konservativ högerpolitik som regerar vårt land. Den ger fjädrar i hatten för Gösta Bohman och hans partivänner, men den är sannerligen inte att rekommendera för de övriga regeringsledamöterna, som vid högtidliga tillfällen gör sig till talesmän för de breda folklagren.

Slutsatsen av mitt inlägg är kort och gott, att med den grundläggande politiska uppfattning som nu dominerar i kanslihuset är alla försök till sparpaket och indragningar inget som bryter den olycksaliga trend man slog in på efter regeringsskiftet år 1976 och som tyvärr visar alla tecken på att fortsätta.

Jag skall, innan jag går ned från denna talarstol, ta upp en fråga som har varit speciellt intressant i den pågående debatten. Jag avser den artikel i tidningen Arbetet av den 18 februari, där sex ekonomer talar om en hästkur för att komma i balans. Den här artikeln har varit alldeles speciellt trivsamt och behagligt för herr Bohman. Det intrycket har jag fått av hans inlägg i dag. Dessa ekonomers uttalanden innebär, menar han, att socialdemokratins hela program egentligen har blivit sönderskjutet. Herr Bohman tillät sig även att säga att det "mullrar i de djupa leden". Personligen har jag litet svårt att se dessa sex, högt utbildade ekonomer som speciellt representativa för arbetarpartiets djupa led.

Jag har emellertid tagit med mig denna artikel, och jag har läst den noggrant. I ett tidigare offentligt framträdande har jag också sagt att det är fint att vi i detta land och framför allt vi socialdemokrater har rätt att så fritt i tal och skrift framföra våra synpunkter och önskemål. De politiskt ansvariga

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

Finansdebatt

inom socialdemokratins ledning skall ta del av detta, och är det någonting som är bra, skall man ta vara på det, men är det däremot, efter en politisk bedömning, galet och tokigt, så låter man det vara. Så enkelt är det.

Men för att den här artikeln inte bara skall gå till eftervärlden och riksdagens protokoll som en kritik mot socialdemokratien skall jag referera några avsnitt ur den. Man säger bl. a.: Med tanke på investeringar och framtida sysselsättning är en vinstökning inom företagen f. n. önskvärd. Ett rätt utformat marknadstillvänt system med fonder kan förhoppningsvis på sikt lösa den fördelningskonflikt som höga vinster innebär. Varför talade inte Gösta Bohman om att de här sex ekonomerna presenterar sig som livliga anhängare till dessa fruktansvärda löntagarfondssystem och i detta ser en möjlighet att få en kompromiss mellan önskvärdheten av att stärka företagets vinster och accepten från löntagarna att kunna se vinstuppbbyggnaden utan att kräva, i form av en mer eller mindre hetsig lönematch, att företagen skall bli av med dem?

Jag skall fortsätta att läsa innantill: Skogslagstiftningen måste användas för att få ut virke till fabriker. Det är ju en sak som vi ideligen har motionerat om, och det har vi räknat med såsom erforderligt. Där får de all accept från vår partiledning.

De säger vidare: Det stora budgetunderskottet driver upp inflationen, bidrar till att pressa upp räntorna, göda den grå kreditmarknaden och medverka till att trycka ut industriinvesteringarna till förmån för finansiella spekulationer. Det är ju direkt kalkylerat på vad jag har stått här och predikat och många andra med mig. Där har de gjort en analys som är alldeles riktig.

De säger också: Det duger inte att, som regeringen hittills gjort – och nu riktar man sig till herr Bohman – gå över statsfinanserna med lupp och spara några miljoner här och några där. Vad som krävs är dels att man ökar skatterna, t. ex. genom minskade avdrag – men det har Gösta Bohman redan varit ute och offentligt sagt ifrån att han inte vill vara med på – dels att man ger sig på de stora automatiskt växande posterna för utgiftssidan. Där har de herr Bohmans accept. – I det första avsnittet har de mig med sig och i det sista avsnittet har de Gösta Bohman med sig. Men som ni hör allesammans delar man ju gracerna ganska objektivt.

Sedan är det en intressant bestämning som de kommer fram till: Sveriges kris kan inte lösas utan att det socialdemokratiska arbetarpartiet sitter i regeringen med ett dominerande inflytande. Gillar Gösta Bohman den deklARATIONEN lika väl som han gillar en del annat av vad de säger, skulle jag bli ytterst förvånad. De säger här att dagens problem är att socialdemokratien måste bryta med många traditionella medel. Det har ju i debatten talats om att slakta kor eller något liknande, t. ex. om satsningen på den offentliga sektorn. Jag har däremot använt mitt inlägg här i dag till att tala om nödvändigheten av att vi har den offentliga sektorn som en aktiv partner i vårt samhällssystem. Där delar jag således inte deras uppfattning, utan jag menar att de har fel. Naturligtvis finns det en gräns för den offentliga sektorns ansvällning, men det absoluta idiotstopp som ni rekommenderar, liksom

attackerna mot vad vår offentliga sektor presterar i dag, är alldeles orimligt, om man håller fast vid en sysselsättningspolitik. – Ja, jag kunde fortsätta här med flera citat.

Det är således en blandning av synpunkter, av vilka Gösta Bohman kan gilla en del och av vilka jag helt ställer upp på en del men ogillar en del andra. Det är följaktligen ingenting att ta fram som någonting som Gösta Bohman oreserverat tror sig kunna använda när han riktar sig mot socialdemokratin och dess oppositionspolitik. Liksom i alla andra fall kommer man – om det är klokt folk – att lyssna, och jag utgår ifrån att det är klokt folk i det här fallet. Man tar då vad som passar men låter bli det som inte passar. Så har det alltid varit tidigare, och så blir det nu också. Gösta Bohman skall inte ha några förhoppningar om att dessa ekonomers inlägg är något slags mullrande oro i de djupa leden. De djupa leden, Gösta Bohman, består av folk som riskerar arbetslöshet, som inte vet sig någon levande råd inför hyresstegringar och matprisstegringar och som kanske varje kväll lägger sig djupt oroad över att jobbet inte räcker i morgon.

De här ekonomerna är säkerligen ganska olyckliga i dag. De hade inte räknat med att de skulle spännas för Gösta Bohmans kärra i den politiska debatten; det är jag alldeles övertygad om. Men nu har de gjort den erfarenheten, och de är naturligtvis en erfarenhet rikare i fortsättningen.

Jag har gjort en del anteckningar även om de andra inläggen, men, fru talman, jag har en känsla av att jag kanske har utnyttjat den tid som är mig tillmätt. Följaktligen skall jag för tillfället avstå från att bemöta dem.

Med anledning av applåder på läktaren yttrade

Anf. 33 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra om att meningsyttringar från läktaren inte är tillåtna.

Anf. 34 Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Det är oerhört frestande att ta upp en sakdebatt med Gunnar Sträng. Jag tror det skulle vara rätt stimulerande att fullfölja den här debatten om den ekonomiska politiken. Men jag skall inte göra det, av skäl som jag skall utveckla i det följande.

Gunnar Sträng inledde sitt långa inlägg med några kritiska uttalanden mot mig som person, och jag är faktiskt rätt angelägen om att rätta till dem, så att inte Gunnar Strängs uttalanden står oemotsagda i protokollet.

Det första uttalandet gällde att jag genom att jag inte var närvarande i kammaren inte skulle ha lyssnat på debatten i dag. Sanningen är den att jag kom direkt från Finland i morse och satt och lyssnade på hela debatten i mitt rum samtidigt som jag hade att handlägga en del frågor som hade aktualiserats under min frånvaro. Så hövligheten och uppmärksamheten fanns där under hela tiden, Gunnar Sträng.

Sedan vill jag gärna ha sagt – och vi har diskuterat det förut – att det har utbildats vissa spelregler för debatterna i riksdagen som anses, i varje fall, begränsa även statsrådets inlägg. Tidigare hade vi en finansminister – en

mäktig finansminister! – i Gunnar Sträng. Nu har vi två ministrar – en ekonomiminister, och en budgetminister som svarar för skatterna – och det är då naturligt med en viss arbetsfördelning mellan dessa statsråd. Så har det varit på Ingemar Mundebos tid, och så har det också varit under den tid då Rolf Wirtén och jag har fört de här debatterna. Jag tror det skulle vara rätt olidligt – om man nu skall vara självkritisk – om jag skulle gå upp och svara den ena talaren efter den andra på allt som rörde ekonomisk debatt. Därför har vi gjort den här arbetsfördelningen, och jag tror att kammarens ledamöter generellt sett tycker att det är en förnuftig metod som vi arbetar efter.

Jag vill gärna tillägga att det inte finns någon – och det vet Gunnar Sträng – som jag hellre vill ta upp en debatt med än Gunnar Sträng, så ta det som en komplimang från min sida, även om det kan kännas obehagligt! Jag tycker att de debatterna hör till de mest stimulerande av de debatter som jag under lång tid har fört i riksdagen.

Det är bara en sak som jag skulle vilja säga – trots att jag nu inte tagit upp en sakdebatt – med anledning av Gunnar Strängs tal om överbrygningspolitik och mycket, mycket annat. Gunnar Sträng har ett nästan oslagbart minne, och jag tror att Gunnar Sträng minns våra debatter från slutet av 1960-talet och början på 1970-talet, då jag i debatt efter debatt varnade för konsekvenserna av den politik som vi då bedrev i Sverige. Gunnar Sträng skyfflade undan alla mina varningar, men jag vidhöll att det var en riskabel politik, som så småningom skulle få de konsekvenser som den också så småningom fick. Gunnar Sträng kan lätt konstatera riktigheten i detta genom att gå tillbaka i protokollen och studera dem. Då skall han finna att vad jag säger nu helt och hållet bär sanningens prägel.

Nu vet jag mycket väl att det inte alltid ger någon särskild tillfredsställelse och inte heller någon särskild popularitet att säga: Vad var det jag sade! Jag vet att det hör till det mest otacksamma som finns. Jag skall gärna erkänna att jag skulle ha varit mera tillfredsställd i dag om det hade visat sig att de farhågor jag då gav uttryck åt och som blev bortviftade av Gunnar Sträng hade varit obefogade. Men nu visar de sig faktiskt ha varit befogade.

Den andra personliga frågan som Gunnar Sträng tog upp gällde brevet från den tidigare ordföranden i finansutskottet Sven Ekström. Det brevet var faktiskt inte ett privatbrev – det var på vanligt sätt diariefört i departementet. Så goda personliga vänner är Sven Ekström och jag inte att vi skriver förtroliga brev till varandra. Det här var ett brev till ekonomiministern, och brevet var en missivskrivelse, med vilken följde en trycksak som är spridd i tusentals exemplar till de anställda vid Iggesunds Bruk och även till pressen. I den här trycksaken står precis samma saker som i brevet.

Det var alltså i allra högsta grad fråga om offentliga handlingar, som jag citerade för att visa att man i de djupa leden såg på aktiesparkkontona på ett helt annat sätt än vad Kjell-Olof Feldt och troligen också Gunnar Sträng gör. Jag har alltså icke gjort mig skyldig till något ogrannlaga, när jag citerat ett offentligt brev, en missivskrivelse till en trycksak som var spridd över en stor del av landet.

Anf. 35 GUNNAR STRÄNG (s) replik:

Nr 87

**Onsdagen den
25 februari 1981**

Finansdebatt

Fru talman! Om jag skall vara korrekt och i det här inlägget svara Gösta Bohman helt vid sidan av den ekonomiska debatten, så rör det sig om hur pass ambitiös Gösta Bohman är när det gäller att sitta i bänken under våra ekonomiska debatter. Det har inte varit så över sig med detta. Det är möjligt att Gösta Bohman har haft giltigt förfall i dag, och då accepterar jag det, men jag syftar på tidigare tillfällen.

Jag har ju en tid haft en så blygsam funktion att jag kommit mycket långt ner på talarlistan, och jag har brukat inleda mitt anförande i lämplig tid efter matrasten. Då har jag alltid saknat Gösta Bohman på statsrådsbänken. Möjligen fanns han där under de allra första åren jag hade nöjet att se honom som ekonomiminister, men då var vi så invanda vid varandra att det gick av gammal vana, skulle jag tro. Jag skulle önska att den vanan återupptogs, även om jag vid något tillfälle tvingas att bli placerad på listan efter matrasten. Jag tycker att det ligger något av respekt för riksdagskollegerna i att man iakttar detta. Jag kan säga det därför att ingen av riksdagens ledamöter på den tid då jag var finansminister såg mig lyfta från bänken så länge den ekonomiska debatten pågick.

Till allra sist: Jag tyckte det var litet skvalt med förklaringen till Sven Ekströms brev. Skriver man i den uppfattningen att det skall vara en officiell skrivelse till Kungl. Maj:ts kansli, som i vederbörlig ordning skall registreras och som följaktligen skall vara tillgänglig som offentlig handling, så är jag något överraskad om man skriver: Tillgivne vännen Sven Ekström. Så hette det ju i citatet i Gösta Bohmans första inlägg. Att man sedan lägger med en trycksak eller en annan handling kan ha sin alldeles speciella förklaring.

Men all right – det här är ju ingenting som spelar någon roll i den ekonomiska debatten. Jag har emellertid en känsla av att jag talar å Sven Ekströms vägnar – han är ju inte själv här – när jag säger att Sven Ekström inte gillar att det här brevet används som slagträ mot hans partivänner, som sitter som Gösta Bohmans motståndare i dag.

Anf. 36 Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Nu skall vi nog citera rätt. Det står inte under brevet – jag sade det inte heller – ”Tillgivne vännen”. Det står hövligt och på vanlig svenska: ”Din tillgivne”. Så skriver vi till varandra i de här kretsarna.

Jag tror att Gunnar Sträng har rätt: Sven Ekström skulle inte ha gillat att det här brevet blev ett slagträ. Och jag är alldeles övertygad om att Sven Ekström aldrig skulle ha gillat att socialdemokraterna gjorde den här frågan till ett slagträ. Om man läser broschyren, eller vad jag skall kalla trycksaken för, finner man att den ena representanten för facket efter den andra säger att detta är ett väldigt bra system, att det här är en väldigt bra ordning och att de anställda runt om i Sverige – de anställda som socialdemokraterna framför allt säger sig tala för – tycker att systemet är mycket bra. Då tror jag att de anställda är mycket ledsna över att dessa sparkonton används som ett slagträ i den politiska debatten.

Det är när det gäller dem som på detta sätt går till strid mot systemet som Gunnar Sträng skall använda begreppet slagträ, inte när det gäller mig.

Anf. 37 GUNNAR STRÄNG (s) replik:

Fru talman! Vi fortsätter denna något bisarra debatt, som har fasligt litet med nationens ekonomi att göra. Det enklaste är väl att vi var och en har ett samtal med Sven Ekström. För mig blir det med gamle vännen Sven Ekström – det är möjligt att herr Bohman kan säga detsamma. Då kan vi kanske klara ut om Sven Ekström menade att brevet skulle bli en offentlig angelägenhet eller inte. Det är inte så viktigt, men vi båda kan övertyga oss om vad som var avsikten med det hela.

Anf. 38 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Jag kommer senare i mitt anförande att ta upp en del av de åsikter som Gunnar Sträng har framfört om den ekonomiska politiken, men först några inledande synpunkter.

I dag, liksom så många gånger tidigare, har det från denna talarstol understrukits att läget i den svenska ekonomin är oroande. Vi har obalanser som måste bemästras, om landet inte skall råka in i en ekonomisk kris av det slag som vi kan studera på flera håll i vår omvärld. Jag har för egen del aldrig försökt bagatellisera dessa ekonomiska problem, men jag har samtidigt vinnlagt mig om att också peka på vissa positiva inslag i den svenska ekonomin.

Sverige är ett rikt och välmående land. Vår standard är mycket hög i nästan varje jämförelse med andra länder och tider. Arbetslösheten är i ett internationellt perspektiv fortfarande utomordentligt låg.

Sverige nåddes ganska sent av de ekonomiska krisfenomen som plågat den västliga industrivärlden under större delen av 1970-talet, eller för att uttrycka det mer exakt: det dröjde lång tid innan kristecknen märktes särskilt mycket i den svenska ekonomin. Längre trodde vi att vi skulle kunna klara oss från krisen genom den s. k. överbrygningspolitiken, vars syfte var att hålla en högre aktivitet i Sveriges ekonomi än vad man hade utomlands. Det lyckades inte, och jag skall återkomma till just denna punkt med anledning av vad Gunnar Sträng sade.

Vi står nu inför ungefär samma krav på anpassning till förändrade förhållanden som de flesta andra länder redan har ställts inför och som dessa har mött med minst sagt växlande framgång. Oljeprishöjningarna, löneexplosionen 1975–1976, svag lönsamhet och låga investeringar, växande konkurrens från nya industriländer, ökande frånvaro och en ny syn på arbetets krav, stigande inflation, snabbt växande offentliga utgifter och ett skattetryck som är så högt att det knappast längre kan höjas är några av de mer eller mindre långsiktigt verkande faktorer som skapat dagens ekonomiska svårigheter.

Under överbrygningstiden har vi som folkhushåll levt över våra produktiva tillgångar. Det kommer främst till synes i det stora underskottet i bytesbalansen, men även det kraftiga och växande underskottet i statsbud-

geten är egentligen uttryck för samma sak.

Under den senaste månaden har läget ljusnat något för svensk ekonomi. LO och Arbetsgivareföreningen har snabbt slutit ett avtal, som under den tvåårsperiod som avtalet gäller sammantaget ligger på en samhällsekonomiskt försvarbar nivå. Regeringen har lagt fram ett nytt offensivt program för den ekonomiska politiken.

Det är mycket vi måste åstadkomma inom den svenska ekonomin under de närmaste åren, det är helt klart. Jag vill här främst peka på sju huvuduppgifter för den ekonomiska politiken framöver.

1. Vi måste föra en politik som medför att vi kraftigt kan minska inflationstakten.

2. För detta krävs att vi får ner ökningstakten i de offentliga utgifterna till en nivå som är förenlig med en takt som våra totala resurser växer i.

3. Vi skall få balans i utrikesaffärerna så att vi åtminstone kan sluta låna utomlands till vår egen konsumtion, som just nu är alltför stor i förhållande till våra produktionsresurser.

4. Det är nödvändigt att vi kommer bort från vårt stora oljeberoende.

5. Vi måste få fart på produktionen. Det skall gå att tillverka varor och tjänster i Sverige och sälja dem i internationell tävlan till konkurrenskraftiga priser. Industrins investeringar skall öka, ty endast då kan produktion och sysselsättning fortsätta att växa.

6. Vi måste se till att aldrig låta massarbetslösheten och undersysselsättningen få fotfäste i vårt land.

7. Vi skall ha ett skattesystem som verkligen fungerar och som gynnar arbete, hederlighet och sparsamhet.

Vi måste också under detta skede hålla fast vid solidariteten med de fattiga folken. Men samtidigt måste vi vara medvetna om att vi kan leva upp till den solidariteten bara om vi får ordning på vår egen ekonomi.

Vad skall man då säga om de här sju punkterna? En nära till hands liggande kommentar är att det rör sig om idel självklarheter. Men det är just det som är poängen med uppräknningen. Vad jag nämnde är en rad centrala mål för den ekonomiska politiken om vilka det i dag tycks råda stor enighet. Den enigheten borde vi ta fasta på och använda som grund för konkreta politiska åtgärder. Framför allt kanske denna enighet borde stämma en del politiska debattörer till eftertanke vad gäller det egna tonläget. Det kanske finns utsikter till ökad samstämmighet i grunduppfattningen om det ekonomiska läget – Gunnar Sträng betygade ju att det i dag i stort sett råder enighet om dessa ting.

Jag har därför med intresse läst den socialdemokratiska partimotionen om den ekonomiska politiken och det socialdemokraterna för fram i reservationerna vid finansutskottets betänkande. Det finns både i motionen och i reservationerna en intressant skillnad mellan å ena sidan ordval och tonfall och å andra sidan vad som faktiskt sägs i olika sakfrågor. Man kan säga att det fortfarande finns en viss oförsonlighet i debatt och i skrivsätt. Man reserverar sig mot nästan hela finansutskottets betänkande som sådant. Hela avsnitt i reservationerna visar sig dock vid en närmare analys och genomläsning ligga

mycket nära det regeringen för fram som bedömning av det ekonomiska läget och vilka åtgärder som krävs för att komma till rätta med det.

Framför allt i motionen redovisas en i flera avseenden mera realistisk uppfattning än tidigare om vårt lands ekonomiska situation, i varje fall enligt min bedömning. Det kanske pågår en omprövning inom socialdemokratin när det gäller synen på den ekonomiska politiken. En sådan vore i så fall mycket välkommen. Det finns fortfarande en del i oppositionens rekommendationer som för mig är litet underligt. Men på vissa punkter har det skett en uppenbar tillnyktring.

Det gäller bl. a. den viktiga frågan om huruvida vi som nation lever över våra tillgångar eller ej. För praktiskt taget varje ekonom och även för de flesta andra människor är det helt uppenbart att vi under en längre tid konsumerat mer än vi förmått producera och att vi i längden inte kan fortsätta med det.

Ännu så sent som i den stora partimotionen till den urtima riksdagen lade socialdemokraterna ner stor kraft på att slippa erkänna detta förhållande. Man försökte att på en och samma gång försiktigt hålla med om att det någon gång i framtiden kanske kunde finnas anledning att hålla tillbaka konsumtionen och påstå att det just för tillfället tvärtom fanns anledning att ytterligare öka efterfrågan.

I den nu aktuella motionen konstaterar man rakt upp och ner:

”Vi lever som nation över våra tillgångar i den meningen att vi konsumerar mera än vi producerar.” Detta leder bl. a. till inflation. Det sägs nämligen också i motionen: ”En inflationistisk utveckling vittnar om att de sammanlagda anspråk som reses på den kaka som skall delas är större än kakan.”

Det här är välkomna, nyvunna insikter. Även de sex socialdemokratiska ekonomerna, som har återopats i debatten i dag och som i tidningen *Arbetet* presenterade en hästkur för den svenska ekonomin, kräver att socialdemokratin nu skall inse att en dämpning av den offentliga sektorns expansion är en oundviklig del i en politik som syftar till att nå ekonomisk balans. Den hästkur som de socialdemokratiska ekonomerna lanserade är i själva verket till stor del ett erkännande av den politik som regeringen nu för. Men den är inte minst en hård kritik av oppositionens oförmåga att komma med ett realistiskt alternativ i dessa avseenden. Vi får nu se vad det här debattinlägget leder till. Gunnar Sträng sade alldeles nyss att man lyssnar till det man vill lyssna till, och det som inte passar för man åt sidan. Jag hoppas att detta är ett avsnitt som man inte skall föra åt sidan. I varje fall blir det utomordentligt intressant att se hur mycket dessa ekonomer, som också är representerade i Ingvar Carlssons ”krisgrupp” inom det socialdemokratiska partiet, kan göra sig hörda och vad detta kommer att leda fram till i den produkt som gruppen skall presentera om ett par månader.

Ett annat uttryck för en glädjande tillnyktring inom det socialdemokratiska partiet är det klara uttalandet i partimotionen om det nödvändiga i ”att genomföra en avsevärd och generell sänkning av marginalskatterna”. Det finns dock alltså en rad inbyggda motsättningar i socialdemokraternas

ekonomiska politik. I reservationen om riktlinjerna för budgetregleringen säger nämligen oppositionen: "I socialdemokratiska motioner och reservationer i riksdagen har alltsedan 1976 starka varningar utfärdats mot den lättsinniga finanspolitik som den borgerliga regeringen bedrivit."

Det är helt sant att socialdemokraterna har varnat för stora budgetunderskott, och det är en berättigad varning. Men socialdemokraterna har inte fäst särskilt stort avseende vid sina egna varningar när de utformat de konkreta kraven. Ända sedan januari 1977 har socialdemokraterna bedrivit en konsekvent överbudspolitik, som skulle ha ökat budgetunderskottet ytterligare. Jag håller inte med om att trepartiregeringarnas eller folkpartiregeringens finanspolitik varit lättsinnig, som socialdemokraterna påstår. Klart är emellertid att socialdemokraterna när det gäller praktisk handling krävt en åtskilligt mer lättsinnig finanspolitik än den som faktiskt förts – låt mig bara erinra om det miljardslukande s. k. 90-dagarsprogram som lades fram inför 1979 års val. Överbud presenterar man även i år. Den socialdemokratiska partimotionen är inte alls totalfinansierad. Det återstår att se om man kommer att vara återhållsam i utskottsbehandlingen.

Åtskilliga av de krav på åtgärder inom den ekonomiska politiken som socialdemokraterna fört fram genom åren har varit av dagslände karaktär och säkert aldrig riktigt allvarligt menade. Vem har exempelvis hört någon socialdemokrat i år föra fram krav på importdepositioner, som så sent som i augusti förra året ansågs vara ett riktigt medel mot allehanda problem inom den ekonomiska politiken? I höstas skulle marginalskatterna skärpas. I januari säger man att de bör sänkas. Om detta är allvarligt menat får väl framtiden utvisa. Det behöver kanske inte betyda så mycket att man i reservationen talar illa om regeringens allvarligt menade inbjudan till överläggningar om hur marginalskatterna skall kunna sänkas till högst 50 % för de flesta inkomsttagare. Möjligen är det som i det avscendet skrivits av reservanterna ett uttryck för att de är fångar i den egna konfrontationstaktikens säregna ordval. Jag hoppas att man kommer att ta upp sakfrågan på ett annat sätt så småningom.

Ett genomgående tema i den socialdemokratiska motionen om den ekonomiska politiken är att åtstramningspolitiken drivs alltför långt – det var ju ett viktigt tema också i Gunnar Strängs anförande. Samtidigt framför man kritik som går ut på att budgetunderskottet är alltför stort. I motioner och reservationer har socialdemokraterna genom åren lagt ner betydande möda på att försöka förena dessa till synes motstridiga uppfattningar. Det gör man i allmänhet genom att hävda att de genom regeringens besparingsförslag frigjorda resurserna inte kan utnyttjas produktivt. Det är inte alltid så lätt att inse vad som avses med detta påstående, ty om man menar att den nödvändiga återhållsamheten med offentliga och privata konsumtionsökningar måste förenas med offensiva insatser för att stimulera investeringar och produktionsökning inom industrin, är detta ytterligare en insikt som regering och opposition har gemensamt.

Skall obalanserna i ekonomin kunna rättas till, och det måste ju ske, krävs det stor återhållsamhet med nya konsumtionsutgifter. Som jag nyss nämnde

var detta även en av huvudpunkterna i den s. k. hästkuren som s-ekonomerna presenterade. Denna återhållsamhet måste prägla hela ekonomin, men naturligtvis i synnerhet dess hittills snabbast expanderande del, dvs. den offentliga sektorn. Men det räcker inte med detta. Återhållsamhet när det gäller nya utgifter måste kombineras med offensiva åtgärder i syfte att få fart på investeringar och ekonomisk tillväxt. Detta dubbla grepp är precis vad regeringens politik syftar till.

När den offentliga sektorn utgör en liten del av BNP, kan man låta den växa i den takt som man själv önskar. Men när stat, kommun och socialförsäkringssektor redan tar merparten av BNP i anspråk för egen konsumtion och omfördelning, går det inte att som hittills låta de offentliga utgifterna öka snabbare än de totala resurserna växer. Skall vi återställa den samhällsekonomiska balansen, måste de offentliga utgifterna under praktiskt taget hela återstoden av 1980-talet växa t. o. m. klart långsammare än BNP. Detta är något som – åtminstone för statens del – är på väg att ske.

Det är viktigt att understryka att det är ytterst svårt, kanske omöjligt, att komma till rätta med balansrubbningsarna utan tillväxt i ekonomin. Det är inte säkert att ens mycket dramatiska utgiftsnedskärningar eller skattehöjningar ensamma skulle kunna leda till den nödvändiga minskningen av underskotten i bytesbalans och statsbudget. Vad som därutöver måste till är en politik som stärker näringslivets konkurrenskraft och främjar tillväxt av produktion och inkomster. Därigenom kan exporten öka, importen dämpas och skatteinkomsterna stiga utan en höjning av skattesatserna.

Näringslivets konkurrensförmåga har under en följd av år utvecklats negativt, med undantag för perioden omedelbart efter devalveringen 1977, både på utlandsmarknaden och på hemmamarknaden. Lönsamheten har länge varit alltför svag, och detta verkar som en hämsko på investeringsviljan. Utan egna vinstmedel för att finansiera en rimlig del av investeringskostnaden leder alltför ofta jämförelsen mellan säkra räntekostnader på lån och en osäker avkastning på produktiva investeringar till att investeringarna helt enkelt inte görs.

Under 1979 och 1980 steg visserligen vinstnivån i näringslivet, men den förblev ändå mycket låg. Betecknande är jämförelsen i finansplanen, som visar att vinsterna i förhållande till produktionsnivån vid den senaste konjunkturuppgången inte nådde högre än till den lägsta nivå som uppnåddes under lågkonjunkturen 1971–1972.

Ändå har industrins investeringar ökat under de senaste åren. 1979 ökade de med 3 % och 1980 med 16 % i volym. Det är dock en ökning från en mycket låg nivå.

Det är nödvändigt att investeringarna hålls uppe och helst ökar ytterligare under den kommande konjunkturedgången. Regeringen har därför gjort flera insatser för att stimulera industriinvesteringarna.

För det första: Extra investeringsavdrag medges under perioden oktober 1980–december 1981. I motsats till tidigare avser detta avdrag både statlig och kommunal skatt.

För det andra: Investeringsfonderna släpps fria också under 1981 i hela landet för industriinvesteringar och i stödområdet även för andra investeringar.

För det tredje: De nya vinstfonderna får utnyttjas redan 1981.

För det fjärde: De särskilda likviditetsutjämningskontona kommer också att få utnyttjas.

Tack vare att aktiesparandet stimulerats och vissa spekulativa beteenden motverkats genom ändrade skatteregler strömmar nu nytt kapital till aktiemarknaden. Jag har i årets socialdemokratiska ekonomisk-politiska motion också sett en tillnyktring när det gäller synen på behovet av att öka företagets konkurrenskraft. Så långt som till att erkänna behovet av hyggelig lönsamhet och soliditet i företagen har man inte kommit, men det är inget tvivel om att det är kring dessa problem som många av motionens försiktigt hållna näringspolitiska resonemang cirklar. Det kan finnas anledning att begära ett klagörande på den här punkten. Är enligt socialdemokratisk uppfattning avkastningen på näringslivets investeringar i dag tillräcklig för att möjliggöra den av alla önskade industriella expansionen, eller behöver lönsamheten öka ytterligare?

Jag har, herr talman, inledningsvis angett den ekonomiska politikens uppgifter i sju punkter, om vilka jag tror att det råder bred enighet tvärsöver partier och intressegrupper. Det gällde att bekämpa inflationen, att inte låta de offentliga utgifterna öka mer än samhällsekonomin tål, dvs. att dra ner den ökningstakt vi hittills haft – den punkten tål kanske att diskutera ytterligare just med Gunnar Sträng –, att återställa balansen i utrikesaffärerna, att minska vårt oljeberoende, att sätta fart på produktionen igen, att motverka arbetslöshet och undersysselsättning och att skapa ett skattesystem som gynnar arbete, hederlighet och sparsamhet.

Det är den verklighet vi har att arbeta med. Kring dessa uppgifter borde det gå att ta gemensamma tag, bara det finns litet god vilja. Vårt land är en ovanligt homogen nation. Vi saknar de klyftor som plågar många länder, inte minst i Europa – klyftor som ohjälpligt delar folken efter språkliga, religiösa, kulturella och etiska gränser. Vi har också mindre sociala och ekonomiska skillnader mellan människor än vad man har på de flesta andra håll. Den grundläggande enigheten borde vara en stor tillgång, inte minst i det politiska arbetet.

Vi skall inte heller använda överord när det gäller samarbetets former. Svensk politik och svenskt näringsliv präglas inte av någon oförsonlighet, även om vissa säkert vill ha mer av den varan. Det räcker med att vi vårdar vår gamla förmåga att över parti- och blockgränser, mellan arbetsmarknadens parter och i alla våra folkrörelser samverka kring vad som bäst gynnar landet och människorna.

Herr talman! Jag sade också inledningsvis att jag gärna skulle vilja kommentera några av de punkter som Gunnar Sträng tog upp i sitt anförande. Då vill jag gärna starta med att säga att det kanske är litet för lätt att säga som förrföre finansministern sade här. År 1932–1976 hade vi socialdemokrater regeringsansvaret, sade han, och det är förvisso sant – det

var visserligen något mellanspel med koalition, men ni hade i alla fall det helt klart dominerande ansvaret. Under den här tiden gick det bra, men efter 1976 har det varit 4 1/2 besvärliga år, sade Gunnar Sträng. Jag tycker nog ändå, Gunnar Sträng, att det finns plats för att nyansera det påstående som väldigt långt.

Låt oss erkänna att Sverige under de år som Gunnar Sträng nämnde – särskilt naturligtvis under de första decennierna efter andra världskrigets slut – var i ett ovanligt gynnsamt läge och att det därför var en rätt lätt uppgift att regera landet. Jag vill inte säga annat än att den uppgiften många gånger sköttes väl, men i förhållande till vad vi nu upplever i slutet av 1970-talet och vad vi står inför på 1980-talet var det ändå en förhållandevis lätt uppgift att bygga upp ett välstånd i det här landet – mot vad vi har att möta i den nu sittande regeringen. Det är inte så svårt att se sig omkring och finna en rad socialdemokratiskt styrda länder som lever med samma problem eller värre problem – ta bara Danmark.

Logiken att en socialdemokratisk regering alltid leder till välstånd, välfärd och trygghet för det svenska folket medan det med en icke socialdemokratisk regering blir besvärligheter håller alltså inte, Gunnar Sträng. Låt oss vara överens om att det var litet för lättfärdigt resonerat. Det finns en mängd andra problem som är med i bilden och som andra socialdemokratiska regeringar inte har skött bättre utan snarare sämre än vad den regering som nu har ansvaret i Sverige gör. Låt mig bara peka på hur vi har klarat arbetsmarknadssituationen här i landet jämfört med hur socialdemokraterna har klarat den i exempelvis Danmark och England – jag menar då den labourregering som satt före den nuvarande konservativa regeringen med Mrs Thatcher i spetsen.

När detta nu är sagt, tycker jag att vi bör se litet kritiskt också på överbrygningsåren 1975 och 1976. Det har tidigare pekats på att det på senare tid har kommit in en ny insikt i de socialdemokratiska dokumenten. Jag har i mitt anförande pekat på flera punkter. En skrift som har tilldragit sig stor uppmärksamhet är det fondförslag som har lagts fram. I det säger man klart ut att löneutvecklingen under åren 1974–1976 medförde att man fick mycket svåra kostnadsproblem att hantera. Jag skall inte citera hela det långa aktstycket, för jag tror att Gunnar Sträng känner väl till att detta är ett konstaterande som man gör om de s. k. överbrygningsåren. Löneutvecklingen var under dessa år sådan att man fick en puckel som skapade stora kostnadsproblem framöver.

Jag tror att C.-H. Hermansson gjorde en riktig anmärkning om industrins situation i Sverige. Han sade om överbrygningsåren att man inte i tid tog itu med de strukturproblem i industrin som då var kända. Om den dåvarande socialdemokratiska regeringen hade varit vaksam, borde den ha tacklat dessa problem på ett bättre sätt och inte lämnat över dem till en kommande regering att lösa. Vi hade en mängd branschproblem att hantera under de första åren, och de kommer att förstärkas under 1980-talet. Det är helt klart, och det sade också Gunnar Sträng i sitt anförande.

Det intressantaste avsnittet i Gunnar Strängs anförande tycker jag var det

där han talade om arbetsmarknadssituationen. Han hävdade faktiskt att vägen ut ur den svenska ekonomiska krisen är att anställa folk för fulla muggar i kommun, i landsting, i stat. Det var i en kort sammanfattning ungefär det recept som Gunnar Sträng hade. Han trodde inte på att industrin kunde ta emot så värst mycket mer människor, därför att där skulle robotar och datorer i stället sköta jobben och människorna skulle anställas inom den offentliga sektorn.

Det där låter kanske bra. Jag är medveten om att under 1970-talet var det den offentliga sektorn som svarade för den stora tillväxten på den svenska arbetsmarknaden. Det är därför vi nu kan notera det högsta sysselsättnings-tal som vi någonsin har haft på svensk arbetsmarknad. Det finns ett stort behov av tjänster på den offentliga sektorn, framför allt inom vård- och utbildningssektorerna.

Men det var hanterbart, Gunnar Sträng, under den tid då man fortfarande kunde låta de kommunala skatterna växa och när man också kunde öka skatteuttaget till stat och landsting. Det skedde väldigt snabbt – skattekvoten ökade på bara ett tiotal år från 40 % upp till 53 %. Men nu kommer min fråga till Gunnar Sträng. Är det alltså Gunnar Strängs rekommendation att låta skatterna i kommuner, landsting och stat växa vidare för att finansiera en kraftig sysselsättningsökning inom den offentliga sektorn? För det går inte att bara säga att man skall anställa folk inom den offentliga sektorn – man måste också vara beredd att tala om hur lönekostnaderna skall finansieras.

Vi är i dag i en situation då kommunerna tar hand om ca 160 miljarder av de 525 miljarder som hela BNP omfattar. Vi har skattesatser som i många kommuner ligger på omkring 30 kr. och en bra bit däröver. Jag tror uppriktigt sagt att det blir svårt att bara vandra vidare på 1960- och 1970-talens väg. Det skulle för kammaren vara utomordentligt intressant att höra hur Gunnar Sträng menar att han skall finansiera den här tillväxten inom den offentliga sektorn. Jag vet inte vilken volym han avsåg, men det lät som om det skulle fortsätta på ungefär samma sätt som förut. Då gäller det ca 400 000 nya jobb på en tioårsperiod.

Herr talman! Jag håller gärna med Gunnar Sträng när det gäller ett avsnitt i hans resonemang om hur exportindustrins struktur ser ut i Sverige i dag. Det som överraskade mig var möjligen det att Gunnar Sträng uppmanade mig och övriga statsråd att vakna till och se på hur strukturen ser ut nu, att svensk industri har tappat så mycket av insatsvarorna till importen. Det är ju i och för sig riktigt, men det är inte på något sätt en ny information för mig. Jag tror att Gunnar Sträng kan erinra sig i varje fall ett par tre debatter som vi hade under den tid då Gunnar Sträng satt i statsrådsbänken och då jag talade om nödvändigheten att få den mindre och medelstora företagsamheten att expandera, så att den kunde ta hand om insatsvarorna i exportindustrin. Man såg hur denna företagsamhet höll på att tappa mark och hur företagen köptes upp, fusionerades och försvann. Inte minst kände jag problemet väl från det län jag representerar, nämligen Jönköpings län. Jag var verkligen vaksam på den punkten, och jag tycker att det är tråkigt att vi har kommit så långt att vår exportindustri till 50 à 60 % är beroende av insatsvaror från andra länder.

Jag är gärna med på att vi skall försöka ta tillbaka de här marknaderna. Men då kommer frågan: Hur skall det gå till? Där hade Gunnar Sträng inget recept vad jag kunde höra. Jag är intresserad av att få föra den debatten vidare.

Jag tror att det är nödvändigt att man tar fasta på att det skall kännas lönsamt att sätta i gång nya företag, att ta litet extra tag igen. Därför har vi försökt förändra företagsbeskattningen, så att man inte drabbas av de beryktade Pomperipossaeffekterna, som Gunnar Sträng väl känner till och som han hade många besvärliga debatter om i mitten av 1970-talet. Det är därför det är så viktigt att vi får en sänkning av marginals-katten. För det här är en motor. Utan tvivel reagerar löntagare positivt på att de får litet mer kvar av de senast intjänade hundralapparna. Jag tror inte att Gunnar Sträng egentligen vill bestrida det.

Jag tycker att det här fanns en liten nyansskillnad mellan vad som sägs i den socialdemokratiska motionen och i reservationen och vad Gunnar Sträng sade om marginals-katten. Jag skulle därför gärna vilja rikta också följande fråga: Är Gunnar Sträng motståndare till en radikal marginals-kattesänkning, något som jag tror att Gunnar Sträng egentligen alltid varit? Det lät så. Jag uppmanades att ta väldigt försiktigt på detta. Gunnar Sträng erinrade om att vi gjort viktiga saker i de två Fäldinregeringarna och i Ola Ullsten-regeringen för att göra det litet mer lönsamt att ta extra tag. Får jag erinra om att vi fasat av några procentenheter, att vi har infört inflationsskyddet och att vi infört ett marginals-kattetak. Allt detta är åtgärder som verkar för det syfte som vi talade om under den tid vi var oppositionsparti.

Vi vill gå vidare, och vi vill verkligen uppnå en rejäl marginals-kattesänkning. Glöm inte bort att 90 % av alla löntagare i det här landet befinner sig i inkomstskikten under 120 000 kr. Det här är alltså inte något stort intresse för höginkomsttagarna utan för de många tjänstemännen och för mycket stora grupper av LO-kollektivet, som upplever marginals-katterna som betungan-de. Det är naturligtvis därför som man möter en allt större förståelse från löntagarorganisationerna när det gäller att verkligen göra något åt margi-nalskatterna och inte bara – som ibland litet kritiskt har sagts till regeringen – att ta bort någon enstaka procentenhet. Något mera rejält måste göras, hävdas allt oftare.

Jag vill än en gång ställa frågan om Gunnar Sträng i det avscendet befinner sig i någon form av opposition mot exempelvis vad Kjell-Olof Feldt sade i en debatt med mig och som publicerats i Veckans Affärer. Jag uppfattade honom så, att han också hade som målsättning att vi skulle komma ned mot 50-procentsnivån och att han ansåg att man bör sänka marginals-kattetak. På den senaste punkten var han något oklarare – det medger jag.

Beträffande nivåerna hade vi således i stort sett samma uppfattning. Kjell-Olof Feldt hade också synpunkter på beskattningen av de allra högsta inkomsttagarna – jag är medveten om det, men de tål att väl diskuteras.

Jag hoppas, Gunnar Sträng, att vi, när vi inom kort sätter oss ned och diskuterar marginals-katterna, skall kunna mötas i en reform som verkligen

sätter fart på hjulen i den svenska industrin. Det behövs, om vi skall klara de obalanser som vi lever med.

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Finansdebatt

Anf. 39 GUNNAR STRÄNG (s) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis omöjligt att gå herr Wirtén till mötes och svara på allting som han frågade om här. Men låt mig bara inledningsvis fråga: Har vi i det här landet över huvud taget råd att arbeta? Rent förståndsmässigt borde vi ha råd med det.

Jag har i mitt tidigare anförande beskrivit de klara begränsningar jag ser i fråga om att industrin skall rekrytera flera anställda, eftersom det gäller en volymökning som tas fram med en rationellare maskinapparat och inte med fler anställda på verkstadsgolven. Då kvarstår frågan: Skall vi i det här landet inte ha råd att arbeta? Två vägar återstår: antingen tar den offentliga sektorn – jag bortser från att vissa avsnitt i industrin kan hjälpa till – hand om människor som vill ha arbete och undersöker var det finns behov av att anlita dem, eller också fortsätter man med en ansvällning via arbetsmarknadsverket i fråga om utbildning, omskolning eller vilka aktiviteter det nu än är – halvskyddade, skyddade etc. Inte mindre än 119 000 människor arbetar ju f. n. på det området.

Dessutom, herr Wirtén: det kostar precis lika mycket pengar. Jag kan därför svara herr Wirtén med följande motfråga: Skall vi täcka de kostnaderna över skatten till landsting och kommun, eller skall vi täcka dem över statsskatten? Om herr Wirtén vill hålla uppe sysselsättningen, kommer han då i det perspektivet att finna sig i att nya miljarder skickas över till arbetsmarknadsverket med jämna mellanrum? Hela tiden är det ju fråga om huruvida vi skall låta människor gå arbetslösa eller om vi skall ha sysselsättning för dem. Jag ansluter mig till det senare alternativet, och jag hoppas att herr Wirtén gör detsamma. Därför är problemet inte svårare än jag nyss redovisat.

I fråga om marginals skatten är det ju så, att två tredjedelar av landets skattebetalare ligger på maximalt 51–52 % i marginals katt i dag. Jag är alldeles övertygad om att många av småföretagarna – utifrån deras företagardeklarationer – har årsinkomster på bortåt 60 000, 65 000 och 70 000 kr. – men inte mer. Då är marginals katten inget problem. Marginals katten blir ett problem när man kommer upp i årsinkomster över 120 000 kr., då den utgår med 80 %, eller över 190 000 kr., då den utgår med 85 %. Trots de höga marginals katterna lever de människorna bättre än de som tjänar väsentligt lägre – det går aldrig att komma ifrån. Därför skall man inte utlova kraftiga sänkningar av de högre marginals katterna som en förstahandsfråga. Det är min uppfattning.

Anf. 40 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag uppfattar Gunnar Strängs replik så, att vad han nu rekommenderar är höjda kommunalskatter för att man skall kunna anställa människor inom bl. a. barnomsorgen, undervisningsväsendet och äldreomsorgen eller för att – via höjd landstingsskatt – ta hand om långtidsvården. Jag är helt överens med Gunnar Sträng om att barnomsorg och äldreomsorg är prioriterade områden, där vi måste satsa stora pengar. Satsningar på dessa områden måste vi ändå göra via en omprioritering från andra sektorer, såvitt jag kan förstå. Eller menar Gunnar Sträng att den kommunala expansionen skall få fortsätta som hittills? Det är ett annat sätt att se samma problem.

Tillväxten i de kommunala ekonomierna har legat på 4 à 5 % och t. o. m. över det i en del landsting och kommuner under senare år. Långtidsutredningar visar med stor tydlighet att om vi över huvud taget skall få balans i den svenska ekonomin måste kommunernas tillväxt stanna vid plus 1 %. På den statliga sidan ligger budgetförslaget för 1981/82 på realt minus 0,5 %. Vad långtidsutredningen pekar på beträffande denna begränsade tillväxt går inte att klara, om man vill behålla den rättmätiga vård som människor behöver när de blir sjuka, eller om man vill ordna barnomsorgen så att föräldrar kan komma ut i produktionen, utan att en del förändringar i den kommunala verksamheten genomförs. Om det är så att Gunnar Sträng inte vill ställa upp på detta, innebär hans resonemang, som jag sade inledningsvis, att kommunerna får fortsätta att expandera precis som hittills. Men då, herr talman, skall man inte samtidigt gå ut och kritisera regeringen för ett alltför stort budgetunderskott. Det resonemang som Gunnar Sträng för leder till ett snabbt växande underskott, som blir alldeles ohanterligt med ökad upplåning. Både Gunnar Sträng och jag vet att den tyngsta posten i budgeten just nu, om man utgår från vilken post som har den kraftigaste ökningen, är låneräntan. Den skulle bli ännu tyngre, skulle helt enkelt dra ner oss i en ekonomisk dy och bli närmast ohanterbar. Därför är det nödvändigt att bryta den här utvecklingen och göra det snabbt.

Jag tycker, herr talman, att regeringen har visat stor handlingskraft med de åtgärder som föreslagits i besparingspaketen i höstas och nu genomförts i den budgetbehandling som skett inför januari. Kan vi fortsätta på den vägen kan vi på sikt – det tar tid, jag är medveten om det – vända utvecklingen i Sverige under 1980-talet.

Anf. 41 GUNNAR STRÄNG (s) replik:

Herr talman! Vad en justering av den kommunala utdebiteringen har med herr Wirténs budgetunderskott att göra får nog herr Wirtén gå hem och tänka över en gång till.

Sedan vill jag säga att långtidsutredningen, som har återopats av herr Wirtén och även från annat håll på regeringsbanken, har den intressanta egenskapen att den blir korrigerad av verkligheten. Varje långtidsutredning sedan början av 1950-talet – jag har haft möjlighet att följa dem alla – har blivit starkt korrigerad av verkligheten. Det kommer även den här långtidsutredningen att bli. Tag den för vad den är, men bind inte fast

politiken vid den som om den vore något slags altartavla med förutsägelser som kommer att slå in i framtiden. Då hamnar man nämligen fel. När sedan herr Wirtén rör sig med uttrycket att nationen lever över sina tillgångar, att vi gör slut på mer än vi producerar, så är det hela tiden en fråga om: Var ligger nivån på det vi producerar? Jag såg för litet sedan en utredning, där man kommit fram till att vi för dagen utnyttjar vår produktionskapacitet endast till 70 %. Jag tror det är för dystert. Jag skulle vilja höja siffran till 80, men varför skall vi inte utnyttja den till 95 %? Det finns ingen risk för överansträngning vid detta tal. Utnyttjar man produktionskapaciteten bättre genom att ha folk i arbete och ge folk köpkraft och möjlighet till efterfrågan, då kan man kosta på sig en konsumtion i relation till detta. Diskutera således inte konsumtionen som en för hög konsumtion i dagens produktionsläge, när vi har en för låg produktion i förhållande till våra resurser. – Det där är en enkel korrigering, som jag tycker att herr Wirtén skulle fundera på.

Visst har vi suttit länge och regerat – från 1932 till 1976. Och på det hela taget levde nationen väl under den tiden. Det var med vissa intermittenta avbrott en stadig stegring av nationalprodukten, och den fördelades på ett rimligt och rättvist sätt. Det här gamla fattiga Sverige blev en hygglig nation att leva uti. Det är den utvecklingen som brutits nu. Och då säger herr Wirtén: I andra nationer, där man har socialdemokratisk regering, är det inte heller något speciellt rekommendabelt läge just nu. – Det finns inte så många nationer som kunnat leva med en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk majoritet i parlamentet. Många av de länder som herr Wirtén tar som jämförelse är sådana där man tvingats till alla möjliga kompromisser med hänsyn till minoritetsläge i parlamentet och där det sannerligen inte är någon socialdemokratisk politik som förs. Men i England har vi haft labourregeringar med majoritet i parlamentet och motsatsen – och det är värre nu än vad det har varit under någon labourregering.

Anf. 42 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det finns ett klart samband mellan kommunernas ekonomi och statens budgetunderskott. Det är väl ändå helt klart, Gunnar Sträng, att det i dag sker en mycket kraftig transferering av statspengar till kommunal verksamhet. Och skall vi hålla fast vid en stram budget på den statliga sidan – jag nämnde att vi nu reallt ligger på minus 0,5 % för 1981/82 – och samtidigt följa Gunnar Strängs rekommendation när det gäller att lösa krisen, nämligen att kraftigt öka antalet anställda i kommuner och landsting, då är det inte möjligt att göra annat än att höja kommunalskatten. Naturligtvis kan man också göra det omvända – ta ut högre statsskatt och transferera pengar till kommunerna, så att de kan finansiera denna sysselsättningsökning.

Men vilken lösning vi än väljer drabbar det skattebetalaren – och det var det väsentliga i mitt resonemang här tidigare. Och jag undrar verkligen om Gunnar Sträng som ansvarig finansminister skulle ha vågat stå här och rekommendera en fortsatt expansion på skatternas väg, när vi redan befinner oss på 53 % skattekvot eller, med ett annat mått, när två tredjedelar av hela bruttonationalprodukten går till den offentliga sektorn. Jag vet att Gunnar

Sträng hade invändningar mot det resonemanget, men likväl går två tredjedelar av bruttonationalprodukten via de offentliga kassorna, och vill man öka antalet anställda i den offentliga sektorn måste man gå ytterligare en bit på den vägen. Jag är övertygad om att de svenska skattebetalarna då skulle göra revolt – ungefär som i Pomperipossadebatten, som fördes när Gunnar Sträng senast hade ansvaret för de här frågorna.

Andre vice talmannen anmälde att Gunnar Sträng anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 43 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Låt mig på en gång stilla oron hos talmannen och kammarens ledamöter. Det är inte mitt manus som bärs fram i stora paket. Det är däremot folkets röst i ett par angelägna frågor som hör samman med dagens debatt. I dessa paket finns petitionslistor med i runt tal 115 000 namnunderskrifter med krav som vänsterpartiet kommunisterna fört fram.

Vad kräver då dessa människor? Dels kräver de bort med matmomsen. Dels kräver de nyval.

Landets statsminister har dock vägrat att ta emot namnlistorna. Han börjar tydligen bli plågad av opinionsyttringar.

Om nu inte herr Fäldin och regeringen är intresserade av att ta del av denna opinionsyttring, så vill jag begagna tillfället att presentera resultatet för riksdagen och för svenska folket framför TV-apparaterna.

Det kan inte vara en tillfällighet att så många satt sina namn under kraven på slopad matmoms och nyval. Det är en opinionsmätning som inte kan nonchaleras. Visst kan regeringen vägra att ta emot en uppvaktning, men man kan inte gärna blunda för en stark opinion.

Kravet på slopad matmoms växer sig allt starkare. Om detta krav kommer till tillräckligt starkt uttryck kan vi kanske få bort denna orättvisa skatt. För en orättvis skatt är det – därom kan inga tvivel råda. På varje tugga mat skall staten ha skatt.

Barnfamiljerna, som ju har ett högt matkonto, pensionärerna och låginkomsttagarna – som får använda stor del av inkomsten till mat – drabbas hårdast.

När matpriserna stiger – och det gör de som bekant ofta – så läggs moms också på prishöjningarna. Det blir börda på börda.

Kravet på slopad matmoms har drivits länge och fått en växande anslutning. Den borgerliga regeringens politik ger också kravet ökad betydelse. Det folkliga kravet framtvängde att en del av momsinkomsterna användes för subventionering av baslivsmedel. Detta var ett steg i rätt riktning och en möjlig väg att ta bort själva momseffekten. Den nuvarande regeringen är däremot i färd med att rasera subventionssystemet och göra maten dyrare. Den har avskaffat prisstoppet och medverkar till att fördyra maten. Även prisstegringen beskattas alltså genom momsen.

Statens pris- och kartellnämnd redovisar i sin senaste översikt att på subventionerade baslivsmedel – dvs. mjölk, ost, kött, fläsk, chark, mjöl och

bröd – har priserna under januari stigit med i genomsnitt 8,8 %, föranlett av olika orsaker, varav jordbruksavtalet och minskade livsmedelssubventioner är de främsta. Effekterna av mervärdeskatten anges till sammanlagt 3,4 procentenheter. Med andra ord: Om du får lägga till ytterligare ca 9 kr. till den hundralapp du köper baslivsmedel för, så skall faktiskt herrar Bohman och Wirtén ha 3:50 av detta till statskassan.

Hur kan ni från regeringen försvara en politik som medvetet fördyrar livsmedel, genom att ni tar bort subventioner och avskaffar prisstoppet, och samtidigt lägga skatt som extra börda på prisstegringarna? När nu regeringen vägrar att ta emot namnlistorna med kravet på slopad matmoms, så kanske ändå någon av regeringens företrädare – exempelvis budgetminister Rolf Wirtén – kan ha något att säga till dem som ställt kravet. De vill nog gärna ha besked i en viktig fråga. Tänker ni fortsätta på den inslagna vägen med försämrade livsmedelssubventioner och momshöjningar? Eller är ni beredda att överväga ett slopande av matmomsen eller att använda momsinkomsterna för att sänka livsmedelspriserna?

Regeringen söker intala folk att vi alla måste finna oss i åtstramningar och försämringar. Men attackerna sätts in mot de svagaste i samhället. De ekonomiskt starka klarar sig, de gynnas av regeringens politik.

En sådan regering måste bort! Det är det andra kravet som återfinns på de petitionslistor jag visat upp här. Regeringen bedriver en politik som går ut över pensionärer, barnfamiljer och de svagaste löntagargrupperna. Därför krävs regeringens avgång.

Man skall inte inbilla sig att den här regeringen frivilligt kommer att bedriva en bättre politik eller att den frivilligt avgår. Den måste tvingas till detta. De som med sina namn krävt slopad matmoms och nyval ger uttryck för vad miljoner svenskar i dag anser. Detta ger särskild tyngd åt denna opinionsyttring.

Det gäller nu att kanalisera den vrede som finns ute på arbetsplatser, i fackliga organisationer, i bostadsområden osv. till en mäktig opinionsyttring som framtvingar en annan politik. Det enda den här regeringen begriper är en folkstorm mot dess utplundringspolitik.

Borta är nu de fagra vallöften som de borgerliga partierna strödde omkring sig för att vinna regeringsmakten. Kvar är en krass arbetarfientlig regeringspolitik, som bit för bit söker radera vad det arbetande folket i hård kamp tilltvingat sig av social och materiell standard.

Till de mer anmärkningsvärda påståendena i regeringens politik hör de som rör den offentliga sektorn, som också varit föremål för debatt tidigare i dag. Dit hör påståendena om att den offentliga sektorn måste hållas tillbaka för att industrin skall få erforderlig arbetskraft. Detta säger man samtidigt som driftinskränkningar, avskedanden och industrinedläggningar duggar tätt. Detta säger man samtidigt som man i budgetpropositionen förutspår ökad arbetslöshet.

I budgetpropositionen noteras att den kommunala ökningstakten dämpats något. Detta tillskrivs bl. a. det minskade behovet av beredskapsarbeten. Men regeringen vill pressa tillbaka kommunerna ytterligare i ett läge när den

själv förutspår ökad arbetslöshet och därmed ökat behov av kommunala beredskapsarbeten.

Det som vid högtidliga tillfällen brukar beskrivas som "samspelet mellan stat och kommun" har fått en särskild innebörd. Man kan säga att i samma takt som regeringen angriper standarden på olika områden – inklusive den kommunala servicen – ökar trycket på den kommunala sektorn.

Ökad arbetslöshet, försämrade sociala och andra förmåner, minskade resurser för skolan, försämringar för pensionärer och barnfamiljer – allt detta skapar nya problem som kommunerna skall söka möta. Gör de det, då rusar Bohman fram och hotar med lagstiftning för att stoppa expansionen. Detta är en både cynisk och omöjlig politik.

De som i kommunerna har att söka klara av den olösliga ekvationen att ta hand om följderna av regeringens politik utan att den kommunala konsumtionen ökar känner inte igen sig i regeringens beskrivning av kommunerna. De känner inte igen sig i den beskrivning som kommunministern Karl Boo söker ge från talarstolar landet runt. Hans budskap brukar vara: *Kommunerna har aldrig haft så gott ställt som nu. Kommunministern kan tillåta sig att blanda ihop ett års tillfälliga kassaförstärkningar med de långsiktiga problemen så att bilden blir någorlunda snygg.*

Inga skönmålningar i världen kan dölja det faktum att man överallt i kommuner och landsting sitter och stryker i mycket angelägna budgetäskanden för att inte dra på sig Bohmans vrede. Där ryker biblioteksfilialer och bokbussar. Där senareläggs barnstugor. Där prutas på barn- och ungdomsverksamhet. Där ställs miljöförbättringar åt sidan, osv.

Ett gemensamt drag för dessa prutningar är att de försämrar eller fördröjer viktig social service. Följderna blir ofta nya problem som kommunerna har att möta. Åtstramningarna mot kommuner och landsting bidrar också till ökad arbetslöshet och förvärrar problemen på områden där personalbristen redan nu håller på att knäcka de anställda, exempelvis inom vårdsektorn.

Regeringens attacker på den kommunala sektorn är en del i angreppen på den grundläggande sociala standarden. Denna politik är reaktionär. Den får allt allvarigare konsekvenser, ju längre den drivs.

Finansutskottets betänkande är i flera avseenden ett anmärkningsvärt dokument – anmärkningsvärt därför att det så öppet går till attack mot angelägna krav.

Vpk-kravet på en planmässig utbyggnad av den offentliga sektorn avvisas med formuleringen: "Enligt utskottets mening är problemet inte att planera för en utbyggnad utan att vidta åtgärder för att hindra en alltför snabb utbyggnad."

Det är det besked som finansutskottet ger till alla som köar för plats i barnomsorg, sjukvård eller äldreomsorg.

Vårt yrkande om åtgärder för att bekämpa arbetslösheten bl. a. genom att skapa 100 000 nya samhällsnyttiga arbeten och ett statligt industriprogram för 1980-talet avfärdas så här:

"Utskottet finner det inte särskilt meningsfullt att i detalj här diskutera generella och svepande program av det slag motionärerna vill att riksdagen skall anta."

Det är beskedet från finansutskottet till alla som med oro ser hur jobben bara försvinner och som väntar sig planmässiga åtgärder för att skapa nya jobb. Det har som bekant inte saknats löften från regeringshåll om hundratusentals nya jobb. Om något skall kallas för svepande, så är det väl dessa vallöften!

När det gäller kravet på arbetstidsförkortning till sex timmar per dag under 1980-talet med bibehållen lönestandard skriver utskottet: "Mot bakgrund av den ekonomiska situation vårt land befinner sig i finner utskottet det förvånande att ett sådant förslag förs fram."

Det är alltså finansutskottets besked till alla som otåligt väntar på arbetstidsförkortning. Finansutskottet vill inte ens se det som en fråga som kan lösas inom ett årtionde.

Dessa utskottsuttalanden har blivit väl hårdsmälta för socialdemokraterna, som i reservationer sökt nansera språket något. Det nödvändiga, kraftfulla motståndet mot de borgerliga i finansutskottet har tyvärr inte reservanterna orkat med.

Jag vill, herr talman, återknyta till den opinionsyttring som jag har redovisat här. Det behövs opinionsyttringar för en annan politik. Det är viktigt att alla som känner följderna av regeringens politik gör sina röster hörda. Det kan ske på många sätt – petitionslistor är bara ett. Det finns ingen annan väg att tvinga fram en bättre och rättvisare politik än en bred aktivitet över hela landet.

Anf. 44 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Kommuner och landsting svarar för ungefär 70 % av den offentliga verksamheten.

Kommunerna tar i anspråk närmare en fjärdedel av bruttonationalprodukten. Det är två grundläggande förhållanden som gör det nödvändigt för varje regering och varje politisk meningsriktning att ägna den kommunala ekonomin ett betydande intresse. Dess anpassning till den samhällsekonomiska utvecklingen har stor, för att inte säga avgörande, betydelse för strävandena att nå ekonomisk balans.

För att nå detta mål är det nödvändigt med ett fungerande samspel mellan staten/regeringen å ena sidan och kommuner och landsting å andra sidan. I princip bör det vara så, att en uppgörelse om utrymmet för kommunal expansion skall vara klar och redovisad helst redan i finansplanen.

Detta fanns med som en framtidsinriktning i kommunalekonomiska utredningens förslag, och systemet har börjat utvecklas under årens lopp.

Det är självklart att samspelet måste fungera. Det gäller ansvaret för landets ekonomi och för den kommunala verksamhetens viktiga roll att ge service och omsorg åt de enskilda människorna. Ty det är just det saken gäller. Ibland får man av debatten det intrycket att kommunal verksamhet är något som vissa kommunalpolitiker "leker med" för egen del. Så är det förvisso inte.

Den kommunala självstyrelsen i svensk utformning är unik i världen. Det är angeläget att värna om och vidareutveckla denna med närhet till och

inflytande för de många människorna samt med ansvar för en god hushållning och rätt användning av resurser. Det vore illa om tillfälliga, kortsiktiga politiska vinster skulle äventyra denna hörnsten i vår demokrati.

Självfallet sätts detta på speciella prov i ett läge då vi måste dra ned på ökningstakten, starkt prioritera och t. o. m. göra omprövningar i den kommunala verksamheten. Ett sådant läge har vi just nu.

Medvetandet om den totala ekonomiska situationen växer sig allt starkare också inom den kommunala sektorn. Det visas inte minst av att kommunerna i betydande utsträckning har lyckats bromsa expansions takten de senaste åren.

Under några år i slutet på 1970-talet redovisades årliga kommunala expansionsvolymerna på 5–6 %. För år 1980 redovisas knappt 4 %, och för innevarande år beräknas expansions takten ligga på strax under 3 %. Detta är i linje med de rekommendationer som regeringen tidigare har gett i anslutning till de totala samhällsekonomiska översvägandena.

För de kommande åren är det emellertid nödvändigt att dämpa den kommunala expansions takten ytterligare. Låt mig dock slå fast att det fortfarande handlar om en ökad kommunal verksamhet. Det är alltså inte fråga om en stagnation.

Långtidsutredningens bedömning är att 1 % i kommunal volymökning är vad vi måste anpassa oss till de närmaste åren. Därigenom bereds industrin utrymme för investeringar som kan garantera oss välbefinnande i framtiden.

Regeringen har för sin del anslutit sig till långtidsutredningens bedömningar på denna punkt. Det är mot den bakgrunden de kommunala inslagen i det ekonomiska åtgärds paketet, som presenterades för några veckor sedan, skall ses.

När kommunerna redovisade en hög expansions takt bidrog de – det skall inte förnekas – i allra högsta grad till att förhindra uppkomsten av arbetslöshet.

Man kan grovt räknat säga att 1 % i kommunal volymökning motsvarar ca 10 000 nya arbetstillfällen. Vid några tillfällen har den kommunala expansions takten stått i strid med industrins önskemål om arbetskraft, men det har inte alltid varit fallet.

Om den kommunala expansions takten de närmaste åren kommer att ligga på omkring 1 %, är det utomordentligt angeläget att industrin verkligen förmår att ta till vara det ökade utbudet av arbetskraft. Det måste bli något av en utmaning för industrin att satsa offensivt och optimistiskt.

Jag vill gärna i anslutning till vad Gunnar Sträng tidigare anförde säga att vi självfallet skall se till att vi kan arbeta oss ur en ekonomiskt besvärlig situation. Det är en målsättning som vi måste ha för ögonen. Men det är ändå nödvändigt att anpassa den offentliga volymökningen på den kommunala sektorn till vad som är möjligt i nuvarande läge.

Det skulle vara intressant att för Gunnar Sträng återge vad han 1971 skrev i direktiven till den kommunalekonomiska utredningen. Då Gunnar Sträng inte är i kammaren, skall jag inte citera hela avsnittet. Men kontentan av

Gunnar Strängs resonemang i dessa direktiv är att kommunerna inte skall få låna mer pengar, höja skatten eller erhålla ytterligare statsbidrag. Den uppfattning som Gunnar Sträng hade vid detta tillfälle är i långa stycken precis vad vi f. n. tvingas redovisa som en målsättning i arbetet.

Gunnar Sträng avslutar detta avsnitt i direktiven med följande ord:

”Takten i den kommunala utgiftsexpansionen måste således nedbringas till en nivå som står i bättre överensstämmelse med tillväxten i landets totala inkomster och produktionskapacitet.”

Det är angeläget att redovisa detta i den nu aktuella diskussionen.

Det är också viktigt – jag vill starkt understryka det – att industriell expansion kommer till stånd över hela landet. Och jag vill här erinra om att en flyttlasspolitik som nödvändiggör för tusentals människor att flytta till ett fåtal orter står i strid med kravet på kommunal återhållsamhet.

Om stora grupper av människor tvingas flytta till ett fåtal kommuner i vårt land, måste dessa kommuner bygga ut den grundläggande kommunala servicen, vilket självfallet kommer att kosta pengar och driva upp expansionstakten.

Decentraliseringsdelegationen har lagt fram material som visar att det är samhällsekonomiskt lönsamt att nyttja de befintliga resurserna. Läger man därtill att det ur andra synpunkter är en riktigare politik för de många människorna, bör detta väga tungt i den bedömning som skall göras.

Den som i dag lyssnar till den kommunalekonomiska diskussionen kan ibland få intrycket av att regeringen håller på att försätta kommunerna i en situation av armod och fattigdom. Så är naturligtvis ingalunda fallet.

Det är lätt att med några siffror motbevisa denna falska argumentation. Mellan åren 1976 och 1980 har statsbidragens andel av de kommunala bruttoutgifterna ökat med närmare 3 procentenheter. Sammanlagt beräknas statens transfereringar till kommunerna år 1980 uppgå till 37,8 miljarder. För 1981 beräknas de ligga på 43,8 miljarder.

Till denna kraftiga ökning av statsbidragen skall också läggas andra åtgärder som förbättrat situationen för kommunerna. Exempelvis har den allmänna arbetsgivaravgiften borttagits. Om den hade varit kvar i dag, skulle den ha belastat kommuner och landsting med drygt 2,5 miljarder.

När Nils Berndtson gör den enkla argumentationen till visdom sker detta trots att det finns klara fakta redovisade som talar emot honom – fakta som är tillgängliga för inläsning.

Av statens transfereringar av medel till kommunsektorn under de senaste åren är det i första hand skatteutjämningsbidragen som har utvecklats ordentligt. 1976 var skatteutjämningsbidraget 2,6 miljarder. För 1981 blir skatteutjämningsbidraget ca 9 miljarder – således en väsentlig ökning, Nils Berndtson. Detta är en satsning som knappast vittnar om en strävan att försätta den kommunala sektorn i armod och fattigdom.

Det är angeläget att vi går vidare med förenklingar av statlig styrning och förbättrad skatteutjämning. En översyn av gällande regelsystem i detta avseende pågår. Bidrag till denna översyn kommer också in från berörda kommuner. Exempelvis har länsavdelningarna i de nordliga länen på eget

initiativ satt i gång vissa utredningar.

Det är också angeläget att andra statsbidragsregler kan förenklas och i möjligaste mån ges skatteutjämnande effekter. Strävan måste vara att öka de kommunala självbestämmandemöjligheterna.

Det är min bestämda uppfattning att den bästa hushållningen med knappa ekonomiska resurser är att lägga ansvaret, engagemanget och initiativet när det gäller utvecklingsarbetet så nära människorna som möjligt.

I debatten om den kommunala ekonomin framförs då och då propåer om ett kommunalt skattestopp i någon form. För vår del avvisar vi en sådan lagstiftning. Vår grundlag ger kommunerna beskattningsrätt. Det går inte att utan vidare gå förbi detta.

Rent praktiskt skulle det också möta betydande svårigheter att konstruera en sådan här lag. Var skall nivån ligga? Det går ju inte att "frysa" en utdebitering på nuvarande nivå, eftersom skillnaderna mellan kommunerna är så stora och förhållandena så starkt varierar. Ett skattestopp riskerar också att ge upphov till en omfattande byråkrati, exempelvis när olika dispensansökningar skall prövas.

En riktigare väg är att ta till vara det engagemang och den initiativkraft som finns bland kommunala förtroendemän och tjänstemän, för att på så sätt också ta till vara möjligheten till en bättre hushållning och rationalisering inom den kommunala verksamheten.

Det är en viktig uppgift att undanröja kostnadsdrivande detaljregleringar. Regeringen har tagit flera initiativ just i den riktningen. Det är en stor uppgift för regeringen att, tillsammans med riksdagen, hålla tillbaka kostnadsdrivande åtgärder. Förra veckan antog riksdagen en proposition med förslag till minskad detaljreglering och ökad kommunal självstyrelse och därmed också minskad byråkrati i den kommunala verksamheten. Det var ett mycket viktigt steg.

Den särskilda stat-kommungruppen, där statssekreteraren i kommundepartementet är ordförande, har till uppgift att föreslå begränsningar av statlig normgivning och tillsynsverksamhet som medför ökade kostnader för kommuner och landsting. Till gruppen framförs också synpunkter och förslag rörande kostnadsdrivande och detaljreglerande föreskrifter som man vill ha förändrade. De här förslagen tas in från kommuner och landsting och även från enskilda.

Kommunerna har således lämnat sitt bidrag i detta avseende, och en preliminär rapport har nu gått till stat-kommungruppen. Gruppens arbete kommer således i fortsättningen att till betydande del bygga på kommunernas egna redovisningar. Det är en gemensam uppgift för kommunerna och statsmakterna inkl. riksdagen att se till att man tar till vara de här möjligheterna och håller tillbaka de centrala verkens och fackmyndigheternas speciella sektorsintressen, som kan åstadkomma en utveckling med ökade kostnader för kommunerna. Vi måste gå den andra vägen och dra ner detaljstyrningen. Regeringen kommer i början av mars att träffa generaldirektörerna i ett fyrtiotal ämbetsverk för att diskutera just dessa frågor.

Bl. a. som en följd av statsmakternas omfattande transfereringar till den

kommunala sektorn har kommunerna i dag en god finansiell ställning. Det stora flertalet kommuner har under senare år stärkt sin soliditet med några procentenheter för vart och ett av åren. Det har skett ända sedan 1976, Nils Berndtson. De måste nu betraktas som väl konsoliderade och därvid rustade att möta också svårare tider.

Jag vill gärna erkänna – och det vet alla – att situationen skiftar från kommun till kommun, från landsting till landsting. Vissa starkt expanderande kommuner har exempelvis tvingats till stora investeringar. Ålderssammansättningen är också av stor betydelse i det avseendet. Vidare varierar självfallet även ambitionsnivån ute i kommunerna.

Regeringens sparåtgärder gentemot kommunerna skall ses mot bakgrund av att kommunernas och landstingens totala utgifter 1981 beräknas uppgå till ca 175 miljarder kronor. Sparåtgärderna motsvarar således endast ca 1 % av kommunernas och landstingens hela utgiftssumma. Detta kan exempelvis jämföras med den betydelse som en balanserad lönerörelse har för kommunerna.

Låt mig också säga några ord om de kyrkliga församlingarnas ekonomi.

Här uppvisas av förklarliga skäl en om möjligt ännu mer varierad bild än när det gäller kommuner och landsting. Generellt kan hävdas att församlingarnas likviditet är sämre än kommunernas. Bland de 2 569 församlingarna finns åtskilliga med en mycket ringa folkmängd. Den ekonomiska omslutningen är således mycket begränsad. Det finns många exempel på församlingar där utgifterna stannar vid 40 000–50 000 kr. Där är varje tusenlapp intecknad för speciella ändamål.

Jag är medveten om församlingarnas speciella svårigheter. Regeringen har för avsikt att i de fortsatta kommunalekonomiska övervägandena ta särskild hänsyn till de kyrkliga församlingarnas ekonomiska situation.

Den kommunala ekonomins betydelse för den samhällsekonomiska balansen har kommit i fokus på senare tid. Det ger upphov till en viktig framtida debatt.

Det finns enligt min mening betydelsefulla kopplingar också mellan den kommunalekonomiska debatten och strävandena att förstärka demokratin på lokal nivå. Jag vill i detta sammanhang peka på betydelsen av att vi i det kommunala arbetet tar till vara de enskilda människornas vilja till engagemang och ansvar.

Anf. 45 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Karl Boos siffror har den svagheten att de på intet sätt relateras till kommunernas ökade utgifter, bl. a. utgifter som en följd av regeringens politik med ökad arbetslöshet, ökad utslagning och därav följande tryck på den kommunala sektorn. Karl Boo förtiger också de olika försämringar av bidragen till kommunerna som har förekommit och som har aviserats, och han förringar de planer på nedskärningar i miljardklassen inom den kommunala sektorn som har aviserats. Mitt påstående, att man ute i kommunerna inte känner igen sig i Karl Boos skön målning, har bekräftats

av Karl Boos anförande här i dag.

Jag vill erinra Karl Boo om att man 1975 från center- och folkpartihåll väckte motioner i riksdagen, i vilka man sade att en stark koncentration av reformverksamheten till bl. a. barnomsorg och äldreomsorg var nödvändig. Man sade att den sociala tryggheten inte fick äventyras. Tvärtom, sade man, måste omsorgen om barn och gamla bli bättre. Man pekade i det sammanhanget på att planen med 100 000 nya daghemsplatser var en viktig del i dessa strävanden och att den måste genomföras. Likaså framhöll man att en motsvarande utbyggnad av långtidsvården var nödvändig.

Man sade vidare – och det tycker jag är väldigt viktigt – att det är angeläget att kommuner och landsting ges förutsättningar att upprätthålla och helst öka sin verksamhet under perioder då aktiviteten i ekonomin i övrigt är låg. Det är den ju nu. Men då riktar man nya attacker mot kommunerna och försöker genomföra nedskärningar för dessa. Är det så, Karl Boo, att ni har ändrat uppfattning, eller är också detta ett uttryck för att ni i regeringen har fått vika er för Gösta Bohmans inställning?

Anf. 46 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Nej, Nils Berndtson, min redovisning gav totalbilden av den kommunalekonomiska situationen. Där inräknades förändringar både beträffande neddragning av statsbidrag och i fråga om tillskott. Den totala procentsatsen när det gäller statliga transfereringar till kommunerna har under fyra år ökat med ca 3 %. Jag vill gärna säga till Nils Berndtson att de kommunalekonomiska resonemangen i kommunalekonomiska utredningen, där både Nils Berndtson och jag deltog, överensstämde med vad som redovisas i regeringens olika åtgärdspaket och i finansplanen. Vi säger klart ifrån att den kommunala verksamheten med nödvändighet måste anpassas till samhällsekonomins tillväxt. Självfallet kan inte centern, och det underströk jag också, vara med om att dra ned verksamheten i kommunerna, utan att de som då inte kan beredas sysselsättning kommunalt och landstingskommunalt kan få annat arbete. Det sade jag i mitt anförande, och det vill jag också hävda mycket bestämt i detta inlägg. Om vi nu anpassar volymutvecklingen till vad långtidsutredningen har bedömt vara möjligt – 1 % när det gäller den kommunala sektorn – är det viktigt, och det må vara en utmaning till industrin, att resurserna tas i anspråk och detta på de platser där resurserna finns. Jag tänker då på arbetskraften, och bakom den är människan.

Anf. 47 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Det blev ju inte klarare huruvida synsättet 1975 gäller eller om det i vad avser regeringspolitiken har fått ge vika för en annan syn.

Karl Boo åberopar den kommunalekonomiska utredningen, och jag vill erinra om att jag i en reservation till utredningens betänkande bl. a. påtalade den ofrånkomliga konsekvensen av en åtstramning på den kommunala sektorn beträffande sysselsättningen. Det var en fråga som utredningen behandlade alldeles för knapphändig.

Nu har regeringen – jag tror det var i sparpropositionen – själv redovisat att sysselsättningen inom industrin under 1970-talet minskade med 100 000 personer samtidigt som ökningen inom den kommunala sektorn uppgick till 400 000 personer. Av detta kan man naturligtvis dra olika slutsatser, men en slutsats måste man väl ändå dra: Hade inte den kommunala sektorn expanderat, skulle arbetslöshetssituationen ha varit mycket allvarligare. Jag tycker att man bör ta sig en funderare över detta. Eftersom Karl Boo nu tog upp just sysselsättningsfrågorna, vill jag hävda att regeringen gör sig skyldig till en stor felsyn när den diskuterar sysselsättningen och den kommunala expansionen. Det är ju inte brist på arbetskraft som kännetecknar industrin i dag, när företagen avskedar och lägger ned på löpande band. Inom vissa delar av den kommunala verksamheten råder det stor personalbrist, exempelvis inom sjukvård och äldreomsorg. Därtill kommer att regeringens allmänna åtstramningspolitik leder till en ökning av trycket på kommunerna. Men det är inte heller så, Karl Boo, att exempelvis exportindustrierna och vårdsektorn efterfrågar samma arbetskraft. Såväl i fråga om utbildning som beträffande lokalisering råder stor skillnad i efterfrågan. Slutligen, det är cyniskt att förutsätta att människor skall gå utan arbete och utgöra en reserv för industrins eventuella behov.

Anf. 48 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Jag vill komplettera bilden av regeringens åtgärdspaket med att framhålla att det rör sig om omfattande åtgärder för att aktivera den industriella sektorn och då icke minst vår exportindustri. Senare i den här debatten kommer industriministern att redogöra för detta. Det är det som man skall ta som utgångspunkt också när det gäller att nyttja de resurser som inte kommer att kunna tas i anspråk av den kommunala sektorn. Det var där jag gjorde min utmaning mot den industriella sektorn – man måste ha optimismen och inriktningen att kunna göra så.

Sedan vill jag gärna också kommentera Nils Berndtsons fråga tidigare beträffande matmomsen och det stora material i form av listor med namnunderskrifter och liknande som han bar fram till talarstolen. Det är ett motsägelsefullt resonemang som Nils Berndtson för när han vill minska de statliga inkomsterna och samtidigt öka utgifterna – det minskar inte budgetgapet, Nils Berndtson.

Sedan är det bara att erinra om att livsmedelssubventionerna över statsbudgeten har varit en kompensation för just momsen på mat. När man nu i viss utsträckning tvingas ta bort dessa subventioner sker det med beaktande av att vissa särskilt utsatta grupper kompenseras. När momshöjningen skedde ökades barnbidraget. Nu kommer regeringen att vidta åtgärder och föreslå ett förbättrat barnbidrag för tre- och fyrbarnsfamiljer – för att nämna ett exempel.

Till sist, herr talman: När Nils Berndtson nu manar till upplopp mot den sittande regeringen såsom enda utväg att förändra den politiska situationen i det här landet vill jag säga: Jag tycker nog att Nils Berndtson borde ha sett från andra länder under de senaste dagarna att det mönstret inte är något bra

mönster att applicera på svenskt samhällsliv. Jag hoppas, Nils Berndtson, att vi ändå i lugn och saklig ton skall kunna diskutera så viktiga frågor som svensk samhällsekonomi utan att ta till de förslag som Nils Berndtson har fört fram i den här debatten.

Andre vice talmannen anmälde att Nils Berndtson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 49 ARNE GADD (s):

Herr talman! Det är trist att diskutera Sveriges ekonomi. Underskottet i statsbudgeten bara skjuter i höjden. Regeringen har inte alls lyckats vända utvecklingen till det bättre. Betalningarna till utlandet visar på samma sätt som underskottet i statsbudgeten en utveckling som måste brytas och brytas snart, annars blir Sverige beroende av utländska långivares brutala villkor. Det är trist att diskutera Sveriges ekonomi också därför att det verkar som om det inte skulle finnas någon ljusning alls under den framtid som vi kan överblicka.

Det finns skäl till att vi hamnat i den här situationen. Ett skäl – ett mycket viktigt – är att den internationella konjunkturen varit så svag så länge. Man kan konstatera att den ekonomiska expansion som var ett medel för att bryta den ekonomiska stagnationen under 1930-talets ekonomiska kriser i dag saknar både teoretikers stöd och stöd i de härskande politiska grupperingarna.

Nu är det i stället den s. k. monetarismen – som utgår ifrån den amerikanska Chicagoskolans ekonomer, vilka ser de ekonomiska realiteterna ur bankmannaperspektiv – som härskar. Genom en kraftig åtstramning av statens och offentliga organs möjligheter att agera och fungera anser man att resurser skulle kunna friläggas för att användas inom det producerande näringslivet – precis som om det nu skulle finnas ett näringsliv som vore i stånd att ta till vara sådana frilagda resurser. Den förhoppningen knyts till ett näringsliv som gjort sina mera bestående insatser under 1970-talet genom att göra så väldigt många människor utan jobb. De självläkande krafterna utgår enligt denna doktrin från att det finns något slags sug från näringslivet efter ekonomiska resurser, som f. n. skulle vara bundna i en alldeles för stor offentlig sektor. Vore det sant att näringslivet saknade likvida tillgångar och ekonomiska förutsättningar och att en omfördelning av de tillgångar som folkhushållet förfogar över skulle vara till fyllest för att få i gång en önskad ekonomisk tillväxt, vore en sådan här teori väl värd att pröva i praktiken. Men t. o. m. statsrådet Boo tycktes nyss i sitt inlägg tvivla på att den offentliga sektorns resurser skulle komma att användas rationellt av näringslivet. Han uttryckte det som så att det var en utmaning för näringslivet att ta vara på de chanser som nu ges. Vill man vara välvillig kan man önska Karl Boo lycka till i de förhoppningarna. Jag tror emellertid inte att förhållandena i dag är sådana att näringslivet skulle öka sin ekonomiska aktivitet om den offentliga sektorn höll tillbaka sin. Vi socialdemokrater hävdar att den påstådda konkurrensen mellan den offentliga och den

producerande sektorn om tillgängliga ekonomiska och personella resurser är en myt. Och det är en myt som systematiskt utnyttjas av det starka moderata samlingspartiet i en svag borgerlig trepartiregering för att definitivt riva ned det som 44 års socialdemokratiskt styre har byggt upp.

I själva verket bygger påståendena att den offentliga sektorn har växt alldeles för snabbt och trängt undan de så kallade produktiva investeringarna på en felsyn som underbyggs av de skrivningar som den borgerliga regeringen gjorde i besparingspropositionen i höstas. Där hävdade man att staten, kommunerna och socialförsäkringssystemet år 1965 tog i anspråk 35 % av de sammantagna resurserna, medan de 1978 tog i anspråk 65 %. De hade alltså ökat från en tredjedel till två tredjedelar av bruttonationalprodukten. Detta är visserligen sant, men i dessa siffror ingår då transfereringarna, dvs. de utgifter som den offentliga sektorn har för folkpensioner, barnbidrag, stöd till sjuka och handikappade och till andra ekonomiskt svaga grupper. Dessa transfereringar är till för att omfördela de tillgängliga resurserna till förmån för grupper som annars skulle lida nöd. Dessa transfereringar är inga kostnader för samhället. Det enda samhället gör för att folkpensionären skall få sin folkpension är att låta postgirot bokföra vissa statliga resurser, så att de blir tillgängliga för dem som skall ha folkpension. Och den kostnaden är verkligen försumbar samhällsekonomiskt sett.

Vi socialdemokrater hävdar bestämt att det inte går att spara sig ur en ekonomisk kris som den vi nu befinner oss i. Vi måste arbeta oss ur den. Det är det väsentliga i vår inställning till den ekonomiska politiken.

Det är naturligt att människor som lyssnar till våra debatter som de går till här i riksdagen blir pessimistiska. Det verkar inte finnas något slut på eländet. Men vad vi politiker egentligen skulle ägna oss åt vore att visa på vägar ut ur eländet. Vi socialdemokrater hävdar att den borgerliga regeringen på mycket kort tid har visat att dess ekonomiska strategi leder fel – den leder bara till ytterligare elände. Låt oss se på vad våra folkpartister och centerpartister har stött när de i regeringen har kapitulerat – för vi kallar det så – för moderaternas politiskt genomtänkta men tyvärr helt reaktionära politik.

Vad gjorde vi egentligen under den urtima riksdagen? Jo, vi höjde momsens och en rad punktskatter på tillhoppa 6,5 miljarder. Vad gjorde vi i samband med den borgerliga sparpropositionen i slutet av hösten? Jo, vi tog tillbaka offentliga insatser på 5,5 miljarder. Bara detta skulle bli "förbättringar" i budgetsaldot på 12 miljarder. Hur har det då blivit? Det har inte blivit bättre, herr talman! I stället har motsatsen blivit fallet – budgetunderskottet har ökat. Regeringen blev så perplex över effekterna av sina drastiska åtgärder under hösten att den inte förmådde arbeta fram en fullständig finansplan. Vi vet att det vi arbetar med och diskuterar nu är en ofullbordad produkt. Redan om några få dagar kommer regeringen med ytterligare en besparingsproposition. Vad den kommer att innehålla har vi sett i ett slags innehållsförteckning.

Finansutskottet fick ett brev från ekonomiminister Gösta Bohman mitt under arbetet med det nu aktuella betänkandet. Vi socialdemokrater hävdar

att det är konstitutionellt ytterst märkligt att ett statsråd korresponderar med ett utskott och att det inte är regeringen som formellt står bakom det hela. Men det blir väl konstitutionsutskottets sak att titta närmare på denna nya teknik som Gösta Bohman nu introducerat i svensk parlamentarism.

I det här brevet angav Gösta Bohman hur de ekonomiska förhållandena ändrats i samband med de specialåtgärder som riksbanken vidtagit och som riksbankschefen Lars Wohlin i olika sammanhang karakteriserat som ett tryckförband för att förhindra en förblödning, ett tryckförband som man liksom andra tryckförband måste lätta på inom kort om det inte skall bli kallbrand. Sverige har nu fått det ena borgerliga tryckförbandet efter det andra, och vi tycks komma att få några till. Trots det ökar bara underskotten i statens budget, och även landets underskott i betalningarna till utlandet ökar. Det är nog hög tid att börja tvivla på den borgerliga strategin, herr talman! Vi hävdar att det nog är kallbrand som är på gång i den samhällsekonomiska kroppen. Nu krävs det andra och litet mer sofistikerade och aktiva ekonomiskt politiska grepp.

För att vi skall komma till rätta med underskotten måste också staten spara, dvs. statens utgifter användas på ett så väl avvägt sätt som möjligt. Det kan komma att betyda att tidigare åtaganden måste upphöra att gälla och att man använder tillgängliga resurser på ett än effektivare sätt än hittills. I det arbetet är det uppenbart nödvändigt att skilja mellan de tekniska delarna av åtgärderna och de politiska. Det politiska innehållet i statsverksamheten skall bestämmas här i riksdagen. Sättet att förverkliga riksdagsbesluten ansvarar sedan regeringen för. Regeringen har till sitt förfogande en stor förvaltningsapparat för att i praktiken genomföra de reformer som statsmakterna önskar få genomförda. Detta gäller såväl i tider av sparsamhet som i tider av expansion.

För att kontrollera att statsverksamheten sköts bra har regeringen till sitt förfogande två ämbetsverk, statskontoret och riksrevisionsverket. Använd de resurserna och använd dem medvetet! Den rekommendationen borde inte behöva ges till en borgerlig regering i tider av ekonomisk snålblåst. Men tyvärr är det nödvändigt. För ett halvår sedan beställde riksdagen en översyn av statskontorets organisation. Den översynen fullgjordes under hösten, och riksdagen kommer att behandla förslaget om någon vecka. Det nya är att statskontoret nu knyts närmare regeringen även formellt sett än tidigare. Denna anknytning hade gjorts redan före organisationsutredningen, och nu står det i statskontorets instruktion att statskontoret är regeringens stabsorgan. Se alltså till – den hälsningen skickar jag med statsrådet Boo till statsrådet Bohman – att regeringen använder sig av den resurs som den själv påstår vara dess stabsorgan, så att vi får vettiga rationaliseringsåtgärder genomförda på ett tekniskt bra sätt! Ge klara och tydliga direktiv till statskontoret om vad som bör ses över, och vi kommer säkerligen att få förslag som är tekniskt väl genomtänkta. Resursen finns, men hittills har den underutnyttjats.

Samma sak gäller riksrevisionsverket. Dess uppgift är att svara för den så kallade förvaltningsrevisionen. Det innebär att man skall svara för att

statsförvaltningen ägnar sig åt de uppgifter som statsmakterna önskar att förvaltningen skall ägna sig åt och göra det så ekonomiskt effektivt som möjligt.

Man skulle kunna tro att den regering som bygger på ett parlamentariskt underlag som under årtionden angripit den offentliga sektorn för slöseri och oekonomisk hantering av utgifterna aktivt och konstruktivt skulle använda sig av riksrevisionsverket och statskontoret för att effektivisera statsförvaltningen. Men så är inte fallet – tvärtom. Under den borgerliga tiden har man faktiskt medvetet och successivt dragit ned resurserna för dessa rationaliseringsorgan. Det är dumt. Här måste regeringen faktiskt skärpa sig.

Utifrån tekniskt väl genomtänkta förslag, som statskontoret och riksrevisionsverket skulle kunna lägga fram, skulle sedan de politiska bedömningarna göras. Om detta borde det kunna råda total politisk enighet.

Teknik är viktigt för att kunna bemästra den verklighet som vi lever i. Speciellt viktig är den i tider då de politiska besluten måste vara precisa och riktade dit där de ger de allra största effekterna. Skall politikerföraktet upphöra, måste vi ha en väl fungerande statsapparat att tillgå. Skallet mot den offentliga sektorn är enbart förakt värt när det kommer från sådana som sannolikt inte ens vill försöka få denna sektor att fungera väl.

Ett exempel på sådan dålig teknik har vi i årets finansplan. Det gäller ekonomidepartementets bedömningar av statens inkomster. I samband med besparingsplanen antyddes från regeringen att statsinkomsterna skulle komma att bli bättre än man dittills hade trott. När nu de mera professionella beräkningarna publicerats visar det sig att statsinkomsterna i stället blir drygt 5 miljarder mindre än man trodde en månad tidigare. Som en förklaring till de dåliga bedömningar som regeringen gjorde sent på hösten 1980 har ekonomiministern omsorgsfullt redovisat den budgettekniska bakgrunden beträffande statens inkomster och utgifter. Det är ett pedagogiskt bra aktstycke, men som förklaring till regeringens snabbt förändrade bedömningar av statsinkomsternas utveckling är det snarast ett pinsamt aktstycke.

Nog visste väl ändå budgetministern och ekonomiministern även tidigare hur kommunalskatterna avräknas, hur finansieringen av socialförsäkrings-systemet är uppbyggt osv. Utskottets skrivning är därför bra. Indirekt begär man av regeringen att riksdagen skall få ett bättre underlag i fortsättningen vad beträffar statsinkomsterna och deras beroende av olika faktorer, av vilka avdragssystemet nu är den politiskt kanske mest intressanta.

Ett annat exempel på att teknik och politik faktiskt går hand i hand har redan i viss mån diskuterats här. Det gäller regeringens och den borgerliga majoritetens försök att med hjälp av ett skattesparande få till stånd ett nysparande. Vi socialdemokrater har länge hävdats att den teknik som man använder är ineffektiv. Helt nyligen kunde vi ta del av en västtysk vetenskaplig undersökning, i vilken man redogjorde för vad denna skatte-sparteknik egentligen ger i nysparande. Man fann att ett tioprocentigt nysparande – och det skulle vad gäller Sverige vara en väldigt optimistisk bedömning – skulle leda till att varje nysparad hundralapp kostar staten 370

kr. Med en teknik på den taffliga nivån frågar man sig inte längre varför det går så illa med svenska statens ekonomi.

Vad som dock är mest betydelsefullt, herr talman, är naturligtvis att vi får fart på landets ekonomi, att åtgärder vidtas som leder till att vårt näringsliv ännu en gång blir kapabelt att försörja oss. Det har sagts i debatten att det är med varor som vi skall betala det som vi måste importera. Det är med varor som vi måste betala räntorna och amorteringarna på våra lån i utlandet som nu snabbt växer.

Är då vårt näringsliv effektivt? Har vi verkligen följt med i utvecklingen? Knappast. Många år måste ha försumrats i vårt privata näringsliv när traditionellt starka näringar som skog och stål inte längre hänger med i den internationella konkurrensen. Det beror inte alls på kostnadsläget. Det beror i hög grad på kvaliteten på våra produkter. Här måste samhället verkligen ta sitt ansvar. Vi måste utnyttja våra speciella förutsättningar för att kunna ta tillbaka det som förlorats under 1970-talet. En medveten satsning på teknisk utveckling och forskning är nödvändig. Det blir aktuellt med nya besparingar om några dagar. Ändå måste riksdagen vara beredd att anslå medel så att vi kan ta igen det som förlorats på grund av att utvecklingsarbetet i näringslivet under en lång tid inte har skötts som det borde ha skötts.

Det vi nu står inför är en revolution i hela vårt produktionsliv. Den revolutionen är en av förklaringarna till att den västliga världen har så stora problem. Den har sin grund i det som dagligdags kallas datoriseringen av produktionen. Vi kan se framför oss en lång tid av besvärligheter med ytterligare arbetslöshetskriser, om vi inte i tid griper in. Här står vi inför strategiskt avgörande insatser. Det är bara samhället som kan göra de satsningar som erfordras. Vi skall i besparingspolitikens tidevarv trots alla svårigheter inte tveka att satsa på den här utvecklingen, för alternativet till satsning nu är emigration, och det alternativet hoppas jag att inte ens regeringen siktar på.

Vanligtvis brukar man se datoriseringen av näringslivet som ett hot mot sysselsättningen. Det är ofta så att borgerliga debattörer ägnar intresse åt datorn enbart i samband med de s. k. integritetsfrågorna, som är viktiga nog. Vår chans ligger i att kunna anpassa vår yrkeskunnighet i olika traditionella svenska branscher till en ny tids produktionstekniska möjligheter och förutsättningar.

Orsakerna till den allvarliga sysselsättningskris som västvärlden nu genomgår är många, men jag vill än en gång hävda att en orsak, kanske den viktigaste, är att man nu övergår från ett tidigare produktionstekniskt utvecklingsstadium till det stadium som datatekniken ger oss, utan att man i flertalet länder har en samhällsekonomisk planering för att klara övergångs-problemen.

Ett exempel slutligen. LKAB brottas med väldiga svårigheter, svårigheter som tycks bli långvariga. Våra malmfyndigheter ligger långt borta från de stora avsättningsmarknaderna. Vår malm är i vissa stycken sämre än de nya malmexporterande ländernas. Våra produktionskostnader är givetvis höga.

Det vi fortfarande har är emellertid en yrkeskår som verkligen kan sitt jobb. Den svenska gruvarbetaren är säkerligen en av världens bästa. Låt oss då ta till vara den nationalekonomiska resurs som yrkeskunnandet utgör. Det skulle kunna ske genom att staten för samman dem som representerar dagens yrkeskunnande i gruvhanteringen med expertis på processstyrning och datorisering och låter dem lära varandra sin yrkesskicklighet. Syftet skulle givetvis inte vara att göra gruvarbetarna alldeles utan arbete, utan syftet skulle vara att föra över dagens yrkeskunnande till morgondagens produktionstekniska förutsättningar. Vi skulle kunna sälja detta yrkeskunnande till andra länder. Vi skulle kunna bygga upp en industri för tillverkning av den allra modernaste gruvdriftsutrustning, byggd på datorns möjligheter, och mycket väl kunna ersätta de jobb som i dag försvinner i gruvorna på grund av de svåra exportkonjunkturerna med jobb i en ny tillverkningsindustri. Vi lever nämligen i den hoppingivande tidsperioden, då det är tillämpningen av datatekniken som är det väsentliga – inte tillverkningen av datorer.

Inom bransch efter bransch skulle vi faktiskt kunna göra insatser av det här slaget. Men för det behövs en politik som är på bettet för att skaffa jobb – inte en politik som syftar till att ta bort dem, som Gösta Bohmans och Milton Friedmans elever i kanslihuset tycker är så skojigt. Den regering som vi nu har kommer aldrig att bry sig om att driva en sådan politik. Därför förefaller den nu helt sakna stöd i de breda folklagen.

Thorbjörn Fälldins, Gösta Bohmans och Ola Ullstens regering gör för landet sin bästa insats när den avgår. Till dess kan vi socialdemokrater här i riksdagen endast yrka bifall till våra reservationer. De anger riktlinjerna för den politik som vi tänker föra när vi får möjlighet att restaurera den av borgerligheten nu så allvarligt skadade för att inte säga raserade svenska ekonomin.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 50 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Bortsett från de schablonuttryck som ständigt används från socialdemokratiskt håll i den här debatten var det många intressanta synpunkter som Arne Gadd förde fram i sitt anförande. Jag vill emellertid säga att när han påstår att regeringens politik inte leder landet ur den besvärliga situation som det befinner sig i och exemplifierar detta med att de vidtagna åtgärderna inte har minskat budgetgapet, är det en direkt felinformation. Om inte åtgärderna i det första åtgärds paketet hade vidtagits, om inte momshöjningarna hade skett, skulle självfallet ökningen av budgetunderskottet ha varit större än 12 miljarder. Där skall man – och det vet Arne Gadd – bedöma de 12 miljarderna på så sätt att vad gäller två tredjedelar av dem kan det göras en hänvisning till relationen i utbetalningarna från stat och kommun. Denna del är beroende av utbetalningsperioderna, den är beroende av eftersläpningen och av förändringen av inkomstunderlaget för den kommunala delen av skatten. – Därutöver

kommer de ytterligare förslag som annonseras från regeringens sida.

Jag vill bara säga detta för att ge en någorlunda rättvisande bild av vad som har blivit resultatet av de åtgärdsinriktade förslag som regeringen har lagt fram.

Sedan vill jag gärna, när det gäller rationaliseringar inom den statliga verksamheten, erinra om att det i de två tyngsta verken, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, har skett och sker ett översynsarbete. Denna översyn skall sedan, som också annonserats, fortsätta på annat håll.

Jag vill också mycket klart säga, att det är viktigt att man ser till att på alla områden försöka minska byråkratiseringen och förenkla den administrativa omslutningen så mycket som möjligt. Sedan är det riktigt att notera att vi självfallet bör se till att vi får en arbetsmarknad över hela landet som tar hand om den arbetskraft som finns till arbetsmarknadens förfogande. Jag underströk i mitt första anförande, och jag vill säga det än en gång, att det självfallet skall ske ett direkt samspel mellan förändringarna på den offentliga – i första hand den kommunala – sektorn och den ökning av arbetskraften som den industriella sektorn är beredd att ta på sig. Regeringen kommer senare att föreslå en rad åtgärder, som skall ha den effekten på vad jag kan kalla den industriella sektorn i det här landet.

Anf. 51 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Statsrådet Boo var vänlig nog att redovisa för riksdagen att det skulle kunna ha bedrivits en politik som varit ännu sämre än den som har förts, nämligen den som inneburit att regeringen inte hade gjort någonting över huvud taget.

Jag beklagar, herr talman, att det inte framgick av mitt inlägg att det vi socialdemokrater tycker är så väsentligt nu är att landets ekonomiska kris inte går att spara sig ur, utan den måste man arbeta sig ur. Och därvidlag har kommunministern ett mycket stort ansvar. Han är den som får det direkta politiska ansvaret om regeringen gör något illa och skadligt åt den offentliga sektorn. Slå vakt om den offentliga sektorn, Karl Boo! Det är nu vi behöver en kommunminister.

Anf. 52 Kommunministern KARL BOO:

Herr talman! Jag vill bara kort erinra om vad jag sade i mitt tidigare anförande, nämligen att vi självfallet skall ha en sådan uppläggning att vi allesammans i det här landet skall hjälpas åt att arbeta oss ur en svår ekonomisk situation. Den inställningen till lösningar i besvärliga konjunktursituationer har centern alltid haft, och den vill vi manifestera även nu. Och denna uppfattning har genomsyrat hela vår inriktning när det gäller förändringen av utrymmet för den offentliga sektorn så att det blir ett större utrymme för den industriella sektorn. Vi anser att man på det sättet skall få ökade resurser för vår framtida välfärd.

Arne Gadd sade i ett tidigare inlägg att centern och folkpartiet i regeringen har anslutit sig till en moderat inriktad politik. Då vill jag bara kort fråga Arne Gadd: Tycker Arne Gadd att de förändringar i realisationsvinstbe-

skattningen som har kommit till är någonting signifikativt för moderater? Tycker Arne Gadd att den skatteflyktsklausul som vi har fått är någonting signifikativt för moderaterna? Tror Arne Gadd att insatserna i utredningar för att komma till rätta med underskottsavdragen och nolltaxeringarna är någonting specifikt för moderaterna?

Jag ville gärna ställa de här frågorna till Arne Gadd.

Anf. 53 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Jag tackar kommunministern och centerpartisten Karl Boo för denna förteckning över centerns svårigheter i umgänget med moderata samlingspartiet.

Anf. 54 BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Kjell-Olof Feldt, som just nu lämnar kammaren, har tidigare i dag gett en analys av vårt lands nuvarande ekonomiska läge och låtit piskan vina över regeringen och påstådda misslyckanden, liksom en del av hans efterföljare här har gjort. Det är glädjande att kunna konstatera att både jag, och jag tror de borgerliga partierna i sin helhet, i väsentliga delar kan instämma i hans analys av läget. Jag kanske också skulle kunna sträcka mig så långt som att erkänna att de borgerliga regeringarna begått ett och annat misstag under de gångna åren, som i någon mån bidragit till att skapa den nuvarande situationen.

Men det finns ingen anledning för mig att i dag fördjupa mig i dessa frågor. Jag skulle bara vilja göra en anmärkning här.

En väsentlig orsak till de svårigheter den första borgerliga regeringen kom att stå inför 1976 var att det omtalade dukade bordet kanske hade både skålar och fat framsatta, men att dessa vid närmare betraktande visade sig ingalunda vara fyllda. Med det politiska system och den politiska tradition som vi har i Sverige är det oundgängligt att bromssträckan vid inträffade allvarliga svårigheter är ganska lång. En annan sida av samma sak är att accelerationen också är förhållandevis långsam. Det kanske inte alltid har varit lätt ens för de borgerliga partierna inbördes att komma överens om färdriktning eller i varje fall om vilka krafter som behövde mobiliseras för att man skulle komma ur situationen. Problemet har självfallet inte underlättats av att socialdemokratin och den socialdemokratiska pressen visat en total ovilja till varje slag av samförstånd eller ens fruktbara överläggningar.

Jag noterade att Kjell-Olof Feldt hävdade att vinstnivån inom företagen måste bli högre och att mer riskvilligt kapital krävdes. Skälet var att enda sättet att komma ur den nuvarande "underförsörjningskrisen" – jag citerar vad han sade – var att öka exportproduktionen och också få fram en bättre svensk konkurrenskraft på hemmamarknaden gentemot utländska företag. Det socialdemokratiska receptet att nå detta är företagarfonder och produktionsavgifter. Det sistnämnda skulle ju drabba företagen genom högre produktionskostnader och skulle sålunda gå stick i stäv mot våra allmänna strävanden. Jag skall inte orda mycket om löntagarfonder, men jag vill ändå säga att det förefaller väl orealistiskt – för att inte säga naivt – när

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

Finansdebatt

Kjell-Olof Feldt inbillar sig att de anställda genom medverkan i sådana skulle känna delägarskap i företagen och därmed en ökad solidaritet, och att de för denskull var villiga att nöja sig med lägre löneökningar. Det enda de konkret skulle se vore – om teorin höll – att löneökningarna blev lägre än de annars skulle ha blivit, men de skulle inte få se röken av sina s. k. insatser i företagen. Om de däremot får behålla sin del i det marknadsmässiga utrymmet för löneökningar – som det brukar heta – har de större möjligheter att privat köpa aktier eller på andra sätt frivilligt skaffa sig del i landets ekonomiska utveckling. Detta är vad vi inom moderata samlingspartiet kallar ägandespridning.

Regeringen har under de senaste åren vidtagit vissa åtgärder för att öka tillgången på riskvilligt kapital, som vi alla är överens om behövs. Och jag vill här skjuta in att socialdemokraternas kritik – som Gunnar Sträng nyss var inne på – att sådana åtgärder kanske inte alltid ökar nettosparandet utan endast innebär en överflyttning av sparandet från en form till en annan, möjligen ibland kan vara riktig. Men det centrala här är just att en större del av sparandet förs över till riskvilligt kapital.

I detta syfte har genom lagstiftning möjligheter öppnats för alla medborgare, och på sistone kanske särskilt för de anställda beträffande det egna företaget, att i ökad utsträckning köpa aktier. Vi är ju överens om att en sådan utveckling i och för sig är önskvärd, ja nödvändig. Det fina med detta system är att de enskilda människorna härigenom själva blir ägare till sina andelar och indirekt också till sina aktier och att de enligt vissa regler själva kan disponera över sitt innehav. Redan i dag kan konstateras att dessa nya sparformer håller på att bli oerhört populära och därmed just medför de konsekvenser man önskat uppnå. LO-tidningens senaste nummer har t. o. m. en kalkyl om att de på ett år skulle kunna gå upp till ett värde av 1.8 miljarder kronor.

Denna utveckling har väckt stor uppmärksamhet utomlands. De engelska bankerna rekommenderar nu engelsmännen att börja köpa svenska aktier. Den engelska investeringstidskriften *Investors' Chronicle* har två veckor i rad framhållit den svenska marknadens intressen för England och väntade uppgång – åtminstone för den händelse inte socialdemokraterna skulle återkomma i regeringsställning. En fransk bankman förklarade för mig att Sverige nu antligen åter håller på att få en fungerande kapitalmarknad och att Stockholmsbörsen kan mäta sig med de fyra främsta övriga Europabörserna.

Detta är naturligtvis av central betydelse för Sverige. Inte minst när det gäller våra möjligheter att under en övergångsperiod fortsätta vår utländska upplåning som sannerligen ter sig mycket bekymmersam, vilket Arne Gadd nyss berörde. Men det är naturligtvis också av yttersta vikt när det gäller företagens möjligheter att utge nyemissioner. Utan nyemissioner blir det ju inget nytt riskvilligt kapital utan endast en sakta snurrande karusell med redan existerande aktier. Denna utveckling tycks inte ha lämnat Kjell-Olof Feldt någon ro, och han har med ljus och lykta letat efter något att invända.

I dagens anförande påstod han t. o. m. att olagliga åtgärder i detta sammanhang förekommit. Han har gått så långt att han har föreslagit den exceptionella åtgärden att finansutskottet skulle ta ett initiativ till att undersöka lagligheten av vissa företagsåtgärder. Redan ett beslut i en sådan riktning skulle naturligtvis innebära ett starkt misstänklighetsförklaring av den förda politiken. Dessutom är riksdagens finansutskott inte ett rättsorgan, utan sådana uppgifter ligger på andra instanser. Det är självfallet, vilket jag också förvissat mig om, att vederbörlig myndighet, t. ex. bankinspektionen, redan prövat lagligheten av de åtgärder som vidtagits.

Kjell-Olof Feldt har främst haft två invändningar. Han frågar sig om det är förenligt med aktiebolagslagen att företag lämnar lån till de anställda i en viss proportion till deras egna insatser för att genom de anställdas särskilt upprättade fond inköpa aktier. Det är svårt att se att det skulle ligga något juridiskt antastligt i detta tillvägagångssätt. Det är ju inte företaget som blir ägare till aktierna utan endast fondmedlemmarna. Hans påstående häromdagen i debatt med ekonomiministern, att systemet i realiteten innebär att företagen nu kunde köpa sina egna aktier och ha full kontroll över dessas rösträtt, stämmer inte heller med verkligheten, vilket jag tror att Lars Tobisson påpekat tidigare i dag. Enligt bestämmelserna skall minst hälften av fondstyrelsen bestå av representanter för de anställda, vartill även staten i viss utsträckning kan eller skall ha representanter.

Sedan kan man ju lägga till att genom detta finansiella engagemang från företagets sida drar man in en hel del likvida medel från t. ex. den grå kreditmarknaden, vilket Kjell-Olof Feldt av andra uttalanden att döma anser värdefullt.

Sedan vänder sig Kjell-Olof Feldt också mot att löntagarna redan första året av sitt medlemskap i de nya fonderna får ett skatteavdrag som baserar sig på ett större belopp än deras eget sparande ifrågavarande år, under förutsättning att företaget lämnat lån. I realiteten innebär dock detta skatteavdrag egentligen endast att man flyttar i sig rimliga skatteavdrag från lånets hela amorteringstid redan till första året. Det är klart att det kan finnas olika uppfattningar om lämpligheten av denna teknik. Men vi befinner oss nu i en situation där det är nödvändigt att öka riskkapitalet och till den ändan skapa ett större intresse och förhoppningsvis ett större totalt sparande hos landets medborgare.

Kjell-Olof Feldt framhöll vidare i sin debatt med ekonomiminister Bohman att löntagarna i realiteten blir livegna genom att de ansluter sig till sådana här fonder, för hur skall de då kunna lämna företaget?

Det är ingen större konst med det. De får naturligtvis betala tillbaka i den mån de lämnar företaget inom en treårsperiod, vilket är den vanliga amorteringstiden. Därefter händer ju inget annat än att de, vare sig de lämnar företaget eller inte, kan få ut de andelar de har tjänat in. Lämna de sin anställning tidigare, måste de naturligtvis omedelbart återbetala det lån de har fått från företaget, och det är inte konstigare regler än för vilket annat lån som helst som förekommer på marknaden.

Jag kan därför sammanfattningsvis endast uttrycka den förhoppningen att

löntagarsparandet kommer att ge ett mycket positivt resultat och därigenom i icke oväsentlig mån bidra till att landets ekonomi och finanser åter utvecklas i en för medborgarna tillfredsställande riktning.

Medvetet – eller möjligen omedvetet – har dessa goda strävanden att öka tillgången på riskvilligt kapital ägt rum jämsides med vissa mindre tillfredsställande händelser. Statsupplåningen för att under dessa år täcka budgetunderskottet har i väsentlig grad ägt rum inom banksystemet och hos de stora internationella spararna i form av obligationsförsäljning. Däremot är det alldeles felaktigt som det står i den socialdemokratiska reservationen till det utskottsbetänkande vi behandlar i dag, att staten har börjat låna utomlands för att finansiera sina egna utgifter. Det måste vara en icke-ekonom som har hållit i pennan här. Självfallet kan icke de lån vi tar utomlands täcka ett budgetunderskott. De är till för att täcka landets underskott i betalningarna.

Ett inte obetydligt bidrag har emellertid de enskilda hushållen lämnat genom köp av premieobligationer. Föregående år drog staten härigenom in över 4 miljarder kronor, och för i år hade man planerat emissioner av premieobligationer till ett värde av 5 miljarder kronor. Ännu så sent som i oktober kunde ett premieobligationslån emitteras till en kurs av 207 kr., dvs. 3,5 % överkurs. Endast 14 dagar senare gick botten totalt ur denna marknad, som jag tror att riksbankschefen uttryckte sig, genom en regeringsproposition rörande kvittningsmöjligheterna. I dag ligger premieobligationskurserna långt under pari och når knappt upp dit ens omedelbart före en dragning.

I nuvarande läge är det helt otänkbart för riksgäldskontoret att placera ett enda premieobligationslån på marknaden. Det betyder ett bortfall av lånemöjligheter på 5 miljarder kronor. Jag frågar mig om man inte från regeringens sida skulle ha kunnat skapa ett ökat intresse för aktiesparandet utan att samtidigt vidta åtgärder som för hundratusentals människor betytt väsentliga förluster och ett förlorat förtroende för en smidig låneform. Att man från socialdemokratisk sida helt stött regeringens åtgärd på just denna punkt gör inte min tveksamhet mindre.

Jag frågar mig hur regeringen avser att kompensera detta bortfall. Hoppas man kunna skapa nytt förtroende för premieobligationer, eller skall det här systemet sakta tyna bort? Om det sistnämnda är fallet, vad skall då komma i stället? Ett beslut på detta område brådskar för att minska riskerna för en inflatorisk utveckling.

Till slut skulle jag vilja ta upp några punkter som har berörts här i debatten dels av Arne Gadd, dels av Anita Gradin.

Anita Gradin talade om värdet av den offentliga konsumtionen. Den är värdefull för alla medborgare, sade hon, och den blir inte billigare om den sker i privat regi. Nu gäller inte hela frågan om vi skall ha en offentlig konsumtion av den storlek vi har i dag, utan den gäller att hålla ökningstakten nere i nivå med vad våra ekonomiska resurser tillåter. Det är klart att det på vissa områden krävs en ökning, men detta måste då i stort sett medföra en omprioritering, en prövning av vad man i stället kan avstå ifrån inom den

offentliga konsumtionen.

Jag vill nog invända litet grand när Anita Gradin säger att det inte blir billigare med sjukvård i privat regi än i offentlig. Det kan man verkligen diskutera. Det har sagts när man från en del håll har talat om en privatisering av sjukvård, och kanske av skolor, att den givetvis inte får ske på bekostnad av vården. Nej, självfallet inte. Jag tror inte att någon av dem som har talat om dessa möjligheter har avsett något sådant. Människors möjligheter att få sjukvård och skolundervisning skall givetvis även i framtiden vara lika oberoende av ekonomiska tillgångar som i dag. Frågan är bara om det inte rent av oftare kan bli billigare med privat verksamhet på olika områden som nu ligger under offentlig skötsel. Det kan bl. a. gälla på skolans område. I exempelvis Danmark har man ett helt annat system, där en skolpenning följer barnet. Även sjukvård i privat regi skulle kanske ställa sig icke obetydligt billigare med samma kvalitet på vården för den enskilde som nu. Samma sak kan naturligtvis gälla för andra, stora delar av den offentliga verksamheten. Vi har exempelvis hört talas om att städverksamhet ställer sig dyrare i statlig och kommunal regi än i privat. Här finns alltså en hel del att göra.

Arne Gadd tog upp frågan om transfereringarna, som är en viktig del av den offentliga verksamheten, och sade att de inte kunde minska. Dessa kommer fattiga människor till del, sade han, och det gör de naturligtvis i viss utsträckning. Dessa måste därför prövas mot andra åtgärder.

Situationen är emellertid den att det förekommer en överkonsumtion på både den privata och offentliga sektorn. Denna konsumtion betalas nu med skatter som – och det är alla överens om – är för höga men som ändå inte räcker till. Det resulterar i ett underskott i vår betalningsbalans, och åt detta måste något göras.

Nu sade Gunnar Sträng att vi borde göra försiktiga sänkningar av marginals-katten. Han uttryckte sig mycket mildare än vad socialdemokraterna gör i sin reservation, där det talas om en avsevärd och generell sänkning av marginals-katten. Om nu medborgarna inte accepterar det nuvarande skattesystemet, så måste de rätta mun efter matsäcken. Därför är det nödvändigt att skära ned någonstans, så att vi kommer i balans. Alla i den här kammaren lär vara överens om att målet på sikt måste vara att öka produktionen, så att vi kan tillgodose medborgarnas konsumtionsbehov.

Det går emellertid inte att komma ifrån att vårt land i dag befinner sig i en allvarlig ekonomisk situation. När Arne Gadd talar om nödvändigheten av att lösa problemen genom en ökad produktion och inte genom att skära ned på den offentliga sektorn, så är det i och för sig riktigt. Men det går inte att uppnå det utan att först genomgå en viss kontraktionsprocess som skapar balans. Därefter kan man starta på nytt. Det finns därför ingen anledning att ställa kraven på den offentliga sektorn och den enskilda industrisektorn mot varandra.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

*Meddelande om
frågor*

8 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1980/81:108 om ändring i brottsbalken (miljöbrott)

1980/81:115 om godkännande av 1980 års internationella avtal om en
gemensam fond för råvaror

9 § Anmälades och bordlades

Motion

1980/81:1947 av *Ivar Franzén* och *Anders Gernandt*

med anledning av proposition 1980/81:99 om ändring i byggnadsstadgan
(1959:612)

10 § Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande

1980/81:27 om senareläggning av vissa tidsgränser i fastighetstaxeringsla-
gen

11 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställes

den 25 februari

1980/81:291 av *Olle Wästberg* i Stockholm (fp) till handelsministern om
Telubs utbildning av libyer:

Efter mer än ett år av förnekanden medger regeringen nu att det statliga
företaget Telub i Växjö utbildar militärer och att utbildningen delvis avsågs
bli militär. De tydligaste militära inslagen i utbildningen har nu stoppats av
regeringen. Regeringen har dock ännu inte lämnat besked om man avser att
tillåta att de 100 libyska kadetterna fortsätter sin utbildning.

Ämnar regeringen vidta åtgärder mot utbildningen av libyska militärer i
Sverige?

1980/81:292 av *Gunnar Biörck* i Värmdö (m) till budgetministern om
förseningen av allmänna fastighetstaxeringen, m. m.:

Det har nu gång på gång inträffat att skattsedlar inte kommer medborga-
ren till handa i tid, att deklaraionsblanketter utsändes med betydande
försening och nu senast att besked om fastighetstaxeringen måste senarelä-
gas en månad i förhållande till tidigare fastställda tidsplaner.

En myndighet, som av medborgaren kräver laglydnad och punktlighet och
har möjlighet att låta bestraffa felande, måste själv vara ett mönster av
perfektion. Uppenbarligen har riksskatteverkets ledning inte lyckats infria
det kravet.

Är budgetministern i tillfälle att redogöra för orsakerna till misslyckan-

dena och har statsrådet övervägt några ändringar i verkets organisation eller ledning?

12 § Kammaren åtskildes kl. 17.44.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

Nr 87

Onsdagen den
25 februari 1981

*Meddelande om
frågor*

/Solveig Gemert